

Læsebog i Modersmaalet

Den mindre Udgave. 4. Bind

Hartvig Lassen og B. Pauss

1886

INDHOLD

LÆSEBOG I MODERSMAALET.

Læsebog i modersmaalet.....	5
Forord.	5

I. FABLER.

1. Det er dig, fabelen sigter til.	6
2. Løven og haren.....	6
3. Æslet i løvehuden.	7
4. Ørnen og kraaken.	7
5. Falkejægeren og agerhønen.	7
6. Skillingslyset.	7
7. Den gamle mand og døden.	8
8. Løven og ræven.	8
9. Den syge løve.	8
10. Den døende ulv.....	9
11. Ræven og storken.	9
12. Bjørnen og saubukken.	10
13. Gjøgleren og bonden.....	10

II. EVENTYR.

14. Jutulen og Johannes Blessom.	12
15. Kaproning med nøkken i Kristianiafjorden.....	14
16. Kvernsagn.	16
17. Keiserens nye klæder.	23
18. Den stygge andunge.	26

III. SAGN OG LEGENDER.

19. St. Sunniva.....	33
20. Den hellige Kristoffer.	34
21. Den sorte død i Sætersdalen.	38
22. Kong Valdemars tanke.....	39
23. En jutul.	40
24. Holger Danske under Kronborg.....	40
25. Den evige jøde.....	40

26. Munken og fuglen.	41
----------------------------	----

IV. NORDISKE GUDESAGN.

27. Balders død.	43
-----------------------	----

V. FORTÆLLINGER OG BESKRIVELSER.

29. Audun.	48
30. Blakken.	50
31. En liden herre er lykkeligere end en stor tjener.	56
32. Lykkens skjorte.	57
33. Kong Frederik og hans nabo.	59
34. Soldaten og hans dyr.	60
35. Den skadeskudte kjeld.	65
36. Det fremmede barn.	66
37. Den lille fredsdue.	67
38. Diriken.	69
39. Fløderne og Kaffe-Marte.	70
40. Faderen.	72
41. Til sæters.	74
42. En høstaften paa olandet.	79
43. Stormen.	81
44. Kirkeklokkerne.	84
45. Ræven.	90
46. Løven og løvejagten i Afrika.	94
47. Træk af de norske fjeldlappers liv.	100

VI. FORTÆLLINGER AF NORGES HISTORIE.*)

48. Haakon jarls død.	104
49. Slaget ved Svolder.	108
50. Kong Olav den hellige hos Sigurd Syr.	116

VII. DIGTE.

51. Norges fjelde.	119
52. Ola Glomstulens brudefærd.	120
53. Barnebys.	121
54. Kraaka.	121
55. Eg gjætte Tulla i femten aar.	122
56. Fridtjovs vikingebalk.	123

57. Slædefart.....	125
58. Haakon Adelstens bedrifter.	127
59. Nordmannen.....	128
60. Fedrene vaare.....	130
61. Hundemordet.....	131
62. Steinbryter-vise.....	133
63. I stormen.....	134
64. Hømreise fraa sætren.....	134
65. Kirkeklokken.	135
66. Guds fred.....	136
67. I en tung stund.	137
68. Truls og Inger.	138
69. Kun dagligdags er al din dont.	139
70. Olav Tryggvessøn.....	140
71. Hvem skal løfte mig op?.....	141
72. Heimen.....	143
73. Jeg vil verge mit land.	145
74. Gud har gjemt det.....	147
75. Ved Rundarne.....	148
76. Ungbirken.	150
77. Kirkeklokken i Farum.	151
78. Det land meg hugar best.....	155
79. Vandringsang.....	156
80. Dansk nationalsang.	159
81. Pleiebarnet.	160
82. Blaamann.	163
83. Fiskergutten.....	164
84. Dei vil altid klaga og kyta.....	164
85. Snorre Sturlassøn.....	165
86. Kort Adeler.	167
87. Kjeld Stub.	168
88. Hans Egede.....	171
89. Blomster-Ole.	173
90. Strikkevise.	177
91. En moders bøn.....	179

LÆSEBOG I MODERSMAALET.

Læsebog i modersmaalet.

Udgiven

af

B. Pauss og H. Lassen.

Fjerde bind.

5te oplag.

Den mindre udgave.

33te tusinde.

Pris 0.67.

Kristiania.

Forlagt af Th. Steen & Alb. Cammermeyers Forlag.

Steenske bogtrykkeri.

Forord.

Læsebog i modersmaalet, den mindre udgave, fjerde bind, er bestemt til læsning i femte skoleaar. Læsebogens «mindre udgave» er beregnet paa de skoler, der har et mindre antal læsetimer. Forat ikke disse skal være nødte til at købe en større og altsaa dyrere bog, end de har brug for, har vi her samlet de læsestykker og digte, der forekommer os mest uundværlige.

Med hensyn til orthografien har vi fulgt «Retskrivningsregler af J. Aars.» Syvende udgave.

Kristiania, april 1886.

Udgiverne.

I . F A B L E R .

1. Det er dig, fabelen sigter til.

1

Oldtidens vise har klogelig opfundet et middel, hvorved man kan hjælpe den feilende til at se sine feil og revse ham for dem uden at opirre ham. De holdt nemlig foran ham et sælsomt speil, i hvilket alleslags dyr og forunderlige ting kom tilsyne, og saaledes frembragtes et ligesaa morende som opbyggeligt skue. Det kaldte de en fabel, og hvad taabeligt eller klogt nu dyrene der udrettede, maatte menneskene føre over paa sig selv og derved tænke: „Det er dig, fabelen sigter til.” Saaledes kunde ingen blive vred derover.

2. Løven og haren.

1

Af Lessing

En hare, som var bleven gode venner med løven, dyrenes konge, tog sig engang den frihed at spørge den, om det var sandt, hvad den havde hørt fortælle, at løven bliver bange, naar den hører en hane gale.

„Det er ganske sandt,” svarede løven. „Det er ofte tilfældet, at vi store dyr har en eller anden underlig svaghed. Saaledes har du kanske hørt om elefanten, at den bliver forskrækket, naar den hører en gris grynte.”

„Nei virkelig?” sagde haren. „Ja, nu kan jeg da skønne, hvorfor vi harer er saa rædde for hundene.”

G. E. Lessing.

3. Æslet i løvehuden.

1

Af Æsop

Et æsel, som havde iført sig en løvehud, streifede omkring og skræmte all de enfoldige dyr, som det mødte, og da det saa en ræv, forsøgte det ogsaa at skræmme den. Men saasnart Mikkelt hørte æslets røst, sagde den: „Aa jo! jeg kjender dig! Jeg var virkelig ogsaa bleven bange, hvis jeg ikke havde kjendt dig paa maalet.“

Æsop.

4. Ørnen og kraaken.

2

Af Æsop

En ørn slog ned fra en høi klippe og bortførte et lam. En kraake, som saa denne bedrift og troede, at den kunde gjøre det samme, for i fuld fart ned paa en væder for at bære den bort som bytte. Men da dens klør udvikledes i ulden, flaksede den saa sterkt for at komme fri, at hyrden sprang til og fangede den, hvorpaa han stækkede den og bar den hjem til sine børn om aftenen. „Hvad er det for en fugl, fader, som du har bragt os?“ raabte børnene. „Ja,“ sagde han, „hvis I spørger den selv derom, saa vil den fortælle jer, at den er en ørn; men tro mig paa mit ord — det er kun en kraake!“

Æsop.

5. Falkejægeren og agerhønen.

2

Af Æsop

Da en falkejæger havde fanget en agerhøne i sit garn, skreg fuglen helt sørgelig: „Lad mig gaa, gode hr. falkejæger, og jeg lover dig, at jeg vil lokke andre agerhøns i dit garn.“ „Nei,“ svarede manden, „jeg ved ikke, hvad jeg maaske ellers vilde have gjort; men nu har jeg fast besluttet ikke at skaane dig; thi ingen død er for lav for den, der er rede til at forraade sine venner.“

Æsop.

6. Skillingslyset.

2

Et talglys, som var blevet tykt og uforskammet af altfor megen talg, pralede en aftenstund for et stort selskab af, at det skinnede sterkere end solen, maanen og

stjernerne. I det samme kom der et vindstød og blæste det ud. En, som tændte det igjen, sagde: „Skin nu igjen, mit gode talglys! Himlens lys blæses aldrig ud.“

7. Den gamle mand og døden.

2

Af Æsop

En gammel mand, som havde gaaet en lang vei med et meget stort knippe ved, følte sig saa udmattet, at han kastede byrden fra sig og anraabte døden om at befri ham fra denne hans usle tilværelse. Døden kom øieblikkelig paa hans bøn og spurgte ham, hvad han ønskede. „Aa, kjære herre!“ svarede han, „vær saa god at vise mig den villighed at hjælpe mig min bør paa ryggen igjen.“

Æsop.

8. Løven og ræven.

3

Af Æsop

Løven, dyrenes konge, havde engang indbudt forskellige af sine undersaatte til sin hule, hvor der rundtomkring laa levninger af dens maaltid; disse udbredte en fæl stank. Bjørnen, som nu altid skal sige sin mening, selv om ingen spørger ham derom, var neppe kommen ind, før han brummede: „Hvilken hæslig lugt her er! her stinker jo som i en rakkerkule!“ Men løven var ikke sen til at straffe hans uhøviske tale med et nakkedrag, som strakte den altfor fitalende bamse til jorden med det samme. „Tilpas!“ udbrød aben med smil og buk, „tilpas for den grobian, som ikke forstaar det bedre! Her lugter jo som af roser og liljer; i selve gudernes bolig kan det jo ikke dufte herligere!“ Men dette var nu for meget af det gode, og aben havde neppe talt ud, før løven slog labben efter ham, og han maatte tage foden paa nakken og flygte i hui og hast for ikke at dele bjørnens skjæbne. „End du da?“ sagde løven til ræven med et bistert grin; „end du da, Mikkell, hvad lugter du?“ „Jeg beder eders majestæt underdanigst have mig undskyldt,“ svarede ræven, „jeg har snue.“

Æsop.

9. Den syge løve.

3

Af Æsop

En løve, som af alderdomssvagthed ikke længer var istand til at jage efter bytte, lagde sig til ro i sin hule og forsikrede med meget besværligt aandedræt og svag

røst, at han i sandhed var meget syg. Det rygtedes snart mellem dyrene, og der var stor jammer over den syge løve. Et efter et kom de for at se til ham; men da han saaledes kunde fange dem alene og i sin egen hule, blev de let hans bytte, og han blev tyk og fed ved denne levemaade. Men ræven var nu ikke saa ganske sikker paa sandheden af alt dette; han kom tilsidst for at gjøre sit sygebesøg, men holdt sig i en vis afstand og spurgte hans majestæt, hvorledes han befandt sig. „Ak, min snilde ven,“ sagde løven, „er det dig? Hvorfor staar du saa langt fra mig? Kom, min hjertens ven, og gyd et trøstens ord i den stakkars løves øre; jeg har kun kort tid at leve i!“ „Mange tak,“ sagde ræven, „men undskyld, at jeg ikke kan blive; thi sandt at sige føler jeg mig ikke ganske vel ved at betragte disse fodspor. De peger alle indad til din hule; men der er ingen, som vender udad.“

Æsop.

10. Den døende ulv.

3

Efter Sternhagen

En ulv laa for døden og kastede et prøvende blik tilbage paa sit tidligere liv. „Jeg har rigtignok mange og store synder paa min samvittighed,“ sagde den; „men dog hører jeg ikke til de største forbrydere. Ved siden af meget slet har jeg ogsaa gjort endel godt. Engang — jeg erindrer det endnu ligesaa nøie, som om det var skeet idag — kom et brægende faar, som havde fjernet sig langt fra hjorden, mig ganske nær, og jeg gjorde det dog intet. Paa samme tid hørte jeg med beundringsværdig sagtmodighed paa et andet faars forhaanelser, endskjønt hundene var saa langt borte, at jeg ikke behøvede at frygte dem.“ „Alt dette kan jeg bevidne,“ sagde ulvens ven ræven, som var hos den døende; „jeg husker endogsaa de nærmere omstændigheder derved; det var netop dengang, da du havde spist et lam med altfor stor graadighed og faaet et ben paatvers i halsen.“

4

Efter Sternhagen.

11. Ræven og storken.

4

Af Æsop

En ræv indbød engang en stork til middag, og da han havde lyst til at more sig paa gjestens bekostning, opvartede han ikke med andet end en tynd suppe paa et fladt fad. Ræven lepjede meget let til sig af suppen, medens storken med sit lange, spidse neb ikke var istand til at faa en mundfuld og ved maaltidets slutning var ligesaa sulten, som da det begyndte. Ræven syntes, det var rigtig leit, at han tog saa

sparsomt til retterne, og spurgte, om maden ikke var tillavet efter hans smag. Storken sagde intet, men bad, at ræven vilde gjøre ham den ære at gjengjælde hans besøg; og følgelig lovede Mikkell næste dag at spise til middag hos ham. Han kom ogsaa rigtig efter aftale, og maaltidet blev straks hentet ind; men da maden var anrettet, fandt ræven til sin store bedrøvelse, at den laa i en smalhalset krukke, som storken med lethed stak sin lange hals og sit neb nedi, medens ræven derimod var tvungen til at nøies med at slikke halsen paa krukken. Da han nu ikke var istand til at stille sin sult, saa tog han afsked saa høflig, som han kunde, og tænkte ved sig selv, at han var bleven betalt med sin egen mynt.

Æsop.

12. Bjørnen og saubukken.

4

Efter I. Aasen

Bjørnen laa engang og soled sig ved kanten af et brat fjeld. „Ak,“ sagde han, „nu har jeg det saa godt; bare jeg nu havde mig en rigtig god fed saubuk, saa skulde jeg ikke ønske at have det bedre!“ Men der stod netop en saubuk bag ham, og han stangede til bjørnen, saa han rullede udfor stupet og slog sig, saa det verkede i alle hans levemod. „Hm,“ brummede han, da han vel var kommen paa benene igjen, „det er dog en sørgelig verden, vi lever i. En kan aldrig sige en liden spøg, uden at det straks skal blive taget for alvor.“

5

Efter Ivar Aasen.

13. Gjøgleren og bonden.

5

Af Æsop

En rig patricier vilde glæde det romerske folk med et morsomt stykke paa theatret. Han tilbød derfor offentlig en belønning til den, som kunde komme frem med et nyt skuespil. Blandt de kunstnere, som, drevne af kappelyst, strømmede did fra alle kanter for at kjæmpe for prisen, var ogsaa en velbekjendt, sindrig gjøgler, der foregav, at han havde et nyt slags morskab, som aldrig før var seet paa nogen skueplads. Denne anmeldelse rygtedes snart overalt og lokkede hele byen sammen. Theatret kunde neppe rumme det store antal tilskuere. Da kunstneren viste sig paa scenen uden nogetsomhelst hjælpemiddel eller nogen medhjælper, holdt nysgjerrighed og spænding tilskuerne i dyb taushed. Pludselig puttede han sit ansigt ned i barmen og gav sig til at hvine og grynte som en liden gris, saa livagtig, at tilhørerne paastod, at han havde en grisunge under sin kappe, og forlangte, at

han skulde undersøges; da dette var skeet, og intet blev fundet, overvældede de ham med bifaldsraab.

Da en bondemand blandt tilskuerne saa, hvad der foregik, sagde han: „Aa, jeg kan gjøre det endnu bedre!“ Han erklærede straks, at han næste dag vilde vise sin kunst. Men da man var forud indtagen til gunst for gjøgleren, kom man snarere sammen for at le paa bondens bekostning end for at fælde en retfærdig dom. Begge viste sig paa scenen. Gjøgleren gryntede først et stykke, og theatret gjenlød af klappen og bifaldsraab. Derpaa kom bonden; han havde virkelig en liden gris omhyggelig skjult under sine klæder. Den kneb han i øret, saa den gav sig til at hvine. Men folket skreg, at gjøgleren havde efterlignet grisen meget mere naturlig, og huiede ad bonden, forat han skulde forlade skuepladsen. Men for at gjendrive dem lige i deres øine trak han den levende gris frem af kappen. „Og nu, mine herrer!“ raabte bonden, „kan I selv se, hvad I er for paalidelige dommere!“

Æsop.

patricier, fornem mand.

II. EVENTYR.

14. Jutulen og Johannes Blessom.

6

Af Asbjørnsen

Over Vaage prestegaard hæver sig en furukronet aas eller et lidet berg med kløfter og steile vægge. Det er Jutulsberget, som Storm har viet en sang. Ved et naturspil viser der sig i en af dets glatte vægge en port. Staar man paa broen over den viltre Finna eller hinsides paa engene og ser denne port over hægebirkenes svævende grene og yppige løvverk, former den sig til en dobbeltport, oventil forenet ved en gotisk spidsbue. Gamle, hvidstammede birke staar som søiler ved dens sider; men deres høie toppe naar ikke til buens begyndelse, og gik porten kun en kirkelængde ind, kunde Vaage kirke staa under spidsbuen med tag og taarn. Det er ikke nogen almindelig dør eller port. Det er indgangen til jutulens palads. Det er „jutulsporten,“ en uhyre portal, som det største trolld med femten hoveder magelig kunde gaa igjennem uden at bøie sin nakke. Naar nogen i gamle dage, da der var mere samkvem mellem mennesker og trolld, vilde laane hos jutulen eller tale med ham i andre forretninger, var det skik at kaste en sten i porten og sige: „Let op, jutul!“

For et par aar siden kom jeg en eftermiddag til prestegaarden for at aflægge et besøg. Familien var paa sæteren; der var ingen hjemme uden en gammel døl, som paa min begjæring fulgte mig op til jutulsporten. Vi bankede paa, men blev ikke indladte. Det undrede mig heller ikke, at jutulen ikke vilde modtage os, eller at han nu paa sine gamle dage saa sjelden giver audiens; thi tør man dømme efter de mangfoldige spor af stenkast i porten, har han været overmaade besværet med besøg.

„En af de sidste, som saa ham,“ fortalte min ledsager, „det var Johannes Sorigaarden fra Blessom, nabogaarden til prestegaarden. Men han ønskede vist, han aldrig havde seet ham,“ foiede han til.

„Denne Johannes Blossom var nede i Kjøbenhavn og skulde have ret paa en proces; for her i landet var der ingen ret at faa ved de tider; og naar en vilde have ret, var der ikke anden raad end at reise derned. Det havde Blossommen gjort, og det gjorde sønnen hans efter ham ogsaa; for han havde og en proces. Saa var det om juleeftermiddagen; Johannes havde snakket med storkarene og gjort fra sig, og han gik paa gaden og var stur; for han var hoga him. Ret som han gik, strøg der forbi ham en vaageværing i hvid kufte med taskelaag og knapper som sølvdalere. Det var en stor, svær mand. Han syntes, han skulde kjende ham og; men han gik saa fort.

„Du gaar fort, du,“ sagde Johannes.

„Ja, jeg faar nok skynde mig,“ svarede manden; „for jeg skal til Vaage ikveld.“

„Ja, gid jeg kunde komme did, jeg ogsaa,“ sagde Johannes.

„Du kan faa staa paa med mig,“ sagde manden; „for jeg har en hest, som træder tolv trin i milen.“

De reiste, og Blossommen havde nok med at holde sig paa meierne; for det gik gennem veir og vind, saa han hverken kunde se himmel eller jord.

Ensteds var de nede og hvilte. Hvor det var, kunde han ikke skjønne, førend med det samme de satte afsted igjen, og han syntes, han saa et dødningehoved paa en stage der. Da de var komne et stykke paa veien, begyndte Johannes Blossom at fryse.

„Uf, jeg glemte den ene vaatten min, der vi hvilte; nu fryser jeg paa næven,“ sagde han.

„Du lyt taale det, Blossommen,“ sagde manden; „for nu er det ikke langt igjen til Vaage, og der vi hvilte, var halvveis.“

Før de kom til Finnebroen, stansede manden ved Sandbovolden og satte Johannes af.

„Nu har du ikke langt hjem,“ sagde han, „og nu skal du love mig det, at du ikke ser dig tilbage, om du hører nogen dur eller ser noget lysskin.“

Det lovede Johannes og takkede for skydsen. Manden kjørte sin vei over Finnebroen, og Johannes tog opover bakken til Blossomgaardene. Men ret som det var, hørte han en dur i jutulsberget, og med et blev det saa lyst paa veien foran ham, at han syntes, han kunde have seet at tage en naal op. Han kom ikke ihu det, han havde lovet, men dreiede paa hovedet og skulde se, hvad det var. Da stod jutulsporten paa vid væg, og det skinnede og lyste ud gennem den som af mange tusend lys. Midt i aabningen saa han jutulen, og det var manden, han havde staaet paa med. Men fra den tid sad hovedet paaskakke paa Johannes Blossom, og saaledes var han, saalænge han levede.“

P. Chr. Asbjørnsen.

Storm, Edvard, har ogsaa skrevet Sinklarvisen.

var hoga him, stundede hjem.

15. Kaproning med nøkken i Kristianiafjorden.

8

Af Asbjørnsen

„Da jeg var yngre,“ fortalte Nils baadsmand, „var jeg ofte med morfar og flere fiskere inde fra fjorden paa vinterfiske udover i Onsø og Hvaløerne. En nat laa vi ved Rauøkalven og havde gjort op varme i en af hullerne i uren der. Tiden faldt lang, saa som den ofte gjør for fiskeren; vi røgte tobak, kogte kaffe og snakkede gammelt snak, og morfar fortalte om gamle dage, da han var ung. Han fortalte da, at dengang han boede i Gamlebyen og var reservelods, havde han lodset ud et skib engang og var paa hjemveien; paa det samme sted, vi laa ved Kalven, var han indpaa og hvilede en stund; men da han lagde ud igjen, kom der roende en mand i en halv baad, rigtig lige ud af uren mellem de store stenene. Dette syntes han var leit, og han blev fælen; for han havde ikke seet ham før, hverken mens han lagde ind, eller mens han laa der, og han vidste jo nok, de sagde, at nøkken skulde fare slig. Han troede ikke, at det var nøkken; men han kunde ikke vide, hvem det var; for der er saa mange huller og gange i uren og mellem stenene paa Rauøkalven, at der gjerne kunde ligge mange tusend mand der, og ingen kunde se dem, og i de dage var det saa fuldt af fugl, af alker og ær, som klækkede der, at en mand gjerne kunde raske ihop en tønne eg om dagen. Nu ja, fælen blev han, og han begyndte at drage paa aarerne, det bedste han orkede; men det hjalp ikke stort, skal jeg tro; for da den anden saa, at han tog til at hærde paa, roede han rundt om ham, saa tidt han vilde, og morfar kunde ikke se, at han tog i mere for det. Nu ja, han halede ud, det meste han kunde, og da han kom op til Laurkullen, lagde han iland; for han syntes ilde om følget, han havde faaet, og tænkte kanske, han skulde blive kvit det, mens han stoppede og hvilede en stund. Ja det skal jeg tro! Da han kom ned til baaden, saa han ingen; men da han kom ud paa fjorden, kom han frem bagom kollen, han, som var i den halve baaden, og var i følge med ham og roede rundt ham, saa tidt han vilde. Jo længer det led, desmere fælen blev morfar, og han maatte ind baade paa Refsnes og paa Bævøen, og hvergang tænkte han, at naar han kom til folk, blev han vel kvit ham. Naar han kom i baaden, saa han ham ikke; men han var aldrig før lidt ude paa fjorden, før han i den halve baaden var der igjen. Morfar roede, saa sveden silede af ham; men det monnede ikke mere, end om han skulde have siddet og kavet med et øsekar; den anden roede rundt ham gang efter gang. Ja vel, gamlen maatte stoppe op i Filtvedt, og i Drøbak maatte han ogsaa ind; men han blev ikke kvit ham for det, og da han kom til Sandbugten, syntes morfar, han ikke orkede at løfte aarerne. Han gik ind og hvilede en stund; men da han skulde nedover til baaden

9

igjen, mødte han paa stranden en gammel mand, som han syntes han skulde kjende, og den manden spurgte ham, om han ikke vilde sætte ham over til Haaøen; han skulde did i bryllup, sagde han, og han skulde forskyldte ham vel for det, saa han vist ikke skulde angre paa umagen; en halvskjeppe penge kom det ikke nøie an paa for ham, sagde han. Morfar syntes nok, at dette var underlig snak; men han lovede, han skulde sætte ham over, og betalingen var det ikke om at gjøre, for han roede samme veien.

„Men er ikke du fra Strandgaden?“ sagde manden. — „Jo vist er jeg det,“ svarede morfar; „jeg synes ogsaa, jeg skulde kjende jer; men jeg ved ikke rigtig, hvor jeg skal tage jer igjen.“ — „Aa, det er ikke saa greit at tage mig igjen,“ sagde manden; „men ellers saa er vi naboer paa en maade, for jeg er Egeberg-kongen, og inat skal jeg holde bryllup med stedsdatteren til kongen i Haaø-kollen. Det ta'r til at lide ud i aarene med mig,“ sagde han; „for nu er jeg saa gammel som sju skogfald paa Næsodden, og saa synes jeg, det kan være paatide at gifte sig.“ — „Dit gamle, stygge trolld!“ tænkte morfar, og havde han været fælen før, saa blev han det endda mere nu. Men han skjød hjertet op i livet, og saa spyttede han i næverne og trak paa aarerne. Ret som det var, var han ude, han i den halve baaden igjen; men han gjorde ingen kroger paa veien nu, han roede bent frem imod Haaøen, saa fossen stod foran baaden, og for forbi dem som en vind. Da Egeberg-kongen fik se ham, blev han rent ude af sig, huiede og skreg: „Ro, ro, ro, alt du kan, en hel skjeppe penge, om du først er i land!“

Morfar brumlede noget for sig selv; men han trak paa aarerne, det han orkede; for han saa, at pengesækken alt laa i baaden. Men alt det han roede, saa monnede det ikke; de var ikke gode for at hale ind paa nøkken. Da de kom nærmere op under kollen, saa morfar, at der laa et gildt slot der, som han aldrig havde seet; det skinnede ud af alle vinduerne, og der var saa mange tyrilyser udenfor, og det var saa lyst som den klareste dag. Spillemænd og musik og lystighed var der, saa de hørte det langt ud paa fjorden, og da de kom nærmere, var der et stort følge med trolld der, baade store og smaa: nogle sad paa hestene med næser saa lange, at de naaede til sadelknappen, og nogle holdt paa at stige op; der var kjøgemester og spillemænd, akkurat som det er skik i store bryllupper paa landet, og bruden havde krone paa, saaledes som de brugte i gamle dage; hun var pyntet i silke og sølvstas og guldstas, saa det lavede af hende; hun var saa vakker og deilig, at det ikke var maade med det, og morfar blev baade avindsyg og harm, at en saadan tør, vissen trolldmand, som var saa gammel som sju vedfald, skulde faa slig ung, vakker jente. Hun stod ogsaa og magede sig og skulde stige op paa en hest; men hun baade græd og bad, saa ilde var hun ved, og hun var ræd for at ride ogsaa. Men saa kom der en graa hest med forgyldt sadel og bidsel op fra stranden og lagde sig ned for benene ¹⁰

hendes som en hund, og da satte hun sig paa den; men den hesten det var nøkken, som havde skabt sig om, og ingen anden.

Da Egeberg-kongen saa dette, blev han rent gal; han baade skreg og huiede paa morfar, at han skulde ro paa svarte livet. Men inde fra kollen raabte en, som var saa grov i maalet:

„Sætter du kongen iland,
skal du druknes ved strand.“

Da troldmanden hørte det, hoppede han fra baaden langt op iland med ett hop. Men med det samme for nøkken afsted med bruden paa ryggen, saa gnisterne sprudede under hestebenene; det gik opefter den grønne dalen, som deler Haaøen paa det smaleste, og følget efter med fakler og tyrilyser. Nogle skjævede hid og did paa hestene, og nogle red nok saa strunke; men Egeberg-kongen kastede sig paa en hest og for efter, som om han var baade fuld og gal.

Morfar stod og saa paa alt dette og kunde ikke andet end le over spektaklet og de stygge troldene, som kongen red overende, saa de rullede udover bakken, mens ilden og gnisterne frasede om ørene paa dem; saa maatte de hinke hesteløse efter. Men gamlen havde en ladet sælbøsse i baaden, og en sølvknap havde han faaet tygget sammen og puttet nedi, og den skjød han over brudefølget, da Egeberg-kongen var paa siden af nøkken og bruden. Idetsamme det smald, blev det saa kullende mørkt, at han ikke saa, hvor han var henne engang. Pengesækken havde han igjen; den laa i baaden; men da han kjendte paa det, som var i den, var det ikke andet end næper, slige braatenæper. Da blev han saa harm, at han tog sækken i begge snuderne og rystede den tilfjords; men da han styrtede dem ud, klang det som sølvpenge, og han syntes, nogle trillede ind i baaden ogsaa. Om morgenen, da det blev lyst, og han blev rigtig vaagen, fandt han et par store, gammeldags sølvdalere i baaden, som ingen skjønte sig paa; men da var det for sent at syte for dem, han havde kastet tilfjords. Men hvor det blev af bruden, fik jeg aldrig greie paa; hun er vel hos troldene i Haaø-kollen endda, dersom hun ikke er kommen ud igjen.”

P. Chr. Asbjørnsen.

hærde paa, drive sterkere paa.

skogfald, eg. skogens ødelæggelse.

16. Kvernsagn.

11

Af Asbjørnsen

Naar verden gaar mig imod — og det undlader den sjelden at gjøre, naar dertil gives nogen leilighed — har jeg stedse fundet mig vel ved at anvende

friluftsvandring som dæmper for min smule bekymring og uro. Hvad der denne gang havde været iveien, husker jeg nu ikke mere; men hvad der staar klart for min erindring, det er, at jeg en sommereftermiddag for nogle aar siden med fiskestangen i haanden vandrede opover engene paa østsiden af Akerselven forbi Torshaug og Sandaker gjennem Lillohagen til Oset ved Maridalsvandet.

Den klare luft, hølugten, blomsterduften, vandringen, fuglekvidret og de friske luftninger ved elven virkede i høi grad oplivende paa mit sind. Da jeg kom over broen ved Oset, begyndte solen at helde mod aasranden; snart laante den aftenskyerne sin bedste glans, forat de en stakket tid kunde fryde sig ved den fremmede pragt og speile sig i de klare bølger; snart brød den igjennem skyen og sendte ud en lysstrime, som dannede gyldne stier i de mørke barskoge hinsides vandet. Aftenvinden førte efter den hede dag med sig en forfriskende duft fra granerne, og de fjernt gjenklingende, hændøende toner af gjøgens aftensang stemte sindet til vemod. Mekanisk fulgte mit øie de udkastede fluer, som førtes af strømmen i elven. Se, der sprang en gylden fisk; snøret for surrende af snelden, og da jeg holdt den fast, stod stangen bøiet som et tøndebaand; det maatte være en ørret paa tre merker. Nu var det ikke tid at falde i staver over granduft og gjøgegal; man kunde behøve sin smule aandsnærværelse for at bringe fisken iland; thi strømmen var strid og fisken sprek, og jeg havde ingen haav, saa jeg maatte give snøre ud af snelden og vinde ind igjen en to, tre gange, før den lod sig tvinge til at gaa med strømmen ind i en liden vig, hvor den heldig blev bragt iland og funden at være en smuk, purpurplet fisk af den formodede størrelse.

12

Jeg blev ved at fiske paa vestkanten nede efter elven; men kun smaaørreter snappede efter mine fluer, og et snes stykker var det hele udbytte. — Da jeg kom til Brækkesagen, var himlen overskyet; det var allerede temmelig mørkt, kun ved synskredsens nordvestlige rand stod en æblegrøn strime, som kastede et dæmpet lys paa sagdammens stille flade. Jeg gik ud paa lensen og gjorde nogle kast; men mit held var ringe. Der rørte sig ikke et luftpust; vindene syntes gangne til hvile, og kun mine fluer bragte det blanke vand til at skjælve.

En halvvoksen gut, som stod bag mig oppe i bakken, raadede til „at harve med flødt“ — en hel klase medemark, som paa angelen stødvis drages henover vandfladen — og tilbød sig at skaffe agn. Jeg fulgte hans raad, og forsøget lykkedes over forventning; thi en ørret paa et par merker bed straks paa kroge og blev ikke uden vanskelighed bragt op paa det ubekvemme landingssted. Men dermed var det ogsaa forbi; ikke et bid var mere at merke, ingen fisk krusede vandet i den stille dam; kun flagermusene, som for vimsende omkring i luften, frembragte undertiden, naar de skjød ned efter insekterne, sitrende ringe, der bredte sig ud over den blanke flade.

Foran mig laa sagens indre, klart oplyst af en luende skorstensild. Den var i fuld gang; men dens hjul, dens blade og vegtstænger syntes ikke nu at styres eller ledes ved nogen menneskelig vilje og haand, men ene at gaa som et legetoi for kvernknuurrens eller fossegrimmens lune og usynlige tag. Dog jo, tilsidst viste der sig ogsaa menneskelige skikkelser. En for med en vældig fork ud paa tømmeret i dammen for at bringe en stok i tømmerrenden og satte den hele flade i en bølgende bevægelse; en anden kom skyndsomt frem med en øks i haanden for at bænke tømmerstokken og kaste ud baghunen, som bragende styrtede ned i dybet. Det suste og bruste, hvinede og klang derindenfra, og stundom sattes, lig et jøtunsverd — man skulde tro i fegtning med nattens aander — et blinkende sagblad i bevægelse ud i luften for at sage af knubberne eller de ujevne ender paa stokkene. 13

Nordenfra kom der ned efter elvedraget nogle kolde gufs, som lod mig føle, at jeg var vaad og træt, og jeg besluttede derfor at gaa ind og hvile mig lidt ved ilden over i sagstuen. Jeg raabte paa gutten, som endnu stod nede ved bredden, bad ham tage fiskekurven, som jeg havde sat igjen, og følge efter over lensen, hvis glatte stokke gyngede paa vandet og overskulpedes for hvert skridt, jeg tog.

Ved den ene skorsten i sagen sad en gammel, graaskjægget arbejdsmand med en rød hue nedover ørene. Skyggen af skorstenen havde skjult ham for mig før. Da han hørte, jeg ønskede at hvile og varme mig en smule, lavede han mig straks af en stokkeknub et sæde ved ilden.

„Det var en lækker fisk,“ sagde den gamle, idet han tog den sidste ørret, jeg havde faaet, i haanden, „og det en hakefisk; den veier mest tre merker; den har I sikkert faaet i dammen her?“

Paa mit bekræftende svar fortalte manden, som lod til at være en ivrig fisker, hvilke store ørreter han havde faaet paa dette strøg for en tredive aar siden, da han kom herud fra Gudbrandsdalen, og anstillede derhos hjerterørende klager over fiskens aftagen og sagflisens tiltagen.

„Fisken den tar af,“ sagde han med en stemme, der trængte igjennem saglarmen, „for saadan en guldhake, ikke større end den der, er det rart at faa nu; men sagflisen den tar til aar for aar, og en kan ikke undres over, at fisken ikke gaar ud i elven: for lukker den paa kjæften og skal have en svelg rent vand, saa faar den hele kroen fuld af sagflis og mukker. Det er sagen, som gir os brød, baade mig og mine; men jeg blir saa arg, naar jeg tænker paa de svære fisk, jeg har draget her i gamle dage.“

Gutten var imidlertid kommen efter med fiskekurven, men syntes at være ilde tilmode ved al den larm og uro, som herskede i sagen. Forsigtig traadte han paa gulvbredderne, og i hans ansigt malede sig frygt og ængstelse for vandets brusen mellem hjulene nedenunder hans fødder og gulvet.

„Her er det fælt at være; gi’ jeg var vel hjemme,“ sagde han.

„Hører du ikke hjemme her?“ spurgte jeg.

„Hvad er du for en? Hvor er du fra?“ spurgte den gamle.

14

„Aa, jeg er fra Gamlebyen, og saa har jeg været hos fuldmægtigen paa Brække med et brev fra lensmanden; men jeg er saa ræd for at gaa alene i mørke,“ svarede gutten, som den hele tid havde holdt sig i nærheden af mig.

„Skam dig, saa lang en gut du er, at syte for sligt,“ sagde den gamle, men føiede trøstende til: „Ret nu kommer maanen op, og du faar nok følge med den karlen her.“

Jeg lovede den mørkrædde følgeskab lige til Beierbroen, og dette syntes at berolige ham noget. Imidlertid stansede sagen, og to af karlene gav sig ifærd med at file og skjærpe sagbladene, hvilket frembragte en hvinende, til marv og ben gaaende lyd, der er saa gjennemtrængende, at den om natten, gennem fossens sus, ikke sjelden klinger ned til byen fra de fjerne sage. Den syntes at virke meget ubehagelig paa den mørkrædde guts nerver.

„Huf, her turde jeg ikke være en nat for meget godt,“ sagde han og stirrede omkring sig, som om han ventede at se en nøk stige op af gulvet eller en nisse i hver krog.

„Ja da har jeg været her mangan nat,“ sagde den gamle, „og ikke har jeg havt stort for det heller.“

„Jeg har hørt af mor, at der skal være saa meget troldskab og fanteri i saadanne sage og kvernhuse,“ ytrede gutten ængstelig.

„Jeg har ikke fornummet noget; jeg kan ikke sige det,“ sagde den gamle. „Vandet er nok bleven slaaet af og sat paa for mig imellem, naar jeg har dormet lidt paa sagen om natten, og imellem har jeg hørt, det har tuslet i baghunen; men jeg har aldrig seet noget. Folk tror heller ikke paa sligt mere nu,“ vedblev han med et spørgende blik til mig; „og derfor tør det ikke vove sig frem; folk er for kloge og belæste nutildags.“

„Det kan du have ret i,“ sagde jeg; thi jeg merkede godt, at der laa noget skjult bag det blik, han sendte mig, og vilde hellere have ham til at fortælle gamle historier end indlade mig paa at drøfte hans tvil og den paastand, at oplysningen skulde være en skræmsel for nisser og underjordiske. „Det kan du have ret i paa en maade. I gamle dage var folk sterkere i troen paa al slags troldskab; nu lader de, som de ikke tror paa det, for at synes kloge og oplyste, som du siger. I fjeldbygderne hører man dog endnu, at de underjordiske viser sig, tar folk ind til sig og sligt. Nu skal du,“ føiede jeg til, for ret at faa ham paa glid, „nu skal du bare høre en historie, som skal være hændt ensteds, men hvor og naar det er hændt, kan jeg ikke ret erindre.“

15

Der var en mand, som havde en kvern ved en fos, og der var ogsaa en kvernknur. Om manden, som skik er paa nogle steder, gav ham lefsekling og juleøl for at øge melet, har jeg ikke hørt; men det er ikke rimeligt; for hver gang han skulde male, tog kvernknudden fat i kvernkallen og stansede kvernen, saa han ikke kunde faa

malet. Manden vidste godt, at det var kverknurren, og en aften, han skulde paa møllen, tog han med sig en gryde fuld med beg og tjære og gjorde ild under den. Da han slap vandet paa kallen, gik den en stund; men saa blev den stanset, som han ventede. Han stak og slog efter kverknurren nede i renden og omkring kvernkallen; men det hjalp ikke. Tilsidst aabnede han døren, som gik ud til kvernkallen og renden; men da stod kverknurren midt i døren og gabede, og gabet var saa stort, at underkjæften var ved træskelen og overkjæften ved dørbjelken.

„Har du seet saa stort gabende?“ sagde han.

Manden for efter beggryden, som stod og kogte, slog den i gabet paa ham og sagde: „Har du kjendt saa hedt kogende?“ Da slap kverknurren kallen og slog op et forfærdeligt brøl. Siden har han hverken været seet eller hørt der, og heller ikke har han hindret folk i at male. —

„Ja,“ sagde gutten, som med en blanding af frygt og nysgjerrighed havde fulgt min fortælling, „dette har jeg rigtig hørt af bedstemor min, og hun fortalte ogsaa en anden historie om en kvern. Det var oppe paa landet, og ingen kunde faa malet der, for der var saa fuldt af troldskab. Men saa var der en fattigkjærring, som var saa nødig om at faa malet lidt en kveld, og hun bad, om hun kunde faa lov til at male der om natten.

„Nei,“ sagde manden, som eiede kvernen, „det gaar ikke an, at du maler der inat; det kommer nok til at spøge baade for dig og kvernen da,“ sagde han. Men kjærringen sagde, hun var saa nødig om at faa malet; for hun havde ikke et gran vellingmel og ingen mad at give børnene sine. Ja, tilsidst saa fik hun lov at gaa paa kvernen og male om natten. Da hun kom did, gjorde hun varme paa under en stor tjæregryde, som stod der, og fik kvernen i gang og satte sig til at binde paa en hose i skorstenen.

Om en stund kom der ind et kvindfolk og hilste paa hende. „Godkveld du,“ sagde hun til kjærringen. 16

„Godkveld,“ sagde kjærringen, og hun blev siddende og binde.

Men ret som det var, begyndte den, som var kommen ind, at kare varmen ud over skorstenen. Kjærringen karede den sammen igjen, hun.

„Hvad heder du?“ sagde den underjordiske til kjærringen.

„Aa, jeg heder Sjø, jeg,“ sagde kjærringen.

Det syntes hun var et rart navn, og saa begyndte hun at kare varmen ud over skorstenen igjen. Og kjærringen blev sint og begyndte at skjende og kare den sammen igjen. Dette holdt de paa med en lang stund; men bedst det var, fik kjærringen veltet tjæregryden ned over den underjordiske. Hun til at huie og skrige, og saa rendte hun ud og raabte:

„Far, far, Sjø har brændt mig!“

„Aa, har du sjøl gjort det, saa faar du sjøl ha' det,“ sagde det borte i berget.“ —

„Det var godt, det ikke gik galt med den kjærringen,“ sagde den gamle graaskjegg. „Hun kunde gjerne have brændt op baade sig selv og kvernen; for da jeg var hjemme, hørte jeg tale om noget sligt, som skulde hændt der i gamle dage. Det var en gaardmand der, som havde en kvern, og den brandt for ham to pinsekvelde efter hverandre. Da det led til pinstid det tredje aar, var der skrædder hos ham og syede helgedagsklæder.

„Skal tro, hvorledes det gaar med kvernen denne gang? Tro det skal brænde inat og?“ sagde manden.

„Det skal ikke have nogen nød,“ sagde skrædderen, „giv mig nøglen, saa skal jeg nok passe kvernen.“

Det syntes manden var baade vel og bra; og da det led paa kvelden, fik skrædderen nøglen og gik ned i kvernen — den var tom endda; for den var ganske nyhugget, — og saa satte han sig midt paa gulvet, tog kridtet sit og kridtede en stor ring rundt omkring sig, og rundt udenomkring den ringen skrev han Fadervor, og saa var han ikke ræd. Da det var høgst nattes, fløi døren op med et, og der kom ind saa tykt med sorte katter, at det yrede. De var ikke sene, før de fik en gryde paa skorstenen og til at lægge paa under den, saa det tog til at brase og frase i gryden, som om den var fuld af kogende beg og tjære.

„Haa haa,“ tænkte skrædderen, „er det saaledes fat?“ Og ikke før havde han sagt det, før en af kattene skjøv labben bag gryden og vilde til at velte den. 17

„Scht katte, du brænder dig!“ raabte skrædderen.

„Scht katte, du brænder dig! siger skrædderen til mig,“ sagde katten til de andre kattene, og allesammen bort fra skorstenen til at hoppe og danse rundt om ringen; men ret som det var, luskede katten bort til skorstenen igjen og vilde skyve gryden overende.

„Scht katte, du brænder dig!“ skreg skrædderen og skræmte den fra skorstenen.

„Scht katte, du brænder dig! siger skrædderen til mig,“ sagde katten til de andre kattene, og allesammen til at danse og hoppe, og ret som det var, var de borte igjen og prøvede at faa veltet gryden.

„Scht katte, du brænder dig!“ skreg skrædderen og tog saa i og skræmte dem, at de for den ene over den anden bort efter gulvet og til at springe og danse som før.

Saa slog de krins udenom ringen og begyndte at danse rundt omkring den, fortære og fortære, og tilsidst gik det saa fort, at skrædderen syntes, det begyndte at gaa rundt for ham, og de gloede paa ham med slige fæle øine, som om de vilde æde ham.

Men bedst det var, stak den katten, som havde været ifærd med at velte gryden, labben sin indenfor ringen, just som om den havde lyst til at faa tag i skrædderen. Men da skrædderen saa det, løste han paa telgekniven og holdt den færdig. Ret som det var, slog katten labben indenfor ringen igjen; men svint hakkede skrædderen

labben af, og alle kattene tilbens det forteste de vandt, med skraal og med skrig, ud igjennem døren.

Men skrædderen lagde sig i ringen og sov, til solen stod langt ind paa gulvet til ham. Saa stod han op, læste igjen kvernen og gik op paa gaarden.

Da han kom ind i stuen, laa baade manden og konen endda; for det var pinsemorgen.

„Godmorgen,“ sagde skrædderen og gav manden haanden.

„Godmorgen,“ sagde manden, og han blev baade glad og forundret, da han fik se skrædderen igjen; det kan en nok vide.

„Godmorgen, mor,“ sagde skrædderen og bød kjærringen haanden.

„Godmorgen,“ sagde kjærringen; men hun var saa bleg og saa saa rar og forstyrret ud, og haanden sin gjemte hun under fælden; men tilsidst bød hun ham den venstre. Da skjønte

I₂

skrædderen, hvorledes det hang sammen; men hvad han sagde til manden, og hvorledes det gik kjærringen siden, det har jeg aldrig fornummet.“ — 18

„Møllerkjærringen var en troldkjærring selv da?“ spurgte gutten, som havde lyttet til med spændt opmærksomhed.

„Du kan vide det,“ sagde den gamle.

Det var næsten ikke muligt at høre et ord længer; thi sagen gik atter med sus og med brus. Maanen var oppe og trætheden forbi efter den korte hvile. Jeg sagde derfor farvel til den gamle og gik ifølge med den mørkrædde gut. Vi fulgte stien under Grefsenaasen nedover høiderne imod Grefsen. Hvidlige taager svævede over elvedraget og myrerne nede i dalen. Op over byens røgslør hævede sig Akershus med sine taarne, der traadte klart frem mod fjordens speil, hvori Næsodden kastede sig langt ud som en mægtig slagskygge. Himlen var ikke ganske ren, og der var lidt drag i skyer og luft; maanens lys blandede sig med sommernattens dæmring og dæmpede omridsene i forgrunden af det landskab, som udstrakte sig for vore fødder. Men over fjorden laa maanelyset blankt og straalende, medens Asker- og Bærumsaaserne, fortonende i sortblaa skygninger, hævede sig over hverandre høit op i luften og dannede landskabets fjerne ramme.

Kvægede af natteduggens kølige bad udsendte fioler og andre natlige blomster en liflig duft over engene; men fra myrerne og bækkedragene kom der af og til klamme, gennemtrængende luftninger, der isnende berørte mig.

„Huf, det græsser i mig,“ raabte min ledsager ved saadanne leiligheder. Han troede, at disse luftninger var pustet af natlige aander, og mente at se en troldkjærring eller en kat med gloende øine i hver busk, som rørtes af vinden.

P. Chr. Asbjørnsen.

bænke, rette paa, faa til at flyde.
hakefisk, hanfisk af fjeldørreten.
Kvernkallen, den lodrette stok i kvernen.

17. Keiserens nye klæder.

18

Af H. C. Andersen

For mange aar siden levede en keiser, som holdt saa uhyre meget af smukke, nye klæder, at han gav alle sine penge ud for ret at blive pyntet. Han brød sig ikke om sine soldater, brød sig ei om komedie eller om at kjøre i skogen uden alene for at vise sine nye klæder. Han havde en kjole for hver time paa dagen, og ligesom man siger om en konge: „Han er i raadet,“ saa sagde man altid her: „Keiseren klæder sig.“

I den store by, hvor han boede, gik det meget fornøielig til; hver dag kom der mange fremmede. En dag kom der to bedrager; de gav sig ud for at være vævere og sagde, at de forstod at væve det deiligste tøj, man kunde tænke sig. Ikke alene skulde farverne og mønstret være noget usedvanlig smukt; men de klæder, som blev syede af tøj, skulde have den forunderlige egenskab, at de blev usynlige for ethvert menneske, som ikke duede til sit embede eller ogsaa var utilladelig dumt.

19

„Det var jo nogle deilige klæder,“ tænkte keiseren; „ved at have dem paa kunde jeg komme efter, hvilke mænd i mit rige der ikke duer til det embede, de har, og kunde kjende de kloge fra de dumme; ja, det tøj maa straks væves til mig.“ Og han gav de to bedrager mange penge paa haanden, forat de skulde begynde paa sit arbejde.

De satte ogsaa to væverstole op og lod, som om de arbeidede; men de havde ikke det mindste paa væven. Rask væk forlangte de den fineste silke og det prægtigste guld; det puttede de i sin egen pose og arbeidede med de tomme væve, og det til langt ud paa natten.

„Nu gad jeg dog nok vide, hvorlangt de er komne med tøj,“ tænkte keiseren; men han var ordentlig lidt underlig om hjertet ved at tænke paa, at den, som var dum eller slet ikke passede til sit embede, ikke kunde se det. Nu troede han nok, at han ikke behøvede at være bange for sig selv; men han vilde dog først sende nogen for at se, hvorledes det stod sig. Alle mennesker i hele byen vidste, hvilken forunderlig kraft tøj havde, og enhver var begjærlig efter at se, hvor daarlig eller dum hans nabo var.

„Jeg vil sende min gamle, ærlige minister hen til væverne,“ tænkte keiseren; „han kan bedst se, hvorledes tøj tager sig ud; for han har forstand, og ingen passer sit embede bedre end han.“

Nu gik den gamle, skikkelige minister ind i salen, hvor de to bedragere sad og arbejdede med de tomme væve. „Men jeg kan jo ikke se noget!“ tænkte den gamle minister og spilede øinene op. Men det sagde han ikke.

Begge bedragerne bad ham være saa god at træde nærmere og spurgte, om det ikke var et smukt mønster og deilige farver. Saa pegte de paa den tomme væv, og den stakkars gamle minister blev ved at spile øinene op; men han kunde ikke se noget; for der var ingenting. „Skulde jeg virkelig være dum?“ tænkte han. „Det har jeg aldrig troet, og det maa ingen mennesker vide. Skulde jeg ikke due til mit embede? Nei, det gaar ikke an, at jeg fortæller, at jeg ikke kan se tøiet.“

„Naa, De siger ikke noget om det?“ sagde den ene, som vævede.

„O, det er nydeligt! deiligt!“ sagde den gamle minister og saa igjennem sine briller, ²⁰ „dette mønster og disse farver! — Ja jeg skal sige keiseren, at det behager mig særdeles.“

„Naa, det fornøier os,“ sagde begge væverne, og nu nævnede de farverne ved navn og det sælsomme mønster. Den gamle minister hørte godt efter, forat han kunde sige det samme, naar han kom hjem til keiseren, og det gjorde han.

Nu forlangte bedragerne flere penge, mere silke og guld; det skulde de bruge til vævning. De stak alt i sin egen lomme. Paa væven kom ikke en trevl; men de blev ved som før at væve paa den tomme væv.

Keiseren sendte snart igjen en anden skikkelig embedsmand hen for at se, hvorledes det gik med vævningen, og om tøiet snart var færdigt. Det gik ham ligesom ministeren; han saa og saa; men da der ikke var noget uden de tomme væve, kunde han ingenting se.

„Ja er det ikke et smukt stykke tøj?“ sagde begge bedragerne og viste og forklarede det deilige mønster, som slet ikke var der.

„Dum er jeg ikke,“ tænkte manden; „det er altsaa mit gode embede, jeg ikke duer til? Det var løierligt nok! Men det maa man ikke lade sig merke med.“ Og saa roste han tøiet, han ikke saa, og ytrede sin glæde over de skønne farver og det deilige mønster. „Ja, det er saare vakkert!“ sagde han til keiseren.

Alle mennesker i byen talte om det prægtige tøj.

Nu vilde da keiseren selv se det, medens det endnu var paa væven. Med en hel skare af udsøgte mænd, mellem hvilke ogsaa de to gamle, skikkelige embedsmænd var, som før havde været der, gik han hen til begge de listige bedragere, der nu vævede af alle kræfter, men uden trevl eller traad.

„Ja er det ikke prægtigt?“ sagde begge de skikkelige embedsmænd. „Vil Deres majestæt se, hvilket mønster, hvilke farver!“ Og saa pegte de paa den tomme væv; thi de troede, at de andre vistnok kunde se tøiet.

„Hvad for noget!“ tænkte keiseren, „jeg ser jo ingenting! Det er jo forfærdeligt! Er jeg da dum? Eller duer jeg ikke til at være keiser? Det var det skrækkeligste,

som kunde hændes mig.“ — „O, det er meget smukt,“ sagde keiseren; „det har mit allerhøieste bifald,“ og han nikkede tilfreds og betragtede den tomme væv. Hele følget, han havde med sig, saa og saa, men fik ikke mere ud af det end alle de andre; men de sagde ligesom keiseren: „O, det er smukt!“ og de raadede ham til at tage disse nye, prægtige klæder paa første gang ved den store procession, som forestod.

„Det er prægtigt, nydeligt, herligt!“ gik det fra mund til mund, og de var allesammen saa inderlig fornøiede dermed. Keiseren gav hver af bedragerne et ridderkors til at hænge i knaphullet og titel af vævejunkere. 21

Hele natten før den dag, processionen skulde være, sad bedragerne oppe og havde over seksten lys tændte. Folk kunde se, de havde travlt med at faa keiserens nye klæder færdige. De lod, som de tog tøiet af væven, de klippede i luften med store sakse og syede med synaale uden traad og sagde tilsidst: „Se, nu er klæderne færdige!”

Keiseren med sine fornemste kavalerer kom selv derhen, og begge bedragerne løftede den ene arm i veiret, ligesom om de holdt noget, og sagde: „Se, her er benklæderne! Her er kjolen! Her er kappen!” og saaledes videre. „Det er saa let som spindelvæv; man skulde tro, man havde ingenting paa kroppen; men det er just dyden ved det.”

„Ja,” sagde alle kavalernerne; men de kunde ingenting se; for der var ikke noget.

„Vil nu Deres keiserlige majestæt allernaadigst behage at tage Deres klæder af,” sagde bedragerne, „saa skal vi give Dem de nye paa derhenne foran det store speil.”

Keiseren tog alle sine klæder af, og bedragerne bar sig ad, ligesom om de gav ham hvert stykke af de nye, der skulde være syede, og keiseren vendte og dreiede sig for speilet.

„Aa, hvor de klæder godt! Hvor de sidder deilig!” sagde de allesammen; „hvilket mønster! hvilke farver! Det er en kostbar dragt.”

„Udenfor staar de med tronhimen, som skal bæres over Deres majestæt i processionen,” sagde overceremonimesteren.

„Ja, jeg er færdig,” sagde keiseren. „Sidder mine nye klæder ikke godt?” Og saa vendte han sig nok en gang for speilet; for han skulde nu lade, som om han ret betragtede sin stas.

Kammerherrerne, som skulde bære slæbet, famlede med hænderne henad gulvet, som om de tog slæbet op; de gik og holdt i luften; de turde ikke lade sig merke med, at de ingenting kunde se.

Og saa gik keiseren i processionen under den deilige tronhimmel, og alle mennesker paa gaden og i vinduerne sagde: „Aa, hvor keiserens nye klæder er mageløse! Hvilket deiligt slæb han har paa kjolen! Hvor den sidder udmerket!” Ingen vilde lade sig merke med, at han intet saa; for saa havde han jo ikke duet til

sit embede, eller han havde været meget dum. Ingen af keiserens klæder havde gjort 22
saadan lykke.

„Men han har jo ikke noget paa!” sagde et lidet barn. „Aa nei, aa nei! hør den uskyldiges røst!” sagde faderen, og den ene hviskede til den anden, hvad barnet havde sagt.

„Men han har jo ikke noget paa!” raabte tilsidst hele folket. Og det krøb i keiseren; thi han syntes, de havde ret; men han tænkte som saa: „Nu maa jeg holde processionen ud.” Og saa holdt han sig endnu stoltere, og kammerherrerne gik og bar paa slæbet, som slet ikke var der.

H. C. Andersen.

18. Den stygge andunge.

22

Af H. C. Andersen

Der var saa deiligt ude paa landet; det var sommer, kornet stod gult, havren grøn, høet var reist i stakker nede i de grønne enge, og der gik storken paa sine lange røde ben og snakkede ægyptisk; for det sprog havde han lært af sin moder. Rundtom ager og eng var der store skoge, og midt i skogene dybe sjøer; jo, der var rigtignok deiligt derude paa landet! Midt i solskinnet laa der en gammel herregaard med dybe kanaler rundt om, og fra muren og ned til vandet voksede store skreppblade, der var saa høie, at smaa børn kunde staa opreiste under de største. Der var ligesaa vildsomt derinde som i den tykkeste skog, og her laa en and paa sit rede; hun skulde ruge sine smaa andunger ud; men nu var hun næsten kjed af det, fordi det varede saa længe, og hun sjelden fik besøg; de andre ændre holdt mere af at svømme om i kanalerne end at løbe op og sidde under et skreppblad for at snadre med hende.

Endelig knagede det ene eg efter det andet. „Pip! pip!” sagde det; alle eggeblommerne var blevne levende og stak hovedet ud.

„Rap! rap!” sagde hun, og saa rappede de sig, alt hvad de kunde, og saa til alle sider under de grønne blade, og moderen lod dem se saa langt, de vilde; for det grønne er godt for øinene.

„Hvor dog verden er stor!” sagde alle ungerne; thi de havde nu rigtignok ganske anderledes plads, end da de laa inde i egget.

„Tror I, det er hele verden!” sagde moderen; „den strækker sig langt paa den anden side af haven lige ind i prestens mark! Men der har jeg aldrig været! — I er her dog vel allesammen!” — og saa reiste hun sig op. „Nei, jeg har ikke alle! Det største eg ligger der endnu; hvorlænge skal det vare? Nu er jeg snart kjed af det!” Og 23
saa lagde hun sig igjen.

„Naa, hvordan gaar det?“ sagde en gammel and, som kom for at gjøre besøg.

„Det varer saa længe med det ene eg!“ sagde anden, som laa; „der vil ikke gaa hul paa det! men nu skal du se de andre! De er de deiligste andunger, jeg har seet! De ligner allesammen sin fader; den troløse! han kommer ikke og besøger mig.“

„Lad mig se det eg, der ikke vil revne!“ sagde den gamle. „Du kan tro, at det er et kalkuneg! Saaledes er jeg ogsaa bleven narret engang, og jeg havde min sorg og min nød med de unger; for de er bange for vandet, skal jeg sige dig. Jeg kunde ikke faa dem ud! Jeg rappede og snappede; men det hjalp ikke. — Lad mig se egget! Jo, det er et kalkuneg! Lad du det ligge og lær de andre børn at svømme!“

„Jeg vil dog ligge lidt paa det endnu,“ sagde anden; „har jeg nu ligget saalænge, saa kan jeg ligge dyrehavstiden med!“

„Vær saa god!“ sagde den gamle and, og saa gik hun.

Endelig revnede det store eg. „Pip! pip!“ sagde ungen og veltede ud; han var saa stor og styg. Anden saa paa ham. „Det er da en forfærdelig stor andunge,“ sagde hun; „ingen af de andre ser saadan ud! Det skulde dog vel aldrig være en kalkunkylling? Naa, det skal vi snart komme efter! I vandet skal han, om jeg saa selv skal sparke ham ud!“

Næste dag var det et velsignet, deiligt veir; solen skinnede paa alle de grønne skrepper. Andemoderen med hele sin familie kom frem nede ved kanalen; plask — sprang hun i vandet. „Rap! rap!“ sagde hun, og den ene unge plumpede ud efter den anden; vandet slog dem over hovedet; men de kom straks op igjen og flød saa deilig; benene gik af sig selv, og alle var de ude; selv den stygge, graa unge svømmede med.

„Nei, det er ingen kalkun!“ sagde hun. „Se, hvor deilig den bruger benene, hvor rank den holder sig! Det er min egen unge! I grunden er den dog ganske vakker, naar man rigtig ser paa den! Rap! rap! — kom nu med mig, saa skal jeg føre jer om i verden og ind i andegaarden; men hold jer altid nær ved mig, saa ingen træder paa jer, og tag jer iagt for kattene!“

Og saa kom de ind i andegaarden. Der var en skrækkelig støj derinde; thi der var to²⁴ familier, som sloges om et aalehoved, og saa fik dog katten det.

„Se, saaledes gaar det til i verden!“ sagde andemoderen og slikkede sig om nebbet; for hun vilde ogsaa havt aalehovedet. „Brug nu benene,“ sagde hun, „se, at I kan rappe jer, og nei med halsen for den gamle and derhenne! Hun er den fornemste af dem alle her! Hun er af spansk blod, derfor er hun svær, og ser I, hun har en rød klud om benet! Det er noget overordentlig deiligt og den største udmerkelse, nogen and kan faa; det betyder saa meget, at man ikke vil af med hende, og at hun skal kjendes af dyr og af mennesker! — Rap jer, — ikke indtilbens! En velopdragen andunge sætter benene vidt fra hinanden ligesom fader og moder! Se saa! nei nu med halsen og sig: rap!“

Og det gjorde de; men de andre ænder rundt om saa paa dem og sagde ganske høit: „Se saa! nu skal vi have det slæng til! Ligesom vi ikke var nok alligevel! Og fy, hvor den ene unge ser ud! ham vil vi ikke taale!“ — og straks fløi der en and hen og bed ham i nakken.

„Lad ham være!“ sagde moderen, „han gjør jo ingen noget!“

„Ja, men han er for stor og vigtig!“ sagde anden, som bed, „og saa skal han tugtes!“

„Det er vakre børn, moder har!“ sagde den gamle and med kluden om benet, „allesammen vakre, paa den ene nær, den er ikke lykkets! Jeg vilde ønske, hun kunde gjøre den om igjen!“

„Det gaar ikke, Deres naade!“ sagde andemoderen, „han er ikke vakker; men han er et inderlig godt gemyt og svømmer saa deilig som nogen af de andre, ja jeg tør sige lidt til! Jeg tænker, han vokser sig vakker, eller at han med tiden bliver noget mindre! Han har ligget forlænge i egget, og derfor har han ikke faaet den rette skikkelse!“ Og saa pillede hun ham i nakken og glattede paa personen. „Han er desuden en andrik“, sagde hun, „og saa gjør det ikke saa meget! Jeg tror, han faar gode kræfter, han slaar sig nok igjennem!“

„De andre unger er nydelige!“ sagde den gamle, „lad nu, som I var hjemme, og finder I et aalehoved, saa kan I bringe mig det!“

Og saa var de som hjemme.

Men den stakkars andunge, som sidst var kommen ud af egget, og saa saa fæl ud, blev bidt, puffet og gjort nar af, og det baade af ænderne og hønsene. „Han er for stor!“ sagde de allesammen, og den kalkunske hane, der var født med sporer og derfor troede, at han var keiser, pustede sig op som et fartøi for fulde seil, gik lige ind paa ham, og saa pludrede han og blev ganske rød i hovedet. Den stakkars andunge vidste hverken, hvor den turde staa eller gaa, den var saa bedrøvet, fordi den saa saa styg ud og var til spot for hele andegaarden.

Saaledes gik det den første dag, og siden blev det værre og værre. Den stakkars andunge blev jaget af dem allesammen, selv hans søskende var saa onde imod ham, og de sagde altid: „Bare katten vilde tage dig, dit fæle spektakel!“ og moderen sagde: „Gid du bare var langt borte!“ og ænderne bed ham, og hønsene huggede ham, og pigen, som skulde give dyrene mad, sparkede til ham med foden.

Da løb og fløi han henover gjærdet; de smaa fugle i buskene for forskrækkede iveiret. „Det er, fordi jeg er saa styg“, tænkte andungen og lukkede øinene, men løb alligevel afsted. Saa kom den ud i den store mose, hvor vildænderne boede. Her laa den hele natten; den var saa træt og sorgfuld.

Om morgenen fløi vildænderne op, og de saa paa den nye kamerat. „Hvad er du for en?“ spurgte de, og andungen dreiede sig til alle sider og hilste saa godt, den kunde.

„Du er inderlig styg,“ sagde vildænderne; „men det kan da være os det samme, naar du ikke gifter dig ind i vor familie!“ — Den stakkar! han tænkte nok ikke paa at gifte sig, turde han bare faa lov at ligge i sivene og drikke lidt mosevand.

Der laa han i hele to dage, saa kom der to vildgjæs eller rettere vildgasser; for det var to hanner; det var ikke mange tider, siden de var komne ud af egget, og derfor var de saa raske paa det.

„Hør, kamerat!“ sagde de, „du er saa styg, at vi godt kan like dig! Vil du drive med og være trækfugl? Tæt herved i en anden mose er der nogle søde, fornemme vildgjæs, allesammen frøkener, som kan sige rap! Du er istand til at gjøre din lykke, saa styg du er!“ —

„Pif! paf!“ lød det idetsamme ovenover, og begge vildgasserne faldt døde ned i sivene, og vandet blev blodrødt. Pif! paf! lød det igjen, og hele skarer af vildgjæs fløi op af sivene, og saa knaldede det igjen. Der var stor jagt; jægerne laa rundt om mosen; ja nogle sad oppe i trægrenene, der strakte sig langt ud over sivene; den blaa røg gik ligesom skyer ind imellem de mørke træer og hang langt henover vandet; i mudderet kom jagthundene, klask, klask! Siv og rør svaiede til alle sider; det var en forskrækkelse for den stakkars andunge; den dreiede hovedet om for at faa det under vingen, og idetsamme stod tæt ved den en frygtelig stor hund; tungen hang ham langt ud af halsen, og øinene skinnede gruelig fælt; han satte sit gab lige ned imod andungen, viste de skarpe tænder — — og plask! gik han igjen uden at tage den.

26

„O det var vell!“ sukkede andungen; „jeg er saa styg, at selv hunden ikke gider bide mig!“

Og saa laa den ganske stille, mens haglene susede i sivet, og det knaldede skud paa skud.

Først langt ud paa dagen blev der stille; men den stakkars unge turde endnu ikke reise sig; den ventede flere timer endnu, før den saa sig om, og saa skyndte den sig afsted fra mosen, alt hvad den kunde; den løb over mark og eng, der var en blæst, saa at den havde ondt ved at komme afsted.

Mod aftenen naaede den et fattigt, lidet bondehus; det var saa elendigt, at det ikke selv vidste, til hvad side det vilde falde, og saa blev det staaende. Blæsten susede saaledes om andungen, at han maatte sætte sig paa halen for at holde imod; og det blev værre og værre; da merkede han, at døren var gaaet af det ene hængsel og hang saa skjævt, at han igjennem sprækken kunde smutte ind i stuen, og det gjorde han.

Her boede en gammel kone med sin kat og sin høne, og katten, som hun kaldte Sønneke, kunde skyde ryg og spinde; han gnistrede endogsaa; men saa maatte man stryge ham mod haarene; hønen havde ganske smaa, lave ben, og derfor kaldtes den Kykkelilavben; den lagde godt eg, og konen holdt af den som af sit eget barn.

Om morgenen merkede man straks den fremmede andunge, og katten begyndte at spinde og hønen at klukke.

„Hvad for noget!“ sagde konen og saa rundt omkring; men hun saa ikke godt, og saa troede hun, at andungen var en fed and, der havde forvildet sig. „Det var jo en deilig fangst!“ sagde hun; „nu kan jeg faa ande-eg, er det bare ikke en andrik? Det maa vi prøve!“

Og saa blev andungen antagen paa prøve i tre uger; men der kom ingen eg. Og katten var herre huset og hønen var madame, og alletider sagde de: „Vi og verden!“ for de troede, at de var halvparten, og det den allerbedste del. Andungen syntes, at man ogsaa kunde have en anden mening; men det taalte hønen ikke. 27

„Kan du lægge eg?“ spurgte hun.

„Neil!“

„Ja vil du saa holde din mund!“

Og katten sagde: „Kan du skyde ryg, spinde og gnistre?“

„Neil!“

„Ja saa skal du ikke have mening, naar fornuftige folk taler!“

Og andungen sad i krogen og var i daarligt humør; da kom den til at tænke paa den friske luft og solskinet; den fik saadan en forunderlig lyst til at flyde paa vandet; tilsidst kunde den ikke lade være, den maatte sige det til hønen.

„Hvad gaar der af dig?“ spurgte hun. „Du har ingenting at bestille; derfor kommer de nykker over dig! Læg eg eller spind, saa gaar de over.“

„Men det er saa deiligt at flyde paa vandet!“ sagde andungen, „saa deiligt at faa det over hovedet og dukke ned paa bunden!“

„Ja det er nok en stor fornøjelse!“ sagde hønen; „du er nok bleven gal! Spørg katten; han er den klogeste, jeg kjender, om han holder af at flyde paa vandet eller dukke ned! Jeg vil ikke tale om mig. — Spørg selv vort herskab, den gamle kone; klogere end hun er der ingen i verden! Tror du, hun har lyst til at flyde og faa vand over hovedet?“

„I forstaar mig ikke!“ sagde andungen.

„Ja forstaar vi dig ikke, hvem skulde saa forstaa dig? Du vil dog vel aldrig være klogere end katten og konen, for ikke at nævne mig! Skab dig ikke til; men tak du heller for alt det gode, man har gjort for dig! Er du ikke kommen i en varm stue og har en omgang, du kan lære noget af? Men du er et vrøvlehoved, og det er ikke morsomt at omgaaes dig! Mig kan du tro! Jeg mener dig det godt; jeg siger dig ubehageligheder, og derpaa skal man kjende sine sande venner! Se nu bare til, at du lægger eg og lærer at spinde eller gnistre!“

„Jeg tror, jeg vil gaa ud i den vide verden!“ sagde andungen.

„Ja gjør du det!“ sagde hønen.

Og saa gik andungen; den flød paa vandet, den dukkede ned; men af alle dyr var den overseet for sin grimhed.

Nu faldt høsten paa; bladene i skogen blev gule og brune; blæsten tog fat i dem, saa de dansede omkring, og oppe i luften saa der koldt ud; skyerne hang tunge med hagl og snefog, og paa gjærdet stod raven og skreg „au! au!“ af bare kulde; ja man kunde ordentlig fryse, naar man tænkte derpaa; den stakkars andunge havde det rigtignok ikke godt.

28

En aften, solen gik saa velsignet ned, kom der en hel flok deilige, store fugle ud af buskene. Andungen havde aldrig seet nogen saa smukke; de var ganske skinnende hvide, med lange, smidige halse; det var svaner. De udstødte en ganske forunderlig lyd, bredte sine prægtige, lange vinger ud og fløj bort fra de kolde egne til varmere lande, til aabne sjøer! De steg saa høit, saa høit, og den stygge, lille andunge blev saa forunderlig tilmode; den dreiede sig rundt i vandet ligesom et hjul, rakte halsen høit op i luften efter dem, udstødte et skrig saa høit og forunderligt, at den selv blev bange derved. O, den kunde ikke glemme de deilige fugle, de lykkelige fugle, og saasart den ikke længer øinede dem, dukkede den lige ned til bunden, og da den kom op igjen, var den ligesom ude af sig selv. Den vidste ikke, hvad fuglene hed, ikke, hvor de fløj hen; men dog holdt den af dem, som den aldrig havde holdt af nogen; den misundte dem slet ikke; hvor kunde det falde den ind at ønske sig en saadan deilighed? Den vilde være glad, naar bare ænderne vilde have taalt den imellem sig — det stakkars stygge dyr!

Og vinteren blev saa kold, saa kold; andungen maatte svømme om i vandet for at holde det fra at fryse rent til; men hver nat blev hullet, hvori den svømmede, smalere og smalere; det frøs, saa det knagede i isskorpen; andungen maatte altid bruge benene, forat vandet ikke skulde lukkes; tilsidst blev den mat, laa ganske stille og frøs saa fast i isen.

Tidlig om morgenen kom en bondemand; han saa den, gik ud og slog med sin træsko isen istykker og bar den saa hjem til sin kone. Der blev den livet op.

Børnene vilde lege med den; men andungen troede, at de vilde gjøre den fortræd, og for i forskrækkelsen lige op i melkefadet, saa at melken skvulpede ud i stuen; konen skreg og slog hænderne iveiret, og da fløj den op i trauget, hvor smørret var, og saa ned i meltønden og op igjen; naa, hvor den kom til at se ud! Konen skreg og slog efter den med ildtangen, og børnene løb hinanden overende for at fange andungen, og de lo, og de skreg! — Godt var det, at døren stod aaben; ud for den imellem buskene i den nyfaldne sne — der laa den ligesom i dvale.

Men det vilde blive altfor bedrøveligt at fortælle al den nød og elendighed, den maatte prøve i den haarde vinter — — den laa i mosen mellem rørene, da solen igjen begyndte at skinne varmt; lerkkerne sang, — det var deilig foraar.

29

Da løftede den paa engang sine vinger; de bruste sterkere end før og bar den kraftig afsted; og før den ret vidste det, var den i en stor have, hvor æbletræerne stod i blomster, hvor syringerne duftede og hang med de lange, grønne grene lige ned imod de bugtede kanaler. O, her var saa deiligt, saa foraafriskt! Og lige foran, ud af tykningen, kom tre deilige, hvide svaner; de bruste med fjærene og flød saa let paa vandet. Andungen kjendte de prægtige dyr og blev betagen af en forunderlig sørgmodighed.

„Jeg vil flyve hen til dem, de kongelige fugle! og de vil hugge mig ihjel, fordi jeg, der er saa styg, tør nærme mig dem; men det er det samme! Bedre at dræbes af dem end at nappes af ænderne, hugges af hønsene, sparkes af pigen, der passer hønsegaarden, og lide ondt om vinteren.“ Og den fløi ud i vandet og svømmede henimod de prægtige svaner; disse saa den og flød med brusende fjær henimod den. „Dræb mig kun!“ sagde det stakkars dyr, bøiede sit hoved ned mod vandfladen og ventede døden — men hvad saa den i det klare vand? Den saa under sig sit eget billede; men den var ikke længere en kluntet, sortgraa fugl, styg og fæl; den var selv en svane.

Det gjør ikke noget at være født i andegaarden, naar man kun har ligget i et svane-eg.

Den følte sig ordentlig glad over al den nød og gjenvordighed, den havde prøvet; nu skjønte den just paa sin lykke, paa al den deilighed, der hilste den. Og de store svaner svømmede rundt omkring den og strøg den med nebbet.

I haven kom der nogle smaa børn; de kastede brød og korn ud i vandet, og den mindste raabte:

„Der er en ny!“ og de andre børn jubledede med: „Ja, der er kommet en ny!“ Og de klappede i hænderne og dansede rundt, løb efter fader og moder, og der blev kastet brød og kage i vandet, og alle sagde de: „Den nye er den smukkeste! saa ung og saa deilig!“ og de gamle svaner neiede for den.

Da følte den sig ganske undselig og stak hovedet om bag vingerne; den vidste ikke selv hvorfor; den var altfor lykkelig, men slet ikke stolt; thi et godt hjerte bliver aldrig stolt. Den tænkte paa, hvor den havde været forfulgt og forhaanet, og hørte nu alle sige, at den var den deiligste af alle deilige fugle. Og syringerne bøiede sig med grenene lige ned i vandet til den, og solen skinnede saa varmt og saa godt; da bruste dens fjær, den slanke hals hævede sig, og af hjertet jubledede den: „Saa megen lykke drømte jeg ikke om, da jeg var den stygge andunge!“

30

H. C. Andersen.

Dyrehaven, et forlystelsessted ved Kjøbenhavn.
mose, myr.

III. SAGN OG LEGENDER.

19. St. Sunniva.

30

Efter P.A.Munch

I keiser Otto den førstes dage var der i Irland en fager kongedatter ved navn Sunniva, der tidlig udmerkede sig ved sin forstandighed og kristelige fromhed. Efter sin faders død styrede hun riget og gav sine undersaatte det herligste eksempel paa dydig vandel. Rygtet om hendes skjønhed og elskværdighed kom ogsaa for en hedensk hærkonge, som beilede til hende; men hun vilde saa meget mindre egte en hedning, som hun havde bestemt sig til slet ikke at gifte sig. Hun vilde tjene Gud i jomfrueligt levnet og gav ham afslag. Til hevn begyndte han derfor at herje i hendes rige og truede med ganske at lægge det øde, hvis hun ei føiede ham. Hun foretrak efter overlæg med sine frænder og venner at forlade landet og drog bort, ledsaget af en talrig skare mænd, kvinder og børn paa tre skibe uden seil, aarer, ror og vaaben, overladende sig ganske til Guds styrelse.

Vinden drev dem mod norden, henimod Norges kyst, hvor Sunniva med den større del landede ved den lille ø Selja eller Sellø nærved Statland, og de øvrige ved øen Kinn i Søndfjord. Disse øer var dengang ubeboede og brugtes kun, ligesom de øvrige udøer, til græsgang for fæ. Sunniva og hendes ledsagere søgte ly i de store huler, der findes i fjeldet paa vestsiden af Selja; i disse huler boede de længe, ernærende sig med fiskeri og dyrkende Gud.

Men da indbyggerne paa fastlandet blev var, at der var kommet folk paa øerne, antog de dem for vikinger eller ugjerningsmænd og tilskrev dem skylden for, at flere stykker kvæg oftere savnedes. De henvendte sig derfor til Haakon Jarl med bøn om, at han vilde hjælpe dem til at fælde disse ransmænd, og jarlen begav sig i den hensigt med en skare bevæbnede til Selja. Da Sunniva og hendes følge saa de bevæbnede komme for at angribe dem, gik de ind i hulerne, bedende Gud om en salig død, og at han vilde forskaane deres legemer for at falde i hedningernes vold.

Deres bøn blev hørt; thi store klippestykker faldt ned foran de huler, hvor de havde skjult sig, og jarlens mænd fandt ikke et menneske.

En stund efter, da Haakon jarl nys var dræbt, hændte det sig, at to anseede bønder fra Søndfjord vilde til Trondhjem for at tale med jarlen, hvis død de endnu ei havde erfaret. Ved at drage tæt forbi Selja saa de, siges der, et underligt lys hæve sig lige fra stranden til himlen; de lagde tillands for at undersøge aarsagen og fandt et ³¹ straalende menneskehoved, der gav den sødeste lugt fra sig; forundrede herover tog de hovedet med for at bringe jarlen det.

Paa Søndmøre fik de vide, at Haakon var dræbt og Olav kommen i hans sted; men de fortsatte dog reisen til Lade, blev godt modtagne af Olav, lod sig paa hans anmodning døbe og viste ham det medbragte hoved. Da kongen og biskop Sigurd saa det, sagde de straks, at det maatte tilhøre en helgen, og bevarede det omhyggelig. Efter tinget paa Dragseid spurgte kongen dem, der boede Selja nærmest, om de i den senere tid havde seet underlige tegn paa øen. De sagde, at de oftere havde seet en lysning over den. Kongen, biskop Sigurd og mange andre folk begav sig nu ud til Selja og bemærkede, at de klipper, der laa foran de store huler paa vestsiden, for ikke mange aar siden maatte være nedstyrtede. Ved at lede blandt klippestykkerne fandt de menneskeben med en herlig lugt, og endelig, da de kom til en hule, hvor klippestykket nys var styrtet fra munden, fandt de Sunnivas eget lig aldeles helt og uskadt, som om hun nys var død.

Der blev straks bygget en kirke, hvor alle disse hellige levninger opbevaredes. Siden opkom det sagn, at Sunnivas broder Albanus havde fulgt hende og ligeledes ladet sit liv der i en af hulerne, og vist er det, at det prægtige kloster, som senere oprettedes, blev helliget St. Albanus; dog er dette sandsynligvis Englands bekjendte martyr, der blev dræbt i en af de første kristenforfølgelser. Ogsaa paa Kinn skal der, som der fortælles, have været seet underlige tegn; men hvorledes de hellige mænd, som landede der, kom afdage, fortælles ei. At der paa Selja visselig har været forefundet saadanne ben som de her omtalte, maa vel antages som afgjort, og en from list, hvilken man i de dage til et saa godt øiemed ansaa tilladelig, har gjort det øvrige. Kirken og helligdommen paa Selja blev, om ei straks, saa dog ikke lang tid efter moder- og centralkirken for kristendommen i hele Gulatingslagen og er at betragte som grundvolden for den senere oprettede bergenske biskopsstol. De saakaldte seljemænds, eller Sunnivas og hendes følges dødsdag, der henførtes til den 8de juli, den saakaldte Seljumannavaka, blev en festdag for hele Norge og kjendes endnu paa mange steder af almuen.

Efter P. A. Munch.

vaka eller voka, vaagenat.

20. Den hellige Kristoffer.

Den hellige Kristoffer, som oprindeligt hed Reprobis, var en hedning fra landet Kanaan, af kjæmpemæssig skikkelse og begavet med overmenneskelig styrke. Efterat han var kommen til skjels aar og alder, levede han en rum tid efter sit eget hoved, og da han havde et meget vildt og trodsigt sind, kom han idelig i strid og trætte med andre mennesker. Fra enhver kamp gik han bort som seierherre, og han blev saa vant til at overvinde alle og bestandig faa sin vilje, at han omsider følte sig kjed og led af livet. Da alle flygtede og skalv for ham, blev hans uimodstaaelige kraft ham selv til byrde, og han sagde: «Hvor usselt er dog ikke dette mit liv! Hvad skal jeg med det? Jeg kan lægge alt øde, som mig lyster, da intet kan gjøre mig modstand; men hvi skulde jeg røre mig af pletten derfor? Jeg vilde være herre og mester, og det er jeg nu; men hvad gammen har jeg deraf? Dette liv holder jeg ingenlunde ud; jeg vil prøve paa at tjene og lyde istedenfor at befale og byde. Jeg vil søge mig en herre; men det skal være den mægtigste af alle; thi ingen ringere vil jeg tjene.»

Som sagt, saa gjort; han begav sig paa veien og kom endelig til en mægtig konge, der havde et stort rige under sig. Han gav sig i hans tjeneste, lovede ham huldskab og troskab, og kongen skjænkede ham sin gunst.

Nu skede det, at i de kvad, som kongens skald maatte synge for ham, forekom undertiden djævelens navn. Saa tidt dette hændtes, gjorde kongen korsets tegn for sig, og da Reprobis endnu intet havde hørt om Frelseren og korset, forundrede dette ham over al maade, og han spurgte: «Hvi gør du disse streger i luften?» Kongen svarede: «Ved du ikke det? Jeg gør korsets tegn, saa ofte jeg hører djævelens navn nævne, forat han ingen magt skal have over mig. Thi korset, som er et tegn paa den død, Kristus, vor frelser, har lidt for os, er den bedste hjælp, vi har mod djævelens overmagt.» «Ei,» sagde Reprobis, «saa er jo djævelen mægtigere end du. Ham vil jeg tjene.»

Dermed gav han sig paa veien og spurgte alle dem, han mødte, hvor djævelen var; men ingen kunde sige ham det; thi alle mente, at djævelen var langt borte fra dem. Da traf det sig engang, at han ved nattetid for vild i en ørken og hverken vidste frem eller tilbage. Som han nu stod tvilraadig, viste sig pludselig for hans blik en stor skare ryttere, og blandt dem en frygtelig stor skikkelse, som red hen til ham og spurgte ham trodsig, hvad han her søgte. Reprobis svarede, han søgte djævelen og vilde gjerne tjene ham. Den sorte mand sagde, at det var ham, og han vilde nok gjøre et forsøg, om han kunde bruge ham. Reprobis blev nu hos djævelen, udførte ærlig og tro alt, hvad den onde forlangte af ham, og glædede sig i hjertet over, at han nu tjente en herre, som var mægtigere end nogen anden i den ganske verden.

Paa et af sine tog kom de til et kors. Ved synet af dette red djævelen straks tilbage og gjorde en stor omvei for at komme forbi det. Reprobus merkede det og spurgte: «Hvorfor gjør du saa hastig denne omvei?» Men den onde jog afsted over stok og sten og skalv endnu over hele legemet, indtil han endelig, da de havde korset langt bag sig, maatte bekjende, at han var saare bange for Frelserens tegn og derfor maatte tage flugten, hvor han blev det var.

Nu var da ogsaa alt ude mellem ham og Reprobus, og denne drog bort med disse ord: «Flyr du Kristi tegn, djævel, saa er han jo mægtigere end du, og jeg vil ei længer tjene dig, men opsøge Kristus.»

Altsaa drog han igjen om i den vide verden og spurgte alle, han kom til, efter Kristus: store og smaa, rige og fattige, skriftlærde og lægfolk, men forgjæves. Alle mente de at vide besked; men hvor han end kom hen, kunde han dog ei finde den Herre Kristus, som han var gaaet ud for at søge. Dog blev han ei træt, men søgte kun med desto mere iver.

En morgen traf Reprobus midt i en tyk skog en from eneboer ved hans hytte. Han gav sig i tale med ham og sagde ham sit erende. Eneboeren saa paa ham med klare øine og sagde: «Tilvisse er den Herre Kristus den største konge i al verden, og du gjør vel, min søn, naar du giver dig i hans tjeneste; han giver og sine venner den kosteligste løn, og han er heller ikke saa vanskelig at finde. Hver den, som i sit hjerte længes oprigtig efter ham, vil han ikke lade søge forgjæves.»

Han begyndte nu at undervise sin gjest i Kristi lærdomme, hvorover denne høiligen forbausedes. Reprobus blev alt mere og mere tilsinds ganske at give sig hen i Kristi tjeneste og sagde ogsaa dette i al enfoldighed til den fromme mand. Da

I.2

mælte denne: «Den Herre Kristus giver kun de rene og retfærdige sin naade. Derfor maa du idelig vaage og bede og ydmyge dig med et rent hjerte; thi kun saaledes tjener du ham rettelig og opfylder hans hellige vilje.» Men Reprobus reiste sig og raabte barsk og forbitret: «Ingenlunde vil jeg gjøre dette, og ikke skal den leve, som kan sige, at jeg tjener nogen med at vaage og bede og ydmyge mig.» — Over disse ord blev den gamle mand saare forfærdet. Han gik ind og grublede længe, omsider sagde han til kjæmpen: «Noget herfra er en dyb og rivende elv, hvorover ingen bro fører. Den stanser vandreren paa hans vei. Du er jo stor og sterk; gaa derhen og bær for Guds skyld dem over, som beder dig derom; saa vil du gjøre Herren et velbehageligt verk.»

Paa denne maade vilde Reprobus nok tjene Kristus. Han byggede sig en hytte ved elven og tog en ung træstamme til støttestav. Med den i haanden bar han alle veifærende over uden at kræve løn eller tak, og han var rede baade nat og dag. Saa tænkte han og, at ihvor det gik, skulde han engang tidlig eller sildig faa den Herre Kristus i tale.

34

Efterat saaledes en rum tid var hengaaet, havde han en aften træet og mødig lagt sig ned paa sit leie, da han pludselig blev vakt af en barnlig stemme, som kaldte ham ved navn. Han reiste sig, tog sin stav og gik ud, men kunde ei finde den, som kaldte paa ham. Han lagde sig igjen ned, men havde neppe lukket sine øine, før han hørte den samme stemme atter kalde ham ved navn. Han gik igjen ud i den mørke nat, men fandt ingen, og først da det tredje gang kaldte paa ham, blev han paa den samme elvebred var et barn, som bad ham bære sig over elven.

Reprobus bøiede sig ned og tog barnet op paa sine arme, og uden at sige et ord gik han med staven i haanden ud i vandet. Luften var stille, himlen klar, og de smaa bølger rullede sagte; men neppe havde Reprobus gjort tre skridt fremad, før vandet begyndte forunderlig at bevæge sig; det kastede store bølger og steg svulmende rundt omkring; bølgerne bruste altid vildere og høiere iveiret, jo længere han kom frem. Til samme tid blev barnet saa tungt som bly, og stedse tungere, jo høiere vandet steg. Den mægtige kæmpe blev næsten trykket ned under sin byrde, og det lod, som om vandet vilde stige ham over hovedet. Saaledes naaede han midten af elven, og som han der stod stille og drog sin aande saare dybt, sagde han til barnet: 35
«Barn, hvor tung en byrde tykkes du mig! Det er, som jeg bar al verden paa mine skuldre.»

Barnet saa paa ham med et forunderligt blik og svarede: «Du sagde det. Du bærer al verden paa dine skuldre. Se, jeg er Jesus Kristus, din herre og din frelser, som du søger, og for hvem du arbejder; din tjeneste er mig velbehagelig, og mit rige skal herefter ved dig udbredes.» Alt medens barnet talte, sank vandene ned i sit leie, og bølgerne jevnede sig og spillede sagtelig under kæmpens bryst. Men barnet tog om hans hoved og bøiede det ned under vandet og døbte ham i den hellige Treenigheds navn, sigende: «Fra nu af skal du hede Kristoffer, det er: den, som bar Kristus; og det skal være dig et tegn, at du skal plante denne din stav i jorden, da skal den imorgen blomstre og bære frugt.»

Derefter forsvandt barnet. Men saaledes som det var sagt, saa skede det ogsaa. Staven grønnedes til et træ med deilige blomster og frugter, og Kristoffer, som nu havde fundet Kristus, blev hans læres tro og lydige discipel og bøiede sin store kraft fremdeles under denne sin herres tjeneste. Hans tro var sterk som hans arm, og hans hjerte var fuldt af glæde og kjærlighed i Kristus. Han drog vidt omkring i landene og udbredte Kristi rige med prædiken og bøn. Tilsidst kom han til et sted, hvor de kristne blev haardt forfulgte for sin tros skyld. Der gav Herren ham en stakket nød og stor herlighed; thi han led døden som en hellig martyr med glæde og freidigt mod og gik ind til den evige salighed.

21. Den sorte død i Sætersdalen.

Efter A. Faye

Før den sorte død, «Svartdauen,» hjemsøgte Norges land, var den dal, som nu kaldes Sætersdalen, ubeboet og øde og brugtes kun til sætre, medens derimod den nuværende sæteregn, som heder Finddalen, var den beboede egn. Foruden at navnet «Sætersdal» synes at give dette sagn medhold, opdager man ogsaa i Finddalen spor af fordums agre og hustomter, ja paa en ø i et fjeldvand, der bærer navn af Kirkeholmen, findes endog spor af kirke og kirkegaard. Svartdauen anrettede frygtelig ødelæggelse i Finddalen, hvor den kun sparede et par egtefolk, Knut og Tore Nuten. Disse to vedblev at bo i Finddalen; men fra andre kanter kom efterhaanden nye indbyggere indvandrende til Sætersdalen og nedsatte sig der. Knut og Tore kunde dog ei overtale sig til at forlade sit gamle opholdssted. Saaledes hengik aar efter aar, og det eneste savn, sagnet fortæller, at de følte i sin ensomhed, var det, at de ikke vidste ret, hvad tiden led. Især naar den mørke vinter kom, sørgede de over, at de ei vidste, naar julehelgen var, og kunde helligholde den paa samme tid som i andre egne. Ved enkelte vandringsmænd fra den nybyggede Sætersdal var ogsaa rygten trængt til dem om denne dals befolkning. Da det nu engang led frem til de korteste vinterdage, besluttede de gamle egtefolk, at Tore skulde gaa til Sætersdalen og der faa vide, hvor langt det endnu var til den store helg. Den gamle efterlod sin kjære egtefælle i fuldkommen ensomhed, tog fod i haand og begav sig paa hjemveien. Men da hun nu kom forbi en klippevæg og hvilede der, lød det fra fjeldet med klare toner:

36

Deka*) deka tole!
 Bake du brau te jole!
 Notte ei
 aa dagana tvei,
 solænge æ de ti jole!

Glad ilede nu den gamle kone tilbage til sin ventende husbond, og efter denne ubedragelige efterretning feirede de tilsammen den hellige høitid. Intet afkom omtales af disse egtefolk. Men efterhaanden tog de nye indbyggere i Sætersdalen ogsaa Finddalen i besiddelse. Andre beretter, at der før den sorte død ogsaa boede folk i Valle i Sætersdalen, men at alt folket uddøde ogsaa der med undtagelse af en pige paa Upstad. Inden hun drog vestover for at finde folk, lukkede hun døren til og kastede nøglen i en bæk, som derfor endnu kaldes Nøklebæk. Hyllestad sogn blev igjen ubeboet før Valle, hvis ældste gaard skal have været en støl under Horne i Hyllestad.

Efter A. Faye.

*) Et aflægs kjælenavn, ligesom udtalen Tole for Tore er et udtryk af venlighed. Nøklebæk, en forvanskning af Myklebæk, Storbækken.

22. Kong Valdemars tanke.

37

Af I. M. Thiele

Engang, da kong Valdemar Atterdag vilde stige tilhest, faldt han i tanker og blev staaende med venstre fod i stigbøilen. Det hændte sig just, at en mand, kongen havde dømt tildøde, blev ført forbi; han gjorde knæfald og bad for sit liv. Kongen saa op: «Kan du skaffe mig at vide, hvad tanke det var, der gik mig af minde, og om det vil ske, — saa skal du blive fri!» Herpaa fik manden orlov og reiste landet rundt til alle kloge folk; men ingen kunde give ham besked. En aften kom han til Bovberg, en steil klint vester ude ved havet, og bankede tre gange paa med den hvide stav, han havde i haanden, saa bergmanden kom ud. Han vidste ingenting; «men jeg har en oldefader i Dagberg-Daas, der er en gammel fremsynt mand, gaa du derhen!» Manden tog stav i haand og stævnedes til Dagberg; men bergmanden her vidste heller ingenting; «men jeg har en tipoldefar i Rødsten paa Fur; kan han ikke vide det, saa ved ingen det.» Manden slæbte sig ogsaa derhen, og det traf sig, at han just ved midnatstid stod ved hulen og bankede tre gange paa. Der kom en gammel, udlevet pusling ruggende frem. — «Ja, jeg kunde vel hjælpe; — men saa skal du først sige mig tre sandheder!» — Manden tænkte sig lidt om og sagde: «Meget har jeg reist, og vidt har jeg fare; men aldrig har jeg seet saa fast et hus, som dit er.» — «Ja, det kan jeg tro; for det er hulet af én sten!» — «Meget har jeg reist, og vidt har jeg fare; men aldrig har jeg seet saa meget guld og sølv paa én plet!» — «Det er muligt det; men nu videre!» — «Meget har jeg reist, og vidt har jeg fare; men aldrig har jeg seet saa liden en mand med saa stort et skjæg!» for det var saa stort, at den lille mand stod og traadte paa det. — «Ja,» sagde puslingen, «saa vil jeg ogsaa sige dig, hvad kongen tænkte paa, og det var: om han kunde faa Danmark, Norge og Sverige smedede sammen; men det skal ikke han, det skal hans datter.» Dette svar bragte manden tilbage, og han fik da sin dødsstraf eftergiven, som kongen havde lovet.

J. M. Thiele.

23. En jutul.

37

Af M. Hammerich

En jutul havde engang faaet noget i øiet, som stak. Han vilde gnide det ud med fingeren; men den var for grov til det brug; saa tog han et kornneg, og dermed fik han det ogsaa lykkelig frem. Det var en grankongle. Jutulen klemte den mellem fingrene. «Hvem skulde troet,» sagde han, «at saa lidet kunde gjøre saa vondt?» 38

Efter M. Hammerich.

24. Holger Danske under Kronborg.

38

I mangfoldige tider hørtes der nu og da vaabengny under Kronborg fæstning. Ingen vidste noget derom at sige, og i det hele land var der ikke én, som dristede sig til at stige ned igjennem de nederste gange. Da blev det vilkaar givet en slave, som havde forbrudt sit liv, at han skulde være fri og have sin skyld eftergivet, om han, ved at stige saa dybt ned, som gangen førte, kunde bringe beretning om, hvad han der fandt. Han kom da omsider til en stor jerndør, som gik op af sig selv, idet han bankede paa den; og nu saa han foran sig en dyb hvælving. Midt under loftet hang en næsten udbrændt lampe, og nedenunder stod et mægtigt, stort stenbord, omkring hvilket staalklædte kjæmper sad nedbøiede og hvilede hovederne paa sine korslagte arme. Da reiste den sig op, der sad ved bordenden. Det var Holger Danske. Men idet han løftede hovedet fra armen, brast stenbordet helt igjennem; thi hans skjeg var vokset fast. «Ræk mig din haand!» sagde han til slaven; men denne vovede ikke at give ham haanden; han rakte ham derfor en jernstang, som Holger knugede saa, at der stod merke efter. Endelig slap han den med de ord: «Nu! det glæder mig, at der dog endnu er mænd i Danmark!»

25. Den evige jøde.

38

Den evige jøde eller, som han ogsaa kaldes, Jerusalems skomager, var en indfødt jøde ved navn Ahasverus. Han havde længe boet i Jerusalem, hvor han drev skomagerhaandverket, og bivaanede personlig Kristi korsfæstelse. Han ansaa Frelseren for en kjætter og folkeforfører og var en af de ivrigste til at raabe: «Korsfæst ham!» Da Pilatus havde stadfæstet dødsdommen, skyndte han sig hjem og fortalte sine husfolk dette, forat de kunde se Kristus, naar han blev ført forbi huset, som laa tæt ved den port, igjennem hvilken Frelseren maatte gaa til Golgatha. Da folkeraabet hørtes henad veien, traadte Ahasverus ud i døren og saa

Kristus komme, fulgt af venner og fiender. Nu hændte det sig netop, at han udenfor Ahasverus's dør segnede under byrden af det kors, han bar, og vilde læne sig til en bæk, som stod der. Men Ahasverus stødte ham bort med haan og forbandelse for at vinde ros af de andre jøder. Kristus tiltalte ham derfor med disse ord: «Du negter den døende hvile; derfor vil døden fly dig og ikke unde dig hvile; men du skal vandre, indtil jeg kommer.» Derfor kan han nu ikke dø og maa indtil verdens ende vandre omkring som et levende og talende vidne om Kristus. 39

Ahasverus er ligesom et billede af jødefolket, hvorom det heder (5 Mos. 28, 65): «Du skal ingen roligere have, og din fod skal ingen hvile have, og Herren skal give dig et bævende hjerte, og øinene skal fortæres, og sjælen bedrøves.» Men ligesom Ahasverus skal ogsaa hele folket engang finde hvile. (Rom. 11, 25; Hebr. 4, 9.)

26. Munken og fuglen.

39

Der levede engang i et kloster i det nordlige Palæstina ved foden af Libanon en munk, der hed Urban. Han var meget from og grundede idelig over Guds ord. Engang læste han de ord: «For Gud er tusende aar som en dag og som en nattevagt.» Idet han nu søgte at forestille sig den endeløse evighed, faldt det ham ind, hvorledes det kunde være muligt, at himlens glæde kunde være saa stor, at sjælen aldrig mættedes deraf eller kjededes derved, og han bad Gud tidlig og silde om at styrke hans svage tro og give ham en forsmag paa himmeriges glæde. Da hændte det sig engang, at han en aarle morgenstund i klosterets have hørte en liden fugl synge saa liflig. Fuglen var slet ikke bange, men kom ham ganske nær; dog lod den sig ikke fange, men fløi fra gren til gren, indtil den endelig naaede den nærliggende skog, hvor den satte sig paa en myrtekvist. Munken fulgte den; sangen syntes ham altid smukkere:

«Han lytted desmere, jo mere den sang
saa sødelig;
det var, som himmerigs klokker klang.
Og ved hver en liflig tone, der lød
saa lystelig,
det var, som han vugged i engleskjød.
Der var saa stille, der var saa tyst,
saa fredelig;
al skabningen hviled ved fuglens røst.»

40

Omsider fløi fuglen bort, og munken vendte tilbage til klosteret. Dette var imidlertid aldeles forandret: Murene var gamle og graa, indgangen var ikke mere paa det sedvanlige sted. Han vidste, at det maatte være det samme kloster; men da

alting syntes ham saa forvandlet som ved en trolddom, blev han ganske underlig tilmode. Han saa sig nøiere om og kom ind paa klosterets kirkegaard, hvor han fandt mange mindestene, som han ikke kunde erindre at have seet. Endelig kom han til klosterporten og trak ængstelig nølende i klokkestrengen. En vildfremmed portner tog imod ham og spurgte om hans navn, hjemstavn og erende. Han fortalte, at han var munk her i klosteret og kun en liden stund havde lyttet til fuglesang i lunden. Portneren hentede abbeden; men det var ikke hans abbed, og alle de munke, som fulgte med abbeden, var ham aldeles ubekjendte. Han nævnede nu den abbeds navn, han søgte; men ingen kunde give ham nogen oplysning, og flere af de tilstedeværende ansaa ham for vanvittig. Omsider huskede dog en af brødrene, som nøie kjendte klosterets gamle krøniker, at den abbed, han søgte, havde levet for 300 aar siden, og at dengang en munk ved navn Urban var forsvunden, uden at man vidste, om han var flygtet eller forulykket. Abbeden strakte forskrækket et krucifiks ud imod ham og raabte: «I den korsfæstedes navn, hvem er du, spøgelse? Og hvad søger du, der er flygtet bort fra de dødes huler, hos os, de levende?» Men munken stod hensunken i dybe tanker.

«Da merked den fromme, den time var lang,
saa kortelig,
mens han havde lyttet til fuglens sang.»

«I tre hundrede aar har jeg altsaa lyttet til fuglesangen,» udbrød han; «men aarhundrederne svandt som minutter ved at høre den. og jeg havde gjerne lyttet til den indtil verdens ende. Jeg daare, som mente, at himmeriges glæde ikke var stor nok! Nu har jeg smagt den. Jeg vil bygge mig en hytte i skogen, hvor jeg lyttede til fuglens sang; thi der var godt at være.» Men idetsamme sank han død om, og en af munkene sagde: «Mangen slegt blev født og døde, siden han forlod sin celle; men Herrens forbarmelse bliver altid den samme.»

41

IV. NORDISKE GODESAGN.

27. Balders død.

41

Efter S. Petersen

I verdens første dage, i guldalderen, var der fred og samdrægtighed iblandt guder og mennesker, i himlen og paa jorden; men i himlen forsvandt freden, da jøtunkvinder som Skade og Gerd kom til Asgaard som asernes hustruer, — og paa jorden gik ogsaa den glade fredens tid tilgrunde, da menneskene lærte guldets kraft at kjende og lod sig henrive af gjerrighed og vindesygge. Lyksaligheden forspildtes; luften forgiftedes af ondskab; baade i himlen og paa jorden begyndte strid, der vedvarer til verdens undergang, og da endelig ogsaa Balder var dræbt, fik ondskaben fuldstændig overhaand.

Balder den gode drømte tunge og sterke drømme, der varslede ild for hans liv; paa tinge var alle aser og asynjer samlede, og de mægtige guder raadslog om, hvad Balders svare drømme skulde betyde. En urolig slummer plagede guden, og isøvnne tyktes ham, at alt held var veget bort, og at han var feig (døden nær). Frigg og Odin og alle guder blev grebne af sorg og tog det raad, at man skulde sende bud og bede alle væsener om fred for Balder mod alt det, som ondt var. Frigg tog imod ederne og løfterne, og alting aflagde da ed paa at skaane ham: ild og vand, jern og alskens malm, stene, jorden, træerne, sygdomme, dyr, fugle og edderorme. Da dette var gjort, stillede aserne for moro skyld Balder frem paa tinge, og nogle skjød paa ham, andre hug til ham, og andre igjen kastede sten paa ham. Men hvad de saa gjorde, led han alligevel intet men af det, og derover var nu aserne meget glade. Kun Loke, som ogsaa var tilstede, kunde ikke like dette. Han skabte sig om til en kvinde og gik til Frigg i Fensal. Frigg spurgte, om denne kvinde vidste, hvad aserne havde for sig paa tinge. Loke svarede, at de alle skjød efter Balder, men at han dog ikke havde det mindste men deraf. Da sagde Frigg: «Nei, hverken vaaben eller træ vil gjøre Balder noget ondt; thi jeg har taget ed af dem alle.» Loke spurgte: «Har da alle ting svoret at verge Balder?» Frigg svarede: «Der vokser vel en ørliden kvist straks østenfor

42

Valhal; den heder Misteltein; men den syntes mig at være for ung til at kræve nogen ed af.» — Loke gik bort, sled mistelteinen op og gik tiltings med den. Hød stod yderst i mand-ringen; thi han var blind. Da sagde Loke: «Hvi skyder du ikke efter Balder?» Han svarede: «Ikke kan jeg se, hvor han staar, og desuden er jeg vaabenløs.» Loke sagde: «Du maa da gjøre som de andre og vise Balder den samme hæder som de; jeg skal vise dig, hvor han staar. Skyd efter ham med denne kvist.» — Han tog mistelteinen og skjød efter Balder, eftersom Loke viste ham. Skuddet gik gennem ham, og Balder faldt død til jorden. Større ulykke er ikke nogensinde hændt blandt guder og mennesker. Da aserne saa Balder falde, tabte de rent mælet og tænkte ikke paa at løfte ham op; den ene saa paa den anden, og alle var de lige vrede paa den, som havde øvet daaden; men ingen kunde hevne drabet, da det hellige sted, de stod paa, var fredlyst. Da de saa prøvede paa at tale, kom graaden frem, og ingen kunde med ord udsige den anden sin sorg. Odin tog sig mest nær af denne ulykke, da han klarest skjønte, hvormeget aserne tabte ved Balders død. Da guderne kom til sans og samling, spurgte Frigg, hvem af aserne der vilde vinde hendes yndest og huldskab og ride Hel-veien og friste, om han kunde faa tale med Balder og byde Hel løsepenge, forat hun skulde lade Balder fare hjem igjen til Asgaard. Hermod den raske, Odins svend, paatog sig denne færd, og saa blev Odins hest Sleipner ledet frem; Hermod steg paa den og satte afsted i al hast.

Men aserne tog Balders lig og flyttede det til sjøen. Der stod hans store skib Ringhorn paa stranden; guderne vilde skyve det i sjøen og bygge Balders baal paa skibet; men de kunde paa ingen maade faa det frem. Man sendte da bud til Jötunheim efter jötunkvinden Hyrroken, og hun kom straks ridende paa en ulv med hugorme til tømme. Hun sprang af, og Odin satte fire berserker til at passe paa ulven; men de kunde ikke holde den, førend de fik kastet den til jorden. Da gik Hyrroken til skibets fremstavn og skjøv det ud med første tag og med saadan fart, at der stod ild af lunnerne, og hele jorden skalv. Tor blev vred, greb sin hammer og skulde have knust hendes hoved, hvis ikke alle guderne havde bedet om fred for hende. Balders lig blev nu baaret ombord, og da hans hustru Nanna saa dette, brast hendes hjerte af sorg, og hun blev ogsaa lagt paa baalet. Det blev tændt, og Tor viede baalet med sin hammer; foran hans fødder sprang en dverg ved navn Lit; ham sparkede Tor op i ilden, saa han brandt med. Mangeslags væsener mødte frem ved Balders ligfærd. Først Odin; med ham kom Frigg og valkyrjerne og hans ravne. Frø agede i sin kjerre med galten Gullinbørste, Heimdal red paa sin hest Guldtop, og Frøya agede med sine katte. Mange af rímturserne og bergriserne var og tilstede. Odin lagde ringen Draupner paa baalet, og fra den stund var det, at den fik den egenskab, at der hver niende nat dryppede otte ligesaa herlige ringe af den. Balders hest med fuldt sadeltøi blev ogsaa ført ud paa baalet.

43

Om Hermod er at fortælle, at han red ni nætter gennem dybe og mørke dale, saa han intet saa, førend han kom til aae Gjöll og red over Gjallarbroen, som er tækket med skinnende guld. Modgunn heder den mø, som vogter broen; hun spurgte ham efter navn og æt og sagde: «Forleden dag red der fem fylker døde mænd over broen; men min bro dunder ligesaa sterkt under dig alene; ikke har du farve som en død mand, og underligt er det derfor, at du rider Hel-veien.» — «Jeg skal til Hel,» svarer Hermod, «for at lede op Balder; har du ikke seet noget til ham paa Hel-veien?» — «Jo,» svarede hun, «Balder er faret over Gjallarbroen, og der nedentil og nordefter gaar Hel-veien.» — Hermod red videre, indtil han kom til Hel-grinden; da steg han af hesten, spændte sadelgjorden fastere, steg saa op igjen og satte sporerne i Slepner. Da sprang hesten saa høit over grinden, at den ikke engang rørte ved den. Hermod red til Hels sal, steg af hesten og gik ind. Der saa han sin broder Balder sidde i høisædet, og Hermod blev der om natten. Om morgenen bad Hermod Hel om, at Balder maatte faa ride hjem med ham til Asgaard, og talte om, hvor stor sorg der var blandt aserne. Hel sagde, at hun nu vilde prøve, om Balder var saa venneseel, som man sagde, og hvis alle verdens ting, baade levende og døde, græd over ham, skulde han faa fare tilbage til aserne; men var der nogen, som ikke vilde græde, skulde han blive hos Hel. Da stod Hermod op; Balder fulgte ham ud af hallen, tog ringen Draupner og sendte Odin den til minde. Nanna sendte Frigg et teppe og andre gaver. Da red Hermod tilbage til Asgaard og talte om alle de tidender, han havde seet og hørt.

44

Aserne sendte nu sendemænd over al verden, som skulde bede alle ting om at græde Balder ud fra Hel. Alle gjorde det, mennesker og dyr, jord, stene, træer og malm, og endnu ser man dem græde, naar de kommer fra frost ind i hede. Men da sendemændene drog hjem og havde vel røgtet sit erende, traf de i en hule paa en jøtunkvinde, som kaldte sig Tøkt. De bad hende ogsaa at græde Balder fra Hel; men hun svarede:

«Tøkt mon græde
tørre taarer
over Balders baalfart.
I liv og i død
lige fremmed han er mig;
Hel beholde, hvad hun har.»

Saa er sagt, at denne jøtunkvinde ikke var nogen anden end Loke, som nu atter voldte aserne den største hjertesorg.

28. Hvorledes Loke blev straffet.

Som rimeligt var, blev guderne meget vrede paa Loke, der havde voldt Balders død; derfor løb han bort og skjulte sig paa et fjeld; her byggede han sig et hus med fire døre, forat han indefra huset kunde se ud til alle kanter. Om dagen forvandlede han sig ofte til en laks og gjemte sig i en fos. Han tænkte nu paa, hvilken list aserne vilde finde paa for at gribe ham i fossen, og satte sig op i huset, tog lin og garn og bandt det i masker, saaledes som man siden bandt fiskegarn. Medens han sad saaledes ved ilden, fik han med et se, at aserne ikke var langt borte; thi Odin havde fra Lidskjalv seet, hvor han var. Han løb straks op og ud i elven, og fiskegarnet 45 kastede han paa ilden. Da nu aserne kom til huset, gik først den vise Kvaaser ind, og da han saa asken efter det brændte fiskegarn, skjønte han, at det maatte være en kunstig indretning til at fange fisk med, og sagde det til aserne. Straks satte de sig til at binde en not, og da den var færdig, gik de til elven og kastede noten i fossen. Tor holdt i den ene ende, og alle aserne drog i den anden. Loke svømmede foran og lagde sig imellem to stene, saa at noten gik over ham; men de merkede dog, at noget levende havde rørt ved den, og anden gang de kastede noten ud, havde de bundet saa tunge søkkestene paa den, at intet kunde gaa under den. Loke svømmede atter foran noten; men da han saa, at der kun var et kort stykke til havet, sprang han over og op i fossen igjen. Nu havde aserne faaet se ham; de gik atter op til fossen, delte sig nu i to hobe, som hver holdt i noten, medens Tor vadede midt i elven, og gav sig til paany at trække noten ned mod havet. Nu maatte Loke enten med livsfare løbe ud i havet eller anden gang springe over noten; det sidste vilde han prøve paa og sprang saa, det snarest han kunde, over noten; i det samme greb Tor efter ham og fik fat i ham; dog gled han et stykke i haanden paa ham, saa Tor først fik rigtig tag ved sporen (halen). Loke var nu tagen udenfor alle fredlyste steder, og derfor var der ingen naade at vente for ham. Aserne bragte ham hen i en hule, tog tre stenheller, satte dem paa kant og borede hul igjennem dem. Saa tog de Lokes sønner Vale og Nare; Vale skabte de om til en ulv, og straks sønderrev han sin broder Nare. Nu tog aserne hans tarme og bandt dermed Loke over de tre stene, saa at den ene stod under hans aksler, den anden under hans lænder og den tredje under hans knær. Baandene blev til jern. Da tog Njords hustru Skade en edderorm og fæstede den op over ham, saa edderet af ormen kunde dryppe i hans ansigt. Men hans kone Sigyn staar hos ham og holder et fad under edderdryppet; hvergang fadet er fuldt, gaar hun hen og slaar edderet ud; men imidlertid drypper det i hans ansigt, og det gjør saa ondt, at han vrider og snor sig, saa det er en gru, og han rykker da saa haardt til, at hele jorden skjælver. Det kaldes siden jordskjælv. Saaledes skal han 46 ligge bunden til gudernes undergang.

Efter S. Petersen.

Lunnerne, træstokkene, som laa under skibet for at lette optrækningen.

V. FORTÆLLINGER OG BESKRIVELSER.

29. Audun.

46

En sommer kom en fattig islænding, Audun, til Oslo med en tam grønlandsk bjørn. Harald Haardraade sendte bud til ham og spurgte, om han vilde sælge ham den for kjøbesummen; men Audun svarede nei. «For det dobbelte?» «Nei.» «Vil du da give mig den?» «Nei, heller ikke.» «Hvad vil du da gjøre med den?» «Jeg vil gjøre, hvad jeg har foresat mig: tage til Danmark med den og give kong Svend den.» «Har du ikke hørt, at der er krig mellem landene? eller mener du, at du skulde faa lov at fare med gaver, hvor ingen faar lov at gaa i vigtige erender?» «Derfor raader I, herre; men jeg gjør kun, som jeg har foresat mig.» «Saa følg da dit eget hoved; men naar du reiser hjem, skal du sige mig, hvad Svend gav dig for bjørnen.» «Det lover jeg.» Og Audun reiste. Men hver eneste skilling var allerede gaaet op for ham, saa han maatte tigge sig igjennem Danmark. Han kom til en foged, som hed Aage, og bad om noget til sig og sin bjørn. «Ja, har du penge, saa har jeg mad,» svarede Aage. Men det var nu netop dermed, det kneb, og Audun maatte sælge Aage den halve bjørn for levemaade til den og sig selv, indtil de naaede kongen. Aage og Audun fulgtes ad; Svend Estridssøn tog meget venlig imod dem og spurgte, hvem den fremmede var. Audun fortalte, hvem han var, hvad hans erende var, samt hvorledes han sad i det med Aage. «Er det sandt, hvad han siger?» Aage kunde ikke negte det. «Saa skam dig, for foged du er, at lægge saadanne hindringer iveien for en udlænding, der vil bringe mig en kostbar gave, som han kjøbte for sin hele eiendom! Du havde fortjent at miste liv og gods, men pak dig og kom aldrig mere for mine øine! Men hvad dig angaar, islænding, vil jeg regne hele dyret for dit, og bliv her saal!» — Audun vilde dog kort efter reise videre, og Svend blev noget stødt, indtil han hørte, at han vilde vandre som pilegrim til Rom; thi nu blev Svend god igjen, kaldte det et priseligt forsæt, gav ham reisepenge, skaffede ham følge med andre⁴⁷ pilegrime og bad ham besøge sig paa hjemveien.

Audun besøgte Rom, men blev paa hjemveien syg. Hans reisefæller forlod ham, og alle hans penge slap op under den lange sygdom. Da han atter kom paa benene, maatte han paany tigge sig frem, og ved paasketid naaede han Svends kongsgaard, afkræftet, indfalden og næsten nogen. Paaskelørdag stillede han sig i en krog i kirken for at tiltale kongen, naar denne gik i aftensang; men han skammede sig for den prægtige hird. Kongen gik tilbords, og ved væggen i hallen stod et bord, som pilegrimene pleiede at søge, førend de havde kastet stav og pose. Did gik ogsaa Audun, og nu tænkte han at fremstille sig for kongen, naar han efter maaltidet paany gik i kirke. Han turde dog heller ikke nu, men krøb i skjul. Svend syntes imidlertid, han havde seet et glimt af ham, og da han kom hjem fra kirken, og hirden havde skikket sig til sæde, gik han hen i døren og sagde: «Er der, som jeg mener, nogen i nærheden, som gjerne vil tale med mig, men tør ikke ret, da komme han frem!» Audun kom frem og faldt kongen tilfode; men Svend tog ham i haanden og bød ham velkommen, «skjönt det var knapt, jeg kjendte dig, saadan har du forandret dig.» Dermed førte han ham ind i stuen; men hirdmændene lo. «I behøver ikke at le af ham, fordi han ser ynkelig ud!» sagde Svend; «han har bedre sørget for sin sjæl end I; thi han staar smykket for Gud.» Saa lod han rede et bad for Audun, opvartede ham selv og sørgede saaledes for ham i alle maader, at han snart gjenvandt sit huld.

Audun blev hos kongen og var vel likt af ham og alle; thi han var en from og sagtmodig mand. Næste vaar vilde kongen gjøre ham til sin mundskjænk; det var et hæderligt embede. «Gud lønne jer, herre, for jert gode tilbud og for al bevist ære,» svarede Audun; «men jeg maa hjem.» Dette tyktes kongen underligt. «Jeg kan ikke,» vedblev Audun, «sidde her i pragt og herlighed og lade min moder gaa med tiggerposen paa Island. Hvad jeg gav hende, da jeg tog bort, maa vel nu være forbrugt.» «Den tale er der mening i,» svarede kongen, «og det er den eneste grund til din reise, som jeg ikke kan fortryde paa.»

Da det lakkede ad sommer, gik kongen med ham til bryggen. De kom til en stor, smuk knør, som man var ifærd med at lade. «Hvad synes du om dette skib, Audun?» «Meget godt, herre!» «Jeg skulde dog nu betale dig bjørnen og vil da give dig dette skib med en ladning, som kan gavne dig paa Island.» Audun takkede paa det bedste. Da nu skibet var seilfærdigt, fulgte kongen ham til stranden. «Ved jert land er der en slem kyst med brændinger,» sagde Svend, «saa du kunde let sætte skib og ladning til; derfor har du her en skindpose med sølvpenge, og mens du har den, er du heller ikke bar. Ogsaa den kunde du dog miste med skibet; derfor har du her en ring, et herligt klenodie,» — han trak den af sin egen haand — «og skulde du miste alt det øvrige ved skibbrud, er du dog endnu ikke fattig, naar du kun berger den, saa man kan endda se, at du har besøgt Svend Ulvsson. Men aldrig maa du skille dig ved den, uden du skulde have en høvding saa meget at takke, at du synes, han

48

fortjente den; thi den er en fyrste værdig.» Audun reiste, kom lykkelig til Norge, opsøgte kong Harald og blev venlig modtagen af ham. «Hvad gav saa Svend dig for bjørnen?» «Han modtog den af mig.» «Men hvad gav han dig mere?» «Penge til en romerreise.» «Det har han givet saa mange, der ingen gaver bragte; men hvad gav han dig mere?» «Han vilde gjøre mig til sin mundskjænk og bevise mig stor ære.» «Det var smukt; men han gav dig vel endnu mere?» «Den store knør med dens ladning.» «Det var ædelmodigt; men det vilde jeg ogsaa have gjort; gav han dig saa mere?» «En skindpose med sølvpenge, for om jeg skulde tilsætte skibet.» «Det var vel betænkt, og det var mere, end jeg vilde gjort; fik du saa mere endnu?» «Ja vel, herre! denne ring, som jeg kunde have godt af, om jeg ogsaa mistede alt andet; og han bad mig aldrig skilles ved den, medmindre der var en høvding, jeg skyldte saa meget, at jeg vilde give ham den. En saadan har jeg fundet i jer; thi I havde magt til at tage baade mit dyr og mit liv, men lod mig fare i fred, mens ingen anden fik lov at fare.» Harald tog venlig mod ringen og gav ham gode gaver for den, inden de skiltes; men da Audun samme sommer kom til Island, fandt de alle, at han kunde rose sin lykke.

30. Blakken.

48

Af B. Bjørnson

Bjørgan var fordum prestegaard i Kvikne prestegjeld i Dovre-kjeden. Gaarden ligger høit oppe, ganske for sig selv. Jeg stod som liden gut paa bordet i dagligstuen og saa ned i dalen med længsel efter dem, som der om vinteren rendte paa skøiter langs elven eller om sommeren legte paa volden. Bjørgan laa saa høit, at der ikke voksede korn, hvorfor gaarden ogsaa nu er solgt til en schweizer og prestegaard kjøbt i dalen, hvor det dog er lidt likere. Vinterens komme paa Bjørgan var sørgelig tidlig! En ager, som fader i en varm og tidlig vaar forsøgsvis havde tilsaaet, laa en morgen gjemt af sne. Det slagne hø kunde faa en snebyge istedetfor et regnskyl, og naar det nu led længer paa vinteren! Kulden blev saadan, at jeg ikke turde tage i gadedørens dørklynke, fordi fingrene sved paa jernet. Min fader, der var barnefødt i Land ved Randsfjorden og saaledes ret hærdet, maatte dog ofte kjøre med maske for ansigtet til det fjerne anneks. Det knirkede og skreg i veiene, naar en kom gaaende, og kom flere, blev det til skjærende larm. Sneen laa ofte jevnhøi med andet stokverk i den svære bygning; mindre udhuse sneede helt ned; bakker, buske og gjærder udjevnedes; et snehav bredte sig med topper af høie birketrær svømmende og i bølging efter stormen, der hist havde hulet, her sammenjaget. Jeg stod paa bordet og saa skiløbere fare nedover fra os mod dalen; jeg saa finner komme med sine rensdyr fra Røraas-skogen susende nedover fjeldene og opover igjen til os. Pulkerne

49

slang af og til, og jeg glemmer aldrig, naar toget endelig holdt paa tunet, og en skindtul krøb ud af hver pulk og var et lidet travlt, fornøiet menneske, som solgte rensdyr-kjød.

Kviknedølen skal i senere tider have vokset frem til et oplyst, fermt folk; men dengang var Kvikne kald et af de mest ilde omtalte i landet. For ikke saa langt tilbage havde en prest maattet føre pistoler med til kirken; en anden kom hjem fra en kirketur og fandt alt sit bohavet knust eller ituslidt af mænd, som havde været sværtede i ansigtet og næsten havde skræmt livet af hans hustru, der var ene hjemme. Den sidste prest havde flygtet derfra og bestemt negtet at vende tilbage. Kaldet havde været presteløst i mange aar, da fader — kanske netop derfor — fik det; thi man troede ham istand til at andøve en baad i storm.

Jeg husker endnu tydelig, hvorledes jeg en lørdagsmorgen

I.₂

paa alle fire holdt paa at klyve opad trappen til kontoret, fordi den var islagt efter vaskningen, og var ikke kommen mange steg, da et brag og brot oppe fra kontoret jog mig forfærdet ned igjen. Thi deroppe havde bygdens kjæmpe paataget sig at ville lære den gjenstridige prest folkets skik, men fandt til sin skræk, at presten først vilde lære ham sin. Han kom saaledes ud af døren, at han lod sig falde trapperne helt ned, samlede der sine forskjellige lemmer og fandt gadedøren i fire byks. Folket i Kvikne vidste ikke bedre, end at presten gav dem de love, som kom fra stortinget. De vilde saaledes forbyde ham at gennemføre skoleloven; de undsagde min fader; de samlede sig mandsterke i skoleformandskabet for at hindre forretningen med vold. Trods moders indstændige bønner havde han taget derhen, og da ingen vovede at hjælpe ham med skoledistrikternes inddeling o. s. v., gjorde han det selv efter bedste skøn under mængdens truende torden; men da han med protokollen under armen gik ud, veg de, og ingen rørte ham. Man tænke sig min moders jubel, da hun saa ham komme kjørende rolig som altid.

50

I disse forhold og omgivelser fødtes Blakken. Hans moder var en stor rød hoppe fra Gudbrandsdalen, alles fryd, som saa hende. Hans fader var en galning af en sort fjordhest. Om blakken sagdes tidlig: Denne bliver den sterkeste hest, noget menneske har seet nordpaa, og saa opvant som jeg var med historier om kjæmper og slagsmaal, saa jeg paa det lille føl som paa en begavet kamerat. Han var ellers ikke altid god mod mig. Jeg bærer endnu et ar over det høire øie efter hans hov; men lige tro fulgte jeg med hoppen og føllet, sov med dem paa marken og trillede mig imellem hoppens ben, naar den spiste. Men engang havde jeg fulgt for langt. Dagen havde været varm: jeg var sovnet af inde i en aabentstaaende skoglade, hvor vi vel alle havde søgt skygge, — hoppen og føllet var gaaet videre; men jeg var bleven liggende. Det var sent paa dag, da de, som havde raabt og søgt forgjæves, kom med den tidende, at jeg ikke var til at finde. Man tænke sig mine forældres skræk — ud

at søge, mark og skog blev gennemraabte, bækkene, styrtningerne undersøgte — indtil endelig en hører et barn græde inde i laden og opdager mig siddende i høet. Jeg var saa forskræmt, at jeg længe ikke kunde tale; thi et stort dyr havde staaet og seet paa mig med ildøine. Om jeg havde drømt eller oplevet det, er ikke godt at sige — men vist er det, at jeg endnu for nogle aar siden vaagnede ved at se dette dyr staa over mig. 51

Blakken og jeg fik snart kamerater. Først en liden hund, som lærte mig at stjæle sukker, saa en kat, som en dag uventet optraadte i køkkenet. Jeg havde aldrig før seet en kat. Ligbleg styrtede jeg ind og skreg, at en stor mus kom op af kjelderen! Næste foraar blev vi endnu flere; thi da kom en liden gris til — og saa ofte som Blakken fulgte med moderen paa arbeide, blev det hunden, katten, grisen og jeg, som holdt ihop. Vi forslog tiden noksaa godt, især med at sove sammen. Jeg gav jo disse kamerater alt det, jeg syntes om — saaledes bar jeg en sølvske ud til grisen, forat den skulde spise penere — den forsøgte ogsaa — d. v. s. at spise sølvskeen. Naar jeg skulde følge mine forældre ned til folk i dalen, fulgte hunden, katten og grisen med. De to første kom i færgen, som skulde føre over elven; grisen gryntede lidt og svømmede saa efter. Vi blev da trakterede hver paa sin vis, og om kvelden drog vi hjem igjen i samme optog.

Men snart skulde jeg miste disse kamerater og blot beholde Blakken; thi min fader fik Nessets kald i Romsdalen. Det var en forunderlig dag, da vi drog afsted, vi børn og en barnepige i et lidet hus, som var sat paa en langslæde, saa hverken vind eller sne kunde naa os, og min fader og moder foran i en bredslæde, og alle de omkring os, som atter og atter vilde sige os farvel. Jeg kan ikke sige, at jeg var synderlig sorgmodig; thi jeg var bare seks aar gammel, og jeg vidste, at der i Trondhjem var kjøbt en hat og frak og bukser til mig, som jeg skulde faa paa, naar vi kom frem. Og der, i vort nye hjem, skulde jeg for første gang faa se sjøen! Og saa var jo Blakken med!

Her paa Nessets prestegaard, en af de skønneste gaarde i landet, som den ligger der, bredbarmet mellem to mødende fjorde med grønt fjeld over sig, fossefald og gaarde paa den modsatte strand, bølgende marker og liv inde i dalbunden og udover langs fjorden fjelde med nes i nes skydende ud i sjøen og en stor gaard ude paa hvert — her paa Nessets prestegaard, hvor jeg kunde staa i kvelden og se paa solspillet over fjeld og fjord, til jeg græd, som om jeg havde gjort noget ondt — og hvor jeg paa mine ski nede i en eller anden dal pludselig kunde stanse som troldbunden af en skjønhed, af en længsel, som jeg ikke magtede at klare, men som var saa stor, at jeg ovenpaa den høieste glæde følte den dybeste indestængelse og sorg — her paa Nessets prestegaard vokste mine indtryk; men et af de livligste var det, jeg fik af Blakken; thi her vokste ogsaa han, blev en kjæmpe og gjorde kjæmpeverk. 52

Han havde ikke stort over middelhøide, men var forholdsvis særdeles lang og af en bredde, som man maatte le af. Han var blak af farve, mere gul end hvid, med sort, overordentlig fyldig faks; han blev et tungt, godmodigt dyr — til daglig brug altid ludende. Hvad han var vant til, gjorde han rolig som en okse, men tilgagns. Foruden at han forrettede mere end det dobbelte hestearbejde ved agerbrug, vedkjørsel o. s. v. paa denne tungbrugte gaard, drog han frem til en stor, ny hovedbygning og til det meget, min fader ellers lod bygge, over halvparten af virket og drog det fra en langt bortliggende, forskrækkelig udmark. Hvor to heste ikke kunde faa det frem, der brugtes Blakken, og saasandt greierne holdt, kom det frem. Han saa gjerne tilbage paa gutterne, mens de læssede hans dobbelte og tredobbelte læs — han sagde just ikke noget dertil; men man maatte dog en tre, fire gange bede ham gaa, før han gik, og selv da gjorde han først et par prøvetag — og saa tog han det! Det gik magelig, skridt for skridt. Der kom undertiden en ny tjenestegut, som vilde indøve ham i lidt hurtigere takt; men det endte altid med, at gutten maatte lære hestens. Svøbe blev aldrig brugt; thi man fik snart den vældige arbeider saa kjær, at det hele gik med kjæleri. Efterhvert som Blakken blev berømt i byderne, blev det jo en ære at kjøre ham.

Thi Blakken var snart uden sammenligning prestegjeldets største vidunder. Det begyndte som overalt, hvor noget stort stikker op, med grueligt spektakel og had. Blakken skamslog og flængede saaledes de medbeilere, som indbildte sig noget, at bønderne kom dragende med dem til prestegaarden under megen forbitrelse og med krav paa erstatning. Det var dem harmeligt, at hans overlegenhed var saa uhyre og uomtvistelig. Vor nabo, løjtnanten, kunde som krigsmand ikke finde sig deri. Han fik fat i to svære gudbrandsdalske heste — og disse skulde lære Blakken respekt. Der blev vovet for og imod. Hvor var vi ikke spændte paa udfaldet af det første sammenstød om vaaren oppe i fjeldbeitet! Jeg glemmer derfor aldrig den vakre pinsedags kveld, jeg stod ude og lyede paa aarfuglen, som spillede i lien, da en jente kom løbende og meldte, at begge løjtnantshestene stod henne ved slibestenene og trykkede sig op til hverandre. Alle derhen — og se: De to deilige dyr stod og skalv, blødende af saar i saar; de havde været under Blakkens uhyre hover og tænder! Rædselen havde givet dem kraft til at sætte over præstegaardens høie skigard; thi de havde ikke vovet at stanse, før de kom til hus. Dagen efter lød Blakkens pris ved kirkemuren og førtes derfra over «fjeld og fjære.»

53

Blakken havde den sorg, at en af hans sønner, en kvik, brun hest, om nogle aar vilde dele magten med ham. Men han greb ham midt i hans første oprørsforsøg, og da den dristige søn ikke vilde tage flugten, men reiste et udæskende kampskrig, løftede den prøvede kjæmpe sig, de gik imod hverandre paa bagbenene, lagde forbenene om hverandres halse og brødes. Snart stod den unge galning som en

fiolinbue — lidt efter laa han nedbrudt paa jorden og fik sine faderlige bank. Dette stod jeg og saa paa.

Næsten hver sommer var der bjørn i marken, som slog ned mange kjøer og sauer for os og andre. Ret som det var, hørte vi gjætergutten nidhauke og buhunden halse. Da ringedes med klokken, arbeidsfolkene kom løbende op i marken med geværer, økser og jernstaurer; men de kom i regelen for sent. Enten havde hunden alt jaget bjørnen, eller ogsaa var kreaturet nedslaaet, før hjælpen kom. Hestene kunde bedre hytte sig; men det hændte dog nu og da, at han dræbte en hest enten ved at lokke ham i en myr, hvor hesten sank i og blev et let offer, eller ved at faa ham paa jag, saa han styrtede udover et sva. En sommer var det især slemt; der var næsten ingen uge, uden at bjørnen var ved kreaturerne. Hestene kom, ret som det var, helt frem til raaket og var dygtig rædde af sig; thi hvergang var de jagne af bjørnen. Men Blakken og den hoppe og det føl, han med skarpe sko holdt vagt for, kom aldrig. Vi vidste tilsidst ikke, hvorledes det var gaaet dem — gjæterne havde ikke hørt hoppens bjelde paa mange dage. Da det havde været et langvarigt uveir, hvori hestene ellers pleiede at søge nærmere mod hjemmet, ja ofte at stille sig lige udenfor ved grinden, som førte til stalden, og de endda ikke var komne, sendtes gutterne mandsterke op i skogen for at søge. De søgte mest omkring myrlændt jord, om bjørnen der skulde have forlokket den kamplystne hest og saa overvundet ham og siden kanske taget baade føllet og hoppen, som naturligvis vilde forsvare føllet. De søgte og søgte uden at se noget mistænkeligt. Spor («far,» som det heder) efter bjørnen var allevegne at se, men intet tegn til kamp med heste. Som gutterne gaar og taler om dette og nærmer sig det bedste hestebeite i hele skogen, bliver en af dem opmærksom paa, at lige i nærheden af en myr er spor efter føl og hoppe, men at de i det uendelige har gaaet rundt paa samme plet, altsaa i stor angst, og dette er skeet nylig, vistnok endnu samme dag. Ved saa at undersøge myren fandt de ganske rigtig denne opsparket som efter en stor kamp. Det begyndte at gaa gutterne baade koldt og varmt; men de vilde dog se nøiere efter. Ved kanten af myren saa de spor efter bagbenene baade paa bjørn og hest. De havde altsaa begge straks reist sig op; bjørnen var gaaet baglængs ud i myren for at narre hesten, og hesten efter; thi bjørnens brede lab og læg kan myrjorden nok bære; ei heller er han saa tung som hesten, der synker i og sidder fast. Men dennegang havde bjørnen forregnet sig; thi vel var Blakken sunken stygt nedi; men hans lenders kjæmpekræfter havde løftet benene op af myrens sug, mens de skarpskoede forben pryglede, og skjæretænderne rev — og snart saa man ikke længer ligt til bjørnens bagben, men derimod et nøiagtigt aftryk af hans pels, og atter et og atter et, og saa hele myren nedover — han var kastet overende, havde ikke kunnet løfte sig igjen, men havde veltet sig, rul i rul, for at verge sig mod slagene og biddene af den rasende hest, og dette kunde de forfølge lige til fast jord. Opildede af, hvad kamppladsen fortalte dem, blev gutterne

54

mere lydhøre og gløgge og kunde nu i den stille, solsitrende luft efter regnveiret høre hoppens bjelde fra løvskogen under aasen. De ilede derhen — men mødtes af Blakken, som med sprudende øine forbød dem at komme nærmere. Han var ikke til at kjende igjen. Med løftet hoved, vaiende manke travede han rundt om hoppen og føllet i store kredse, og det var kun efter megen blid tale og ved hjælp af salt, som de bar med, at de kunde faa ham til at huske, det var kjendt folk, som kom. Men denne Blakkens storbedrift, som i sit slags var enestaaende, lagde saaledes glans om hans navn, at han fra «Præstebakken» herefter ophøiedes til at hede «Bjørnebakken». Gang paa gang, aar efter aar, var han i kast med bjørnen og hvergang længe bagefter ikke til at styre. Han kom engang hjem med merke efter bjørnens klør. Det havde været en gammel kæmpe, som havde faaet tag oppe under øinene paa hesten og havde rispet forfærdelig nedover, da hesten havde slidt hovedet løst. At have en saadan hest gaaende skarpskoet i udmarken var ellers farligt; men hestene kjendte ham og flygtede, og selv om en og anden endnu var dum nok til at lade sig banke, saa var man overbærende med Blakken for hans store berømtedsskyld. En hest, som lagde bjørnen i bakken, maatte faa gjøre, hvad han vilde.

Hvor beundret han var, kunde bedst sees, naar vi, som sjelden hændte, var nødte til at tage ham til kirkehest. Skulde hele familien med husjomfru og lærer op at kjøre, maatte han drage tre, fire af os i en gammel gig, hvori man sad «ei blot til lyst.» Da ingen af de sedvanlige stassæler var stor nok, maatte han humpe iver i arbejdstøiet, og da den svære man laa ned i øinene paa ham, saa han just ikke ud til at fare i kirkefærd. Man maatte sætte ham bagerst; thi dels vilde han ikke springe, men bare gaa som foran arbejdskjærren, dels vilde han op med kirkefolket i alle de skogveie, han var vant til. Men gik han bagerst, fulgte han jo paa en vis med. Naar de andre heste sprang, saa byksede Blakken, og saaledes kom de, der sad i giggen, frem humpende i rykkevis eller som i sjøgang og ved én leilighed med virkelig sjøsyge. Ved kirken derimod forandrede det hele sig. Der var nemlig mange andre heste; han løftede straks hovedet og gav et kampfærdigt skrig. Det svarede fra markerne rundt om; han vilde afsted med giggen, men blev holdt, afklædt og tjoret. Han havde sit særegne tjor med og blev sat paa en plads tæt under fjeldet for at være saa langt fra de andre heste som muligt. Men han vilde til dem; han sled i tjoret, reiste sig paa bagbenene, rystede manken og skreg nedover! Folk stimlede sammen omkring ham. Naar han en stund var rolig, klappede de ham og maalte hans bryst, hans hals, hans lender, tog ogsaa tag i munden for at se paa hans tandgard; men saasnart en af de andre heste skreg, sled han sig fra dem, reiste sig og skreg igjen — det tyktes dem det herligste syn, de havde seet. Jeg for min del har vist aldrig senere været saa stolt af noget, som jeg dengang var af Blakken, naar jeg stod mellem bønderne og hørte de smeldende lovord.

Og her paa toppen af hans triumfbane vil jeg forlade ham. Jeg kom ud og fik andre maal for min beundring og andre helte at følge.

B. Bjørnson.

knør, handelsskib.

pulkerne, finernes slæder.

brot, bulder.

faks, manke.

sva, bar klippegrund. raaket, veien.

31. En liden herre er lykkeligere end en stor tjener.

56

Efter N. Dahl

Under kong Frederik den tredjes regjering levede i Kjøbenhavn to studenter, der var saa trofaste venner, at de var som ett liv og én sjæl. Den ene hed Peter Schumacher og var en vintappers søn, og den anden hed Dreyer. Begge havde ypperlige aandsevner, og som det gjerne er tilfældet med ungdommen, begge var begjærlige efter ære og udmerkelse. Da de engang sad og talte om sine forhaabninger og ærgjerrighedsdrømme, afgjorde de med hinanden, at den af dem, som kom høiest paa lykkens stige, skulde af alle kræfter drage den anden efter sig. De adskiltes, og hver gik sin forskjellige vei for at komme til lykkens tempel. Schumacher gjorde sig imidlertid snart bemærket af de store, da han var begavet med en yderst sjelden forstand. Han kom først i tjeneste hos den berømte biskop Brokmænd, hvor kongen ved et tilfælde lærte at kjende hans overlegne aand. Han skal nemlig engang være gaaet til kongen med en vigtig erklæring, som Brokmænd havde afgivet. Da kongen havde læst den, spurgte Schumacher: «Nu, hvad synes Deres majestæt om den?» Kongen svarede: «Ikke videre godt.» «Nei, jeg heller ikke,» gjentog det unge menneske med dristighed. «Du?» sagde kongen med halv foragt, idet han maalte ham med øinene. «Vil Deres majestæt give mig en halv time til en erklæring, saa haaber jeg at give den til Deres tilfredshed.» Dette blev ham tilstaaet; kongen var forundret over hans sjeldne anlæg og undersøgte hos Brokmænd, hvem og hvorledes Schumacher var. Da Brokmænd gav ham det allerfordelagtigste vidnesbyrd, fik Schumacher af kongen understøttelse til i nogle aar at reise udenlands. Da han kom tilbage, ansatte kongen ham ved regjeringen; han steg hurtigt fra trin til trin, indtil han blev minister. Som han en dag sad optagen af forretninger i sit palads, blev der banket paa døren, og ind traadte en simpelt klædt ung mand. Schumacher saa stift paa den fremmede, kjendte ham omsider og raabte overrasket: «Dreyer! min ven! du kommer vel for at minde mig om vor akkord? Nu, hvad forlanger du?» «At blive lagmand i Trondhjem,» svarede

57

Dreyer. «Intet høiere?» spurgte Schumacher, «Nei,» var svaret. «Lagmand skal du blive,» endte denne med et fornemt buk samtalen; «men saa er ogsaa vort kameratskab ude.»

Schumacher steg fremdeles; under navn af Griffenfeldt blev han adlet til greve, blev storkansler og opnaaede under Kristian den femte den for en undersaat størst mulige ære. Imidlertid maatte der en overordentlig klogskab og aarvaagenhed til for at holde sig i kongens gunst, og uagtet hans bryst var bedækket med guld, slog dog vist hans hjerte tidt ængstelig derunder, og skjønt han havde magt til at raade over andres gods og liv, saa var han dog selv en slave af kongens mindste vink og maatte tage hensyn til tusende forskellige omstændigheder. Han var vel en retskaffen mand og i duelighed uden lige; men hans stolthed paadrog ham uvenner, og disse bevirkede hans fald. Han blev dømt til døden. En prest kom, dagen før han skulde henrettes, for at berede ham til døden. Griffenfeldt hørte opmærksomt og rolig paa ham, men sagde, da presten en stund havde talt med ham om hans nærførestaaende endeligt: «Jeg vil gjerne være beredt til døden; men det er længe til min dødsdag.» Denne samme forsikring gjentog han dagen efter, da han gik til retterstedet. Presten viste ham de sørgelige anstalter til hans henrettelse og bad ham nu at tænke paa sit endeligt og ikke lade sig bedaare af noget falskt haab om benaadning; men Griffenfeldt vedblev: «Det er længe til min dødsdag.» Da han alt havde knælet ned for at modtage dødshugget, kom et kongeligt bud ridende og raabte: «Naade!»

Han sad først nogen tid i fængsel i Kjøbenhavn, men blev senere forflyttet til fæstningen Munkholmen ved Trondhjem, hvor han opholdt sig i atten aar. En dag, da han havde faaet lov under vagt at gaa iland, gik han forbi Dreyers hus og slog med sin stok paa døren, sigende: «Du Dreyer! du Dreyer! du var klogere end jeg.» Dreyer, der dengang levede som en anseet og lykkelig mand, kom ofte til ham og trøstede sin faldne ven.

Efter N. Dahl.

32. Lykkens skjorte.

58

Der var engang en konge i Persien, som led af en svær sygdom. Der blev hentet læger og vismænd fra alle rigets ender og kanter; men ingen kunde finde paa raad; kongen var og blev syg, og det ganske hof var svøbt i sæk og aske. Da fremtraadte en dag den navnkundige troldmand Mirzabad for hans majestæts trone og forklarede, at han efter megen nattevaagen og granskning i stjernerne havde udfundet et ufeilbart middel, ved hvilket kongen kunde helbredes, et meget simpelt husraad: han behøvede nemlig blot at iføre sig et lykkeligt menneskes skjorte.

Kongen var en mægtig herre. Hans hære var seierrige, hvor de viste sig; hans skibe beherskede havet; hans skatkammer strømmede over af guld og kostelige ædelstene, og Persien skalv, naar han rynkede sit øienbryn. Men han kunde ikke nyde saameget som en kop melk uden at faa de skrækkeligste smerter — var han lykkelig? Nei; der fandtes mange herlige klædninger i hans klædekammer; men et lykkeligt menneskes skjorte var der ikke.

«Men,» tænkte kongen, «der er nu min første minister; han kan spise og drikke saa meget, han lyster, baade sødt og surt. Og saa er han ovenikjøbet gift med min datter; hans heste er skønnere end mine egne, han har penge som græs — det er ikke muligt, at han kan være ulykkelig! — Bring mig en af hans skjorter, den fineste, han eier.»

Det skede, som han havde befalet. Skjorten var af den fineste silke, saa tynd som spindelvæv og baldyret paa det kosteligste. Men neppe havde kongen taget den paa, før han blev endnu sygere, end han var i forveien.

Han var ikke sen med at faa skjorten af og ministeren ind.

«Hvi har du bedraget din herre og sendt ham en uslings skjorte istedenfor din egen?» sagde kongen.

Ministeren skalv og forsøgte paa at undskylde sig.

«Træll!» vedblev kongen, «Trolldanden Mirzabad har sagt, at jeg skal blive min plage kvit, dersom jeg kan faa fat paa et lykkeligt menneskes skjorte. Du maa være 59 lykkelig! Hvorfor sendte du ikke din egen skjorte?»

«Ak, herre!» svarede statsmanden, «hvorledes kan jeg være lykkelig, naar frykten for eders unaade altid hænger som et blottet sverd over mit hoved? Min eneste tanke dag og nat er at faa beholde mit hoved. Din ringeste slave er lykkeligere end jeg. Paa de høie tinder brænder solen, der raser stormene; kun i dalens skygger vifter den milde vestenvind. Det er ikke blandt saadanne som mig, I kan finde den lykkelige. Men paa et af mine godser er der en bonde, som er den lykkeligste af alle dødelige, om eders majestæt vil tillade mig at hente ham.»

Saa kom da bonden, en staut, rødusset karl, fra omegnen af Koi, Persiens have. Paa kongens bud afførte han sig sin skjorte, der var af grovt lerred; men kongen havde neppe havt den paa i fem minutter, før han følte den ulideligste svie over hele sin krop, og han var overbevist om, at man umulig kan være lykkelig, naar man maa gaa med striskjorte.

Han maatte tale med bonden, og da denne atter blev stedet for kongens aasyn, havde han utallige klagemaal at fremføre om tørke og græshopper og høie skatter og meget mere, som var alt andet end behageligt for kongen at høre paa. Men han lovede at skaffe den rette mand tilveie, nemlig en købmand, til hvem han solgte sit korn, og som han var forvisset om maatte være lykkelig.

Kjøbmanden blev hentet. Men kongen, som var bleven klog af skade, vilde ikke tage skjorten paa, førend han først havde forhørt dens Eiermand. Og da fik han høre en saadan jammersang om handelsprivilegier og griske toldbetjente og andre havesyge embedsmænd, at det halve kunde være nok. Kongen lod ham reise hjem igjen, og talismanen, den underbare skjorte, var han endnu lige nær.

Og saaledes lod den stakkars konge ransage sit hele rige i øst og vest, blandt høi og lav; men den lykkelige var ingensteds at finde.

Saa var det en dag, han var ude paa en ridetur, ledsaget af troldmanden; da saa han ved siden af veien en mand, som sad og red paa et gjærde og sang i vilden sky. Han saa saa fornoiet ud; hans ansigt straaled af saadan glæde, at kongen uvilkaarlig stansede med de ord:

«Træl! Er du lykkelig?»

«Om jeg er lykkelig?» svarede den anden, «det er noget, jeg aldrig har tænkt over.»

«Du ser ud til at være meget fattig; har du ingen sorger?»

«Ikke det jeg ved, herre. Jeg har, hvad jeg behøver; naar jeg er sulten, saa æder jeg; er jeg tørstig, saa drikker jeg, og naar jeg ikke har andet at bestille, saa synger jeg.»

Troldmanden Mirzabad steg da af hesten og kastede sig næsegrus paa jorden. «O, herre!» udraabte han, «her er manden! Lad ham straks bringe til dit slot!»

Som sagt saa gjort. Det hele hof blev forsamlet, og manden blev bragt ind for i dets nærværelse høitideligen at afklædes. Og se! Da viste det sig, at den eneste lykkelige mand i Persien ikke havde nogen skjorte.

33. Kong Frederik og hans nabo.

60

Af F. Hebel

Kong Frederik af Preussen havde et par timers vei fra Berlin et smukt lystslot, hvor han gjerne vilde have opholdt sig, bare der ikke tæt ved slottet havde staaet en urolig mølle. Thi for det første passer et kongeligt slot og en vandmølle ikke godt sammen, om end hvedebrød smager godt ogsaa paa slottet, naar det er malet rigtig fint paa møllen og bagt godt i bagerovnen. Og desuden, naar kongen sad i sine bedste tanker og ikke tænkte paa sin nabo, aabnede mølleren, ret som det var, for vandet og lod det strømme ud over hjulene uden at tænke paa sin hr. nabo. Da kunde kongens tanker ikke faa møllehjulet til at staa igjen; men mangengang fik derimod klapreverket kongens tanker til at gaa istaa. Man kunde tænke som saa: «En konge har jo penge som græs; hvorfor kjøber han ikke møllen og lader den rive ned?» Kongen forsøgte virkelig. En dag lader han mølleren kalde til sig. «I kan

begribe», siger han til ham, «at vi to ikke kan bo ved siden af hinanden. En af os maa vige. Hvad giver I mig for mit slot?» — «Hvad koster det, min kongelige hr. nabo?» — Kongen svarede: «I naragtige menneske, saa mange penge har I ikke, at I kan købe mit slot. Hvad koster eders mølle?» — Mølleren svarede: «Saa mange penge⁶¹ har Deres majestæt heller ikke, at De kan afkøbe mig min mølle; thi den er ikke tilfals.» Kongen gjorde først et bud, derpaa nok et og endelig et tredje; men naboen blev bestandig ved sin beslutning. «Den er ikke tilfals,» sagde han. «Jeg er født i den; jeg vil ogsaa dø i den; ligesom jeg har faaet den efter mine fædre, saaledes skal mine efterkommere igjen faa den efter mig, og med den skal de arve sine fædres velsignelse.» Da satte kongen et alvorligt ansigt op. «Ved I vel, min gode mand, at jeg ikke har nødig at give eder saa mange gode ord? Jeg lader eders mølle taksere og river den ned. Saa kan I tage pengene, om I vil, eller lade dem ligge.» — Men mølleren var en uforfærdet mand og svarede smilende: «Det var godt nok, Deres majestæt, dersom ikke hofretten i Berlin var til.» Han mente nemlig, at han vilde lade sagen gaa til lov og dom. Nu var kongen en retfærdig herre, og derfor tog han ikke mølleren dristighed og frimodighed ilde op, men syntes godt om den; thi der kan aldrig siges en konge større ros, end at der hersker ret og retfærdighed i landet, saa at selv den ringeste ved, at ingen kan handle vilkaarlig med ham, men at alle er lige for loven, og at den laveste som den høieste staar under domstolens beskyttelse. Derfor lod kongen fra den tid mølleren i ro og levede i et venskabeligt naboskab med ham.

Jeg tænker, du er enig med mig i, at baade kongen og mølleren fortjener vor agtelse.

F. Hebel.

34. Soldaten og hans dyr.

61

Af Carit Etlar

Det er ikke let paa forhaand at gjøre sig nogen forestilling om rytterhestens fatteevne og lærvillighed. Den kjender, som man ved, hele den lange række af forskellige trompetsignaler ligesaa godt som dens herre; den staar, naar der blæses holdt, gaar fra skridt til trav, fra trav til galop uden at behøve nogen paamindelse med spore eller tøle; falder rytteren i kampen og taber stighbøilen, staar hesten lidt og venter efter ham; bliver han liggende, bøier den sig ned og snuser til ham, gjør saa omkring efter den trop, den hører til, kiler sig ind i rækken paa sin plads igjen og bliver ved at gjøre eksersitsen frem eller tilbage med de andre. Musikken udøver en forunderlig virkning paa den; blæs et stykke, og du vil se den mest udmattede,⁶² dødstrætte hest reise sit sunkne hoved, spidse øren, blive livligere og skride raskere

frem. Under hvilen eller ved en natterast skal man især lægge merke til en rytterafdeling. Henstrakt paa jorden sover folk og heste mellem hverandre; i nogen afstand er det en uadskillelig klump, som det ikke synes muligt at finde rede i; den ene ligger ved siden af, under, ovenpaa den anden, rytteren benytter hesten til hovedpude og kryber ofte under den for at dække sig mod kulden, uden at det falder hesten ind at forandre den engang valgte stilling; maa den flytte sig, da gjør den det med omhyggelig varsomhed, idet den ved hjælp af hoved og ben først skraber sig plads, søger at frigjøre sig og derefter langsomt og forsigtig reiser eller vender sig, saaledes at den ikke kommer til at træde paa de omkringliggende. Finder denne hvile sted, naar jorden er vaad eller frossen, pleier rytteren gjerne at skyve hesten tilside, efterat den har ligget lidt; saa tager han selv dens plads, fordi stedet er varmt og tørt. Hvilket hengivenhedsforhold udvikler ikke dette fortsatte og fortrolige samliv mellem rytter og hest! Dyret forstaar alt, sprog og miner; det kjender sin herres gang, lyden af hans stemme, hans sedvaner; det ved at opsøge ham blandt alle, og er en trofast, fordringsløs kamerat, der har det forud for mange andre kamerater, at den aldrig trætter nogen med klager over, hvad den maa døie og taale.

Paa tilbagetoget fra Dannevirke, et stykke ovenfor Isted, faldt en dragonhest; rytteren hjalp den op, den gned sit hoved mod hans skulder, sukkede og pustede og faldt igjen. Skoene var slidte glatte, trængselen stor, veien var ogsaa glat den nat; de forudgaaende sleb den blank for de efterfølgende. Saa gik det atter et stykke, som det bedst kunde. Hesten vrinskede. — «Det er aftensmad, den længes efter,» sagde rytteren, «jeg ved det nok; men aftensmadstid er nu forbi, lille Lotte! Du maa se at vente til imorgen.» Foran kom en brødvogn kjørende. Hesten gik og snoftede til vognen. «Hvilken flink og klog Lotte!» sagde rytteren. «Nu ved hun saa godt, at der ikke vanker mad for det første, og saa hjælper hun sig med at gaa og lugte til brødene.» Lidt efter kom en bagagevogn forbi. Den var fyldt med sække. «Hvad har du i din vogn?» spurgte karlen. «Havre!» svarede trænkusken. «Kan man faa en liden haandfuld til en stakkars syg hest?» — «Tag væk!» sagde kusken, «der er kvitteret for det.» Rytteren skjøv hestens tøile tilbage over armen og tog i al beskedenhed en liden tyk sæk, som laa øverst, og skyndte sig bort med den. «Se, der fik vi noget at æde, lille Lotte!» sagde han triumferende, medens der blev gjort holdt; «nu skal vi se, hvad det er.» Han aabnede sækken — den var fyldt med kaffebønner. Rytteren sparkede sækken ned i grøften. Det gik atter fremad og bestandig hurtigere, efterhaanden som sneveiret sagtnede lidt, og dagen brød frem. Det hed, at østerrigerne var efter os og angreb vore sidste regimenter med en overlegen styrke. Af og til hørtes et kanonskud og en svag knitrende lyd som af geværssalver. Hesten gled ud og stønnede og rystede paa hovedet og faldt igjen. Karlen stod stille med tømme i haanden og saa sig om efter hjælp. «Afsted med dig!» sagde en officer,

63

hvis træen blev stanset af det faldne dyr. — «Den kan ikke mere,» sagde rytteren, medens taarer løb ham ned over kinderne. — «Ja, det gaar os andre som den,» sagde officeren, «ind i rækken med dig og skub din hest ned i grøften.» Karlen adlød. Da han var kommen et par skridt bort, stod han stille. Den forladte hest havde reist hovedet, saa efter ham og vrinskede. Da gik han tilbage igjen, klappede hesten og satte sig paa grøftekanten med tømme i haanden. Her blev han siddende og talte sagte milde og trøstende ord til den uden at bevæge sig et skridt fremad, saalænge iagttageren, som har fortalt dette, var istand til at øine ham. Lod han sig fange, eller kom Lotte til kræfter igjen? Det er uvist; de blev idetmindste sammen, hest og rytter.

En lignende deltagelse for hesten røber sig ubevidst i mangen ytring. Spørg en kavalleriofficer efter en fegtning, hvorledes det er gaaet. Han vil øieblikkelig svare: «Vi har mistet to, fire eller seks heste;» rytteren selv nævnes aldrig. «Har løjtnanten noget imod, at jeg gaar et lidet ærende?» spurgte en oppasser sin officer. «Hvor skal du hen?» spurgte herren. «Jeg har mødt Lise idag, da vi kom fra forpost, jeg skulde bare hen og besøge hende.» — «Hvem er Lise?» — «Lise!» gjentog karlen, forbauset over officerens uvidenhed, «ved løjtnanten ikke det? Det er jo min gamle hest, som kom tilskade nede ved Mysunde. Nu er hun kommen sig igjen.»

I ethvert felttog har soldaten gjerne en eller anden yndlingsbeskæftigelse, hvormed⁶⁴ han udfylder sin fritid, og som den ene optager efter den anden. Under felttoget i Afrika opfandt franskmændene en ny slags hornrotter, idet de indpodede enden af en rotte hale midt i en rottes pande, lod aabningen efter det i huden frembragte saar gro til igjen, og saa var det en hornrotte. En fransk lærd var just ifærd med at skrive en særdeles dybsindig og videnskabelig afhandling om dette særsyn, da han merkede, at man havde havt ham tilbedste. Paa Krim fangede de dompaper og lærte dem at fløite. Under den første slesvigske krig gjorde soldaterne smaa vandmøller, som de anbragte i enhver bæk, i ethvert flydende lidet vand. De, der laa ved kysten, gjorde smaaskibe af gamle træsko eller bordstykker, malede dem sortrødgule og satte en mand tilrors, dannet af en potet, to pinder og en papirhat. Det var en afbildning af den tyske flaade. Saa blev skibet sat ud paa vandet og sendt bort med flittig hilsen og gode ønsker for den store familie. Iaar *) har man begyndt at dressere hunde; men tiden har hidtil været saa knap og forretningerne saa mange, at denne tidsfordriv endnu ikke ret har kunnet udfolde sig.

Flere af afdelingerne har en hund med regimentets nummer klippet paa ryggen; den tager kvarter med regimentet, faar sin naturalforpleining paa omgang, følger med regimentet overalt, paa marschen og i kampen, møder paa allarmpladsen, naar der blæses til udrykning, forlader det luneste hundehul for at trække paa forpost, kortsagt, er uadskillelig forenet med den brave flok, hvis nummer den bærer. I et regiment hed hunden Raps. Jeg siger hed; thi denne uforlignelige er desværre ikke

mere til. Det var en lang, mager skabning, umaadelig styg, halv kjøter, halv puddel, altid smudsig og tilsølet, men altid lystig. Den udmerkede sig desuden ved to rækker snehvide tænder og to sorte, straalende og trofaste øine. Forresten var Raps et stort talent, en tusendkunstner, der gjorde sin lærer al ære. Denne lærer var en kjøbenhavner, af profession skomager, af tilbøielighed eventyrer, Han gik prydet med to store messingørenringe og var paagrund af sine fortjenester hævet til den ansvarsfulde tillidspost underkorporal. I kvarteret var Raps næsten altid sammen med underkorporalen; dog er det uvist, om det var manden eller hunden, der mest søgte den anden. Nok er det, at de tilbragte sin fritid sammen, og det var Raps, som nød godt deraf. Underkorporalen redte dens lange, filtrede haar, klippede den og det saa kunstig og hvergang paa en ny maade, saa at Raps stadig fremstillede de forskjelligste uhyrer, man kan tænke sig; snart fik den smaa dotter ned over øinene og kinderne, langs henad ryggen og nedad benene, og det saa ud, som om den var besat med pigger; saa blev hovedet raget aldeles skaldet, malet lysegrønt og ryggen afstribet; saa blev knebelsbarterne voksede og rundede opad mod øinene; kortsagt, korporalen var udtømmelig i sindrige opfindelser. En dag kom korporalen med melding til kapteinen; Raps var fulgt med. Da korporalen traadte frem i stuen med haanden paa huen, brast kapteinen i latter. Henne ved døren sad Raps paa bagbenene, nøiagtig i samme stilling som korporalen, med den ene forpote paa hovedet. Den grønne farve i hovedet var afslidt paa enkelte pletter nær, som derfor dog ikke gav den et mindre eiendommeligt udseende. Hunden, med sin halvforrykte haarpynt, farvepletterne, de forskjellige opstivede haardotter, tog sig saa grundkomisk ud, at selv underofficeren lo; alene Raps vedligeholdte respekten; den blev siddende i det dybeste alvor, ubevægelig som en støtte, med poten paa hovedet. «Hvad er dog det for et dyr?» spurgte kapteinen. «Det er en hund, som er ligesaa klog som et menneske,» sagde den fordums skomager. «Træd frem, Raps, og vis, hvad dansken skal have!» Raps reiste sig op paa bagbenene og gik nogle skridt fremad i denne stilling, som om den kjærtegnede. Underkorporalen tilkastede kapteinen et triumferende blik og vedblev: «Hvad skal østerrigerne have?» Raps lagde sig ned paa jorden og strakte de fire ben fremfor sig. Nu var den stendød. Atter et blik og et nyt spørgsmaal: «Hvad skal preusserne have?» Raps reiste sig, viste tænder og vendte sig om. Efter disse prøver paa elevens dygtighed traadte læreren et skridt tilbage og hilste; Raps stod igjen paa bagbenene og hilste paa samme vis. Saa gik de. Der kunde fortælles tusende smaa historier om Raps, hvori han bestandig lagde sin elskværdighed i lige grad for dagen. Han var tilstede overalt, ved eksersits og til ligparade, skalv aldrig i faren, bukkede aldrig under for anstrengelser; hans hele liv var viet det regiment, der havde antaget sig ham. Gik det til en kamp eller ud til forposterne, marscherede den gjerne ved siden af formanden paa venstre

65

I₂

66

fløi, stille og dybsindig, som om den var sig gangen og maalet bevidst; den kunde da møde sin allerkjæreste ven uden saameget som at blinke til ham, eller naar dette skede, var det med en mine, som sagde: «Ja, undskyld, høistærede, idag har vi andet for end at gjøre staahei og gaa og fjase sammen.»

Paa tilbagetoget fra Dannevirke var Raps sprungen op til en kusk paa en tom brødvogn. Naar soldaterne af dens regiment blev saa overanstrengte, at de ikke kunde mere, krøb de ind i brødvognen, stuede sig sammen i halmen og lukkede saa laaget til igjen. Det fandt hunden sig i; den modtog enhver, som kom, med en glad tuden og logrede for dem; vovede der sig en anden til vognen, en soldat, som ikke hørte til regimentet, saa for den som et lyn imod ham og brød ud i en rasende gjøen, indtil den fremmede gik sin vei igjen og overlod vognen i fred til Raps's kamerater.

En morgenstund var Raps med sit regiment paa de yderste forposter, paa den anden side af skogen, foran skanserne. Det havde været en bidende kold nat, en bestandig afveksling mellem sne og regn. I morgengryet begyndte det at fryse. Himlen var blygraa, de gennemblødte soldaters aasyn havde næsten samme farve. Lidt før afløsningstid kom en preussisk kolonne frem bag hegnene nede foran forpostkjeden, gjorde holdt og begyndte at fyre paa vore. Vi svarede, og der udspandt sig en kort fegtning. Lidt efter drev fienden og krudtrøgen bort igjen, og vore indtog sin tidligere plads. Nogle enkelte var faldne, blandt disse underkorporalen med de store messing-ringe i ørene. Raps var gaaet frem og tilbage under fegtningen, med halen iveiret, front mod fienden, og under en uafbrudt og arrig gjøen. Den avancerede og drog sig tilbage med sin kjede. Nu laa den nede i et lidet hul, nogle skridt borte fra korporalen; en stor blodpøl i sneen tilkjendegav, at den var truffen. Rygtet om dens død udbredte sig straks til stor sorg for hele kjeden. Da afløsningen kom, samledes man om stedet. Ja, der laa den med fremstrakte ben og tungen ud af munden. Der var endnu et særdeles bistert og truende udtryk i dens rynkede ansigt.

«Det vidste jeg nok!» sagde en af regimentet. «Den kom dog aldrig til at holde af disse spidshuer. Selv som død ligger den der og rækker tunge ad dem.»

Carit Etlar.

*) d. e. under krigen i 1864.
spidshuerne, preusserne.

35. Den skadeskudte kjeld.

Af Vibe

Jeg maa bekjende, fortæller major Vibe i «Erindringer fra mit kystmaalerliv i det nordlige Norge,» at vor begjærlighed efter at skyde var meget stor, og at vi i begyndelsen skjød «blot til lyst;» men i 1828 — heldigvis det første af vore arbejdsaar — indtraf en begivenhed, som, skjønt dens gjenstand kun var et ubetydeligt dyr, dog nedstemte jagtlysten og gjorde os mere skjønssomme i valget af vore jagtgjenstande.

Sagen var nemlig den, at naar vi var komne i havn og havde kastet anker, var vor første forretning at gribe vore geværer, gaa i land og nedskyde alt, hvad der kom os for øie, enten det var os til nytte eller ikke. Dette var en hensynsløs dræben, som blot kunde undskyldes med den hos unge jægere ustyrlige ivrighed efter at skyde og bringe bytte hjem. Enhver vilde bringe det meste. Det hændte sig nu allerede i den første maaned af vor arbejdstid, nemlig i mai 1828, at vi gik langs stranden i nærheden af vor ankerplads og skjød maager, kjeld, spover og andre saadanne fugle, som paa grund af sit tranede kjød ikke benyttes til føde. Næste morgen lettede vi anker og seilede videre.

Efter omtrent en maanedes forløb kom vi atter sammen paa dette sted, og skydningen begyndte paanyt. Blandt de fugle, som min reisefælle, Paludan, skjød paa, var ogsaa en kjeld, en strandfugl med høie ben og et langt, spidst, rødt neb, hvormed den henter vandinsekter og smaa fisk op fra fjæren. «Det er besynderligt,» sagde Paludan, «jeg pleier dog at sigte ordentlig; men nu har jeg skudt to skud paa denne fugl uden at kunne fælde den. Det maa være en troldfugl.»

Ved det tredje skud døde kjelden. Vi betragtede nu fuglen og saa et skelet med hud og fjær, men saagodtsom aldeles uden kjød. «Ja, nu kan jeg begribe, hvorfor haglene gjorde saa ringe virkning,» udbrød Paludan, «de er prellede tilbage som fra et panser. Saadan fugl har jeg aldrig før seet.»

Men den uhyggelige gaade blev snart løst. Vi bemærkede nemlig, at kjelden manglede sit underneb; det var borte ved roden og havde allerede begyndt at vokse ganske lidt ud igjen.

Sagen var desværre altfor klar. Paa vor jagt her for en maaned siden havde vi saaret den samme fugl og bortskudt den underste del af dens neb. Den stakkars skabning kunde saaledes ikke længer pikke sin føde op fra stranden. Den havde sultet og var bleven afmagret saa rædsomt, som vi havde seet.

Hvor ubetydelig gjenstanden end kan synes at være, gjorde den dog et dybt indtryk paa os alle. Vi havde aldrig oplevet nogen jagthændelse, der satte os i en saa mismodig stemning. 68

Med skydningen var det naturligvis forbi, og vi tog ombord paa «Ellida.» Her gav vi hverandre haand paa aldrig at skyde andre dyr end saadanne, som var enten til «had eller mad,» det vil sige rovdyr som ørne, glenter, ræve og deslige, eller spiselige dyr som harer, ryper, skogfugle, graagjæs, ænder og lignende, men aldrig løсне skud paa skarv, kjeld eller maage, terne, ederfugl osv.; dog kunde en enkelt af de sidste fældes, naar trangen til ferskt kjød var meget stor; thi ederfuglen er mindre tranet end de fleste andre fiskeædende fugle.

Og dette løfte holdt vi ubrødelig.

Vibe.

36. Det fremmede barn.

68

Af F. Hebel

Gjennem sneen og gennem Schwarzwalds granskoge kommer om aftenen den 5te december 1807 et otteaarigt pigebarn halvt barfodet og halvt nøgent udenfor en fattig dagleiers hytte i fjeldegnen og slaar sig uden videre sammen med den fattige mands børn, som gik udenfor hytten, leger med dem, gaar med dem ind i stuen og tænker slet ikke paa at gaa igjen. Ikke anderledes end et lam, som er kommet bort fra hjorden og er faret vild; naar det igjen kommer til sine lige, saa er alting godt igjen. Dagleieren spørger barnet, hvor det kommer fra. «Henne fra Gutenberg.» — «Hvad heder din fader?» — «Jeg har ingen fader.» — «Hvad heder din moder?» — «Jeg har ingen moder.» — «Hvem hører du da ellers til?» — «Jeg hører ellers ingen til.» Af alt, som han spurgte om, var kun saa meget at faa ud, at pigebarnet var opsnappet af tiggere, at hun i flere aar havde trukket omkring med betlere og landstrygere, at de tilsidst havde gaaet fra hende, og at hun havde vandret et stykke vei alene og nu var her.

Da dagleieren med sin familie spiste tilaftens, satte det fremmede barn sig tilbords med. Da det var sovetid, lagde hun sig paa bænken ved kakkellovnen og sov med; saaledes den anden dag, saaledes den tredje. Thi manden tænkte: jeg kan dog ikke jage det arme barn ud igjen i saa elendig en tilstand, som hun er i, hvor tungt det end falder mig at holde én mere med kost. Men den tredje dag sagde han til sin kone: «Kone! jeg vil dog ogsaa lade presten se hende.» Presten roste den fattige mands tænkemaade — fortælleren gjør det samme. «Men pigebarnet,» sagde presten, «skal ikke dele brødet med eders børn; saa bliver stykkerne for smaa. Jeg vil se mig om efter en fader og moder til hende.» Dermed gik presten hen til en velhavende og veltænkende mand i sit sogn, som selv havde faa børn, og fortælleren ved just ikke, hvorledes han lagde sine ord for denne mand. «Peter» — tænker jeg, han sagde — «vil I tage imod en foræring?» — «Det kommer an paa, hvad det er,»

69

svarede manden. «Den kommer fra den gode Gud.» — «Naar den kommer fra ham, saa er det noget godt.» Saa tilbød presten ham det forladte pigebarn og fortalte ham den hele historie saaledes og saaledes. Manden og konen tog med glæde imod barnet. «Naar hun skikker sig vel,» sagde manden, «saa vil jeg opdrage hende, indtil hun selv kan tjene for sit brød. Og skikker hun sig ikke godt, vil jeg alligevel beholde hende til foråret; thi vinteren er ingen god barne pige.» Nu har han allerede havt hende fire vintre og fire somre med. Thi barnet skikkede sig vel, var lydigt og taknemmeligt og flittigt i skolen, og mad og drikke er ikke den største velgjerning, det fromme egtepar udøver mod hende, men den kristelige tugt, den faderlige opdragelse og den moderlige pleie. Den, som saa det fremmede barn blandt de andre i skolen, skulde ikke kunne kjende hende igjen, saa godt ser hun ud, og saa smukt er hun klædt. Saadant noget glæder fortælleren inderlig, og han kunde nævne den brave dagleier og de brave pleieførældre ved navn, hvo de er, og hvad de heder. Men han tier bomstille.

F. Hebel.

37. Den lille fredsdue.

69

Af K. Støber

Der var engang en garver og en bager, som boede ligeoverfor hinanden, og det gule forklæde og det hvide forklæde kom inderlig godt overens. Naar der hos garverens kom et barn til verden, var det bagerens kone, som bar det til daaben, og naar bageren i sin store frugthave istedenfor et gammelt træ trængte til et ungt, gik garveren ud i sin deilige planteskole og tog ud det smukkeste, han havde der, et plomme- eller et æble- eller et pære- eller et kirsebærtræ, alteftersom det skulde stilles paa det ene eller det andet sted, paa en fed eller en mager plads. — Baade paaskeaften og mortensaften og juleaften kom bagerens kone, som selv ingen børn havde, med en stor kurv paa armen over til nabofolkene og delte ud mellem gudbørnene, hvad en eller anden venlig aand havde stukket ind under den snehvide serviet. — Jo glædere børnene var over de rige gaver, desto mere kom hustruerne til at holde af hinanden, og man behøvede ikke at kunne spaa for af gruset i deres kaffekopper at kunne forudsige, at de altid vilde blive gode venner.

70

Men deres mænd havde hver sin hund: garveren, som var glad i at gaa paa jagt, en stor, brun støver, og bageren en liden, snehvid puddel. Begge mente de at eie det smukkeste og bedste dyr i sin art. Og saa skede det da en dag, at puddelen havde faaet fat i et lidet kalveben, som han ikke godvillig vilde overlade støveren. Han havde vel glemt, at det er en farlig sag at negte en fornem herre noget. Først knurrede de, og siden bed de, og inden bageren fik tid til at komme op fra den

grønne bæk, han sad paa udenfor huset, laa hans hund med knækket nakke for hans fødder, og støveren løb sin vei med benet i munden og halen mellem benene. I den høieste forbitrelse og vrede tog den myrdede hunds eier en vældig sten og kastede den efter morderen og røveren. Men hvad hjalp det? Stenen traf ikke hundens hoved, men dens eiers vindusrude, for igjennem denne midt ind paa bordet i stuen, hvor han netop sad og læste sin avis, og borede et stort hul i den. Uden at spørge, hvor skuddet kom fra, rev garveren det knuste vindu helt op og begyndte at bruge mund. Naboen med det hvide forklæde og de opsmøgede skjorteærmer blev ham ikke svar skyldig, børn og folk kom løbende til, og — ja det var liden glæde at se ham! — Den onde stod sikkerlig ikke langt borte, skjønt de stridende ikke tænkte paa ham. Bageren forlod kamppladsen først, men blot for at stævne sin nabo for retten. Solen gik ned over begges vrede, og dagen efter mødte de for retten. Garveren blev dømt til at bøde fire kroner for den ihjelbidte puddel, der dog, som han, jagtelskeren, udtrykte sig, ikke var et skud krudt værd, og bageren maatte betale noget nær det samme for den sønderslaaede rude og hullet i avisen, og omkostningerne maatte de dele ligst begge to.

Fra denne dag af var der et bittert fiendskab mellem de to familier. Aldrig fløi der mer noget venligt ord over gaden mellem dem. Gik garverkonen til kirken paa venstre side af gaden, saa gik bagerkonen paa høire; sad bageren et sted, saa tog garveren aldrig sin plads i nærheden. For den uskyldige part, for børnene hos garveren, vankede der aldrig nogen gaver mere fra gudmoders side, hverken til paaske, mortensdag eller jul.

71

Og saaledes holdt det ved næsten i tre aar. Engang, mod slutningen af det tredje aar, satte garveren og hans hustru sig om eftermiddagen til bordet for at drikke sin kaffe. Men da konen drog ud bordskuffen, var der ingen kringler mere. Hendes lille Helm, som stod ved hendes side og strakte sig op paa tærne for at se ned i skuffen, raabte straks: «Mor, kom med 10 øre, jeg skal løbe efter kringler.» Derpaa vendte han sig i sit barnlige hastverk til faderen og sagde: «Men idag løber jeg ikke saa længe omkring; er der ingen kringler at faa hos bageren paa hjørnet, gaar jeg nok engang igjen over til gudfar, jeg.» Garveren, som muligens merkede, hvordan Herrens naadeshaand bankede paa hos ham, sagde hverken ja eller nei og lod den lille krabat løbe. Men hos bageren paa hjørnet var alle kringler alt udsolgte, og Helm kom atter løbende op ad gaden, og som livlige børn har for skik, lod han sine tanker komme tilorde i sang, saa hele gaden kunde høre ham: «Nu gaar jeg til gudfar, jeg, nu gaar jeg til gudfar, jeg.» Ærgerlig over skrighalsen vilde hans fader stanse ham i farten. Men inden han kunde faa vinduet op, som var groet fast i det fugtige veir, var den lille sangfugl alt smuttet ind igjennem døren og — kom faa øieblik efter ud igjen som fredsdue. Istedendfor oljekvisten bar han i sin haand en stor sukkerkringle, han havde faaet i foræring, og han raabte, hoppende over

terskelen ind i stuen: «Jeg skal hilse baade far og mor saa vakkert fra gudfar, og de bad mig snart komme igjen.»

Endnu samme aften vekslede naboerne et par venlige ord over gaden; næste dag sad det hvide forklæde og det gule forklæde atter ved siden af hinanden paa den grønne bænk, og den tredje dag stod konerne og viste hinanden det lerred, de havde spundet og vævet paa i de tre onde aar, og fortalte hinanden, hvorofte de havde siddet over arbeidet og fældt bitre taarer over den ulykkelige splid. Og det var høi tid, at Herren havde ladet fredsduen flyve over. Nogle uger efter blev bageren pludselig heftig syg af nervefeber, og inden faa dage var han død og begravet.

K. Støber.

38. Diriken.

72

Af K. Støber

For nylig spurgte min nabo mig: «Kan I vel fortælle mig, hvilke timer der er de farligste for gutter?» og da jeg svarede: «Nei, det ved jeg ikke,» vedblev han: «Jo, det er om søndags eftermiddagen mellem overhøringen og aftensmaaltidet.» — Anden søndag efter trinitatis, om eftermiddagen ved den tredje time, legte Adam, garverens lille søn, i smedemester Holl's verksted, og der stjal han en liden dirik, som hang i en stor jernring sammen med en hel del andre. Hjemkommen lagde han den i sin legekurv og gik sin vei igjen. Men denne legekurv lignede livagtig et kraakerede og var saa fuld af uretfærdigt gods som en tyveknegts sæk paa en markedsplads. Garverkongen kunde nok have opdaget det altsammen, havde hun bare passet bedre paa sin søn end paa mangt og meget, som ikke kom hende ved. — Aaret efter, paa første søndag efter paaske, om eftermiddagen ved den fjerde time, stod Adam og legte med diriken ved sin madmoders gadedør, og hun var ikke hjemme. Og da han gjorde, som laasesmeden gjør, naar han har forlagt nøglen til skabet, saa gik døren op og Adam ind i stuen, og eftersom den halvkroner, som laa paa bordet, ikke rigtig vidste, hvem den tilhørte, saa tog Adam den og gik ud og slog døren ilaas efter sig. — Saa var det atter ti aar bagefter paa første søndag i advent, om eftermiddagen ved den femte time, da sad Adam og endel andre lystige kamerater i vertshuset samlede om en kortleg, og skjønt han blev den ene bet efter den anden, brød han sig ikke stort om det; for han tænkte ved sig selv: «Aa pyt! naar jeg kommer hjem, kan jeg bare tage min dirik og dirke op fars væggeskab, saa ofte jeg vil, og tage ud hans blanke dalere.» — Derpaa fem aar senere, det var fastelavns-søndag om aftenen ved den sjette time, sad Adam i en barhytte i skogen og legte med terninger og blanke dukater. Nu var han bleven anfører for en hel røverbande og havde med sin dirik faaet op jernskabet hos en rig mand og skrabet

til sig alle de guldstykker, som deri fandtes. Men netop som han gjorde det bedste kast, traadte seks konstabler ind i rummet uden at banke paa døren, bandt hans hænder og fødder og førte ham til et andet vertshus, som var vel forsynet med jerngitter. Endelig fem uger efter, det var sjette søndag efter paaske, stod Adam om natten ved den tolvte time og legte med sin dirik paa døren af sit fængsel. Men hans haand skalv, som var han i disse fem uger bleven femti aar ældre. Thi det blev ham vel⁷³ trangt herinde, og han vilde meget hellere have været udenfor. Men diriken gik tvert over og blev siddende i nøglehullet. Og tre dage efter kom der en mand med rød kappe og førte ham ud paa torvet, og det blev hans sidste vandring.

K. Støber.

39. Fløderne og Kaffe-Marte.

73

Af H. Schultze

Tømmertrafiken er solungens liv, og dette liv naar sit høidepunkt i flødningstiden. Aldrig er solungen kvikkere eller vittigere, aldrig er han mere letvindt, end naar han med næversko paa render fra den ene stok til den anden eller midt i gule fossen seiler nedover paa en tømmerhaug, som han netop har løst. Det gaar paa livet mangel gang, og for den, som ikke er vant med dette arbeide, ser det farligere ud end linedansernes og beridernes halsbrækkende spring. Men fløderlivet, fuldt af afveksling og farer, tiltaler solungens livlige sind. Øvelsen fra smaagut af giver ham denne koldblodighed i fare og denne ligevegt i legemet, som alene kan fri ham fra døden i fossestupet eller fra at knuses under de mægtige tømmerhauger.

Det var en vakker vaardag med løvspræt og solskin, da vi kom op til en af de større fosse i Flisen for at se paa flødningen. Elven var stor, og de gule vandmasser for dundrende udover holdingen. Midt i løbet laa nogle mægtige fjeldstykker, hvorimod tømmeret styrtede, naar det kom nedover faldet, og flere hundrede tylvter havde bundet sig fast til en eneste stor haug, der syntes saa fast som selve fjeldet. Vel et halvt hundrede mand var ifærd med at faa haugen ud. Nogle drev i baade i elven nedenfor og ovenfor for at give tømmerstokkene det rette løb; andre stod i land og kommanderede; men de fleste var paa tømmerhaugen og søgte at faa denne løs ved at overhugge eller løse de stokke, som bandt haugen. Fossen dundrede om dem og oversprøitede dem med skum; men de brød sig intet derom. De hang som fluer paa tømmerstokkene eller sprang omkring som linerler. Det hændte vel iblandt, at en eller anden mindre behændig fløder traadte feil og fik sig et koldt bad; men i et nu hævde han sig op igjen paa stokken, og en haanende skoggerlatter var al den trøst, han fik.⁷⁴

Men haugen vilde ikke gaa. Fløder-husbonden kommanderede, og folkene arbeidede; men haugen stod lige fast. «Du faar ud du, Ola Krogen,» skreg gamle Knud oppe paa bakken til en ung gut, som med baadshagen i haanden nogle øieblik havde staaet og seet paa arbeidet. Gutten lo; der var overmod og livslyst i denne latter. Han saa et øieblik paa tømmerhaugen, og med baadshagen i den ene haand og øksen i den anden sprang han udover tømmerstokkene, som drev gennem den stride strøm, saa sikkert, som om han gik paa stuegulvet.

Tømmerhaugen taarnede sig mange meter høit op, og Ola Krogen speidede rundt for at se, hvor den stok sad, som bandt det hele. Endelig lader han til at have fundet den; han griber øksen, gaar inderst ind under tømmerhaugen og begynder at hugge. Samtlige flødere stansede forfærdede i sit arbejde. Havde han truffet den rette stok, og tømmerhaugen gik løs, syntes det uundgaaeligt, at den maatte styrte udover ham og knuse ham. En aandeløs taushed herskede, kun afbrudt af fossens brummen, tømmerstokkenes dundren mod klipperne og guttens sikre øksehug. Pludselig hørtes et forfærdeligt brag, og alle fløderne udpressede uvilkaarlig et ængsteligt «pas dig!» Da dundrede tømmerhaugen udover, en forvirret masse af stokke, vand og fosseskum; men da den var kommen ud i det stillere vand, seilede gutten paa toppen af haugen med baadshagen i haanden, og et rungende hurra hilste ham velkommen tilbage til livet.

Nu var det værste arbejde gjort. Det gjaldt blot at passe paa, at ikke tømmeret bandt sig paany, og dertil var nogle faa mænd nok. Hele den øvrige flødermagt gik derfor iland for at holde middag, og der var en uendelighed af husholdninger, da enhver fik sin næverkont frem. Et gammelt kvindfolk fulgte toget som marketenterske og havde opslaaet sig et midlertidigt hjem i en granhytte, hvor en mægtig kaffekjedel stod og putrede. Bag i hytten laa forskellige gjenstande; nogle saa ud som brændevinsdunker og klunkeflasker. Nu gik det dog meget anstændig til; for der var jo fremmede og storfanter tilstede.

Fløderne havde nok et vidtløftigt regnskab med gamlemor, saa det ud til. Nogle var betroede og fik kaffe, andre fik ikke og maatte liste sig slukørede bort med allehaande formaninger fra Marte. Ola Krogen kom ogsaa slængende og bad om en kop. «Ola, Ola, det gaar aldrig an,» skreg Marte. «Du skylder mig for 19 kopper og saa for — ja det kan være det samme. Og saa er du den styggeste fant af dem alle, du drikker og spiller bort skjorten af kroppen, gjør du.» «Aa pyt, je faar høieste fløderbetaling naa, sa'n Knud ista, for de' je' er saa hard til aa løise.» «Du spiller om liv, gut; du kommer aldrig fra det, og saa taber jeg det, som jeg sætter ud paa dig.» «Aa, kjære Marte, du faar naa inte være saa hard du heller. Du liker kveke fløitarer, sier dom, aa du har havt din engang du ossaa.» «Ti stille, gut, ti stille, her har du kaffe; men tal aldrig mere om det, gjør aldrig det.»

75

Denne samtale kom vi til at høre blandt mange flere ved Martes kaffehytte, og da vi senere sad borte paa elvebakken og talte med fløder-husbonden, Knud Aasen, spurgte vi om Marte.

«Ja hun og jeg er vel nu af de ældste flisflødere,» sagde Knud. «Det er omkring 40 aar siden, da var Marte saa pen en jente, som der nogensinde gik i Solør. Og kjærest havde hun ogsaa, som var staut kar og saa kvek en flisfløder, som nogensinde har brugt baadshage. Saa var det en vakker helgedag, jeg trur, det var i pinsen; vi laa netop her, og streng arbeidshusbond havde vi, saa vi maatte arbeide baade tidlig og sent. Den dagen saa kom Marte og mange andre jenter hid og skulde se paa flødningen, og da var det ligesom nu, at en stor tømmerhaug havde lagt sig ved skjæret der. Halvor i Lia var da ude og skulde løse; men da tømmerhaugen for udover, hørte vi et skrig, og det var, ligesom det svarede i jenteflokken. Halvor kom ikke op igjen; men dagen efter fandt vi nogle ukjendelige levninger af et lig drevet op i en vig nede ved elven, og det maatte være ham. Men Marte holdt sig til flisfløderne siden, og da saa kaffen blev saa gjev, da gav hun sig med i flødningen og holder vel paa dermed, saalænge hun lever.»

H. Schulze.

Flisen, en elv.

næverkont, æske af næver.

kveke, kvikke. blev gjev, kom i pris, i mode.

40. Faderen.

76

Af B. Bjørnson

Den mand, hvorom her skal fortælles, var den mægtigste i sit prestegjeld; han hed Tord Øveraas. Han stod en dag i prestens kontor, høi og alvorlig; «jeg har faaet en søn,» sagde han, «og vil have ham over daaben.» — «Hvad skal han hede?» — «Finn efter far min.» — «Og fadderne?» — De blev nævnte og var da bygdens bedste mænd og kvinder af mandens slekt. «Er der ellers noget?» spurgte presten, han saa op. Bonden stod lidt; «jeg vilde gjerne have ham døbt for sig selv,» sagde han. — «Det vil sige paa en hverdag?» — «Paa lørdag førstkommende, 12 middag.» — «Er der ellers noget?» spurgte presten. «Ellers er der ingenting;» bonden dreiede huen, som vilde han gaa. Da reiste presten sig; «endnu dog dette,» sagde han og gik lige bort til Tord, tog hans haand og saa ham ind i øinene: «Give Gud, at barnet maa blive dig til velsignelse!»

Seksten aar efter den dag stod Tord i prestens stue. «Du holder dig godt, du Tord,» sagde presten; han saa ingen forandring paa ham. «Jeg har heller ingen

sorger,» svarede Tord. Hertil taug presten; men en stund efter spurgte han: «Hvad er dit erende ikveld?» — «Ikveld kommer jeg om sønnen min, som skal konfirmeres imorgen.» — «Han er en flink gut.» — «Jeg vilde ikke betale presten, før jeg hørte, hvad nummer han fik paa kirkegulvet.» — «Han skal staa nummer 1.» — «Jeg hører dette, — og her er 10 daler til presten.» — «Er der ellers noget?» spurgte presten, han saa paa Tord. — «Ellers er der intet.» — Tord gik.

Atter løb otte aar hen, og saa hørtes der støi en dag foran prestens kontor; thi mange mand kom, og Tord først. Presten saa op og kjendte ham: «Du kommer mandsterk ikveld.» — «Jeg vilde begjære lysning for sønnen min; han skal giftes med Karen Storliden, datter af Gudmund, som her staar.» — «Dette er jo bygdens rigeste jente.» — «De siger saa», svarede bonden; han strøg haaret op med den ene haand. Presten sad en stund som i tanker; han sagde intet, men førte navnene op i sine bøger, og mændene skrev under. Tord lagde tre daler paa bordet. «Jeg skal blot have én,» sagde presten. — «Ved det nok; men han er mit eneste barn; vilde gjerne gjøre det vel.» — Presten tog mod pengene. «Det er tredje gang, du paa sønnens vegne staar her nu, Tord.» — «Men nu er jeg ogsaa færdig med ham,» sagde Tord, lagde sin tegnebog sammen, sagde farvel og gik — mændene langsomt efter. 77

Fjorten dage efter den dag roede fader og søn i stille veir over vandet til Storliden for at samtale om brylluppet. «Den toften ligger ikke sikkert under mig,» sagde sønnen og reiste sig for at lægge den tilrette. I det samme glider den tilje, han staar paa; han slaar ud med armene, giver et skrig og falder i vandet. — «Tag i aaren!» raabte faderen; han reiste sig op og stak den ud. Men da sønnen har gjort et par tag, stivner han. «Vent lidt!» raabte faderen, han roede til. Da velter sønnen bagover, ser langt paa faderen og synker.

Tord vilde ikke ret tro det; han holdt baaden stille og stirrede paa den pletten, hvor sønnen var sunken ned, som skulde han komme op igjen. Der steg nogle bobler op, endnu nogle, saa bare en stor, der brast — og speilblank laa atter sjøen.

I tre dage og tre nætter saa folk faderen ro rundt om denne pletten uden at tage mad eller søvn til sig; han soknede efter sin søn. Og paa den tredje dag om morgenen fandt han ham og kom bærende opover bakkerne med ham til sin gaard.

Der kunde vel være gaaet et aar hén siden hin dag. Da hører presten sent en høstkveld nogen rusle ved døren ude i forstuen og famle varsomt efter laasen. Presten aabnede døren, og ind traadte en høi, foroverboiet mand, mager og hvid af haar. Presten saa længe paa ham, før han kjendte ham; det var Tord. «Kommer du saa sent?» sagde presten og stod stille foran ham. «Aa ja; jeg kommer sent,» sagde Tord; han satte sig ned. Presten satte sig ogsaa, som om han ventede; der var længe stilt. Da sagde Tord: «Jeg har noget med, som jeg gjerne vilde give til de fattige; det skulde gøres til et legat og bære min søns navn,» — han reiste sig, lagde penge paa bordet og satte sig atter. Presten tællede dem op; «det var mange penge,» sagde

han. — «Det er halvt en af min gaard; jeg solgte den idag.» Presten blev siddende i lang stilhed; han spurgte endelig, men mildt: «Hvad vil du nu tage dig for, Tord?» — «Noget bedre.» - De sad der en stund, Tord med øinene mod gulvet, presten med øinene paa ham. Da sagde presten sagte og langt: «Nu tænker jeg, at sønnen din endelig er bleven dig til velsignelse.» — «Ja, nu tænker jeg det ogsaa selv,» sagde Tord, han saa op, og to taarer randt tungt nedover hans ansigt. 78

Bjørnstjerne Bjørnson.

41. Til sæters.

78

Af N. A. Nicolaysen

Man forlader dalbunden, hvorigjennem veien slynger sig, dreier tvert af og følger en eller anden sti eller ridevei, der ubarmhertigt gaar tilveirs opover aassiden. Underveis passerer man lidt efter lidt de forskjellige vekstbelter og kommer tilsidst — naar man har sagt farvel, først til den sidste furu, og endelig ogsaa til de forkrøblede birke, der frister et liv, fuldt af modgang og storme i sin tarvelige jordbund — op i høifjeldet, turisternes forjættede land. Der skuer man udover nøgne, brungrønne vidder, som bedækkes af det korte fjeldgræs, af den krybende vidje og den saftige dvergbirke; der ser du en mængde skar eller smaadale, hvor elvene gjør sine første barnlige udflugter; der rykker de mægtige, sneklædte fjeldtinder, som danner baggrunden, dig truende ind paa livet i den gjennemsigtige luft — og der er der om sommeren liv og virksomhed. Man skulde ikke tro det, naar man vandrer deroppe i al den ensomhed og stilhed; men det er dog saa, at disse fjeldstrækninger ikke er til alene for turisterne, ryperne og rensdyrene, men at de under sit golde ydre gemmer rigdomme og erhvervskilder, der maaske i altfor liden grad er udnyttede af vort folk.

Naar vi er komne en tusend meter over havfladen, finder vi ofte sæter i sæter, og til dem vil vi ty. Vi vil holde os til sætrene paa de store gudbrandsdalske fjeldvidder; thi der har man alt, hvad der hører til et godt sæterliv, herlige fjeldstrøg, rige græsgange og et udmerket, rent og hyggeligt sæterstel.

Naar man har vandret i fjeldet en dag og gennemgaaet alle de omskiftelser, en saadan tid bringer med sig; naar man har stønnet under opstigningen, kravlet over uren, varsomt trippet over myrerne og med større eller mindre held er kommen over fjeldbækken og fjeldelven: da længes man ved aftentid mod den lille, lave stue, som skal give hvile og vederkvægelse. Er det lidt mørkt om aftenen, og er man bleven træt, da er det ikke frit for, at man begynder at se sæterstuer baade hist og her, medens ens spændte fantasi med stor lethed anbringer dem paa adskillige ganske utilgængelige og ubeboede steder. Har man nu paa denne maade gjort en række 79

frugtesløse forsøg, og man endelig naar den eneste rigtige sæter, da er glæden stor, og det feiler ikke, at man jo ofte til sæterjentens store forskrækkelse gjør en meget stoiende indtrædelse.

Men en god, rummelig sæter er ogsaa et hyggeligt sted. Man kommer i almindelighed ind i den egentlige sæterstue gennem en ganske liden forstue, hvor de renskurede, tomme melkekar staar opstillede langs væggen, og hvor der vel ogsaa ofte findes en stor kobberpande fyldt med vand, som man bør vogte sig for at falde op i.

Sæterstuen er da et undertiden temmelig rummeligt værelse med peis, et bord, bænke langs væggene, en eller to krakker, en hylde, hvor sæterpigen har sine smaating, og endelig værelsets almindelige pest — en osthylde, hvorfra de store, hvide, vordende gammelste udsender sin ungdoms første duft. Sæterstuen har som oftest spærretag, idet nemlig hele tagets bjelkeverk ligger aabent, uden at der er anbragt loft.

Kommer man nu ind, bliver man modtagen af sæterjenten uden forlegenhed, men saagodtsom altid med en beskeden undskyldning for, at sæterstellet idag ikke er, som det burde være, og denne undskyldning faar man da høre, enten det hele stel er skinnende hvidt og blankt, eller det lader noget tilbage at ønske. Saa har hun da et og andet at ordne i sin yderst enkle og simple dragt — og saa gaar hun ind i melkeboden, hvor en mængde skinnende hvide melkekar staar opstillede, og kommer ud igjen for at byde gæsterne velkomst drikken.

Det er forskrækkeligt, hvor turisterne kan drikke melk! Folk, som forøvrigt i en meget tidlig alder har opgivet denne nydelse og gaaet over til andre drikkevarer, kjender ikke maal og maade, naar de kommer til sæteren, men drikker og drikker, saa at sæterjenten i begyndelsen ikke faar stort andet at gjøre end at fylde de store spølkummer og boller. Men sætermelken er ogsaa, i særdeleshed i de høiere beliggende sætre, saa liflig og læskende, at den ikke maa nævnes paa samme gang som det blandgods, hvormed byfolk ofte maa lade sig nøie.

Naar nu den første tørst endelig er slukket, gaar man — skjønt man nok senere igjen atter vil ty til melken — over til at ordne sig. Man pakker sine sager op, tænder lys, hvis man ikke er fornøiet med den blussende ild fra de krogede stubber paa⁸⁰ peisen, gjør aftensmaden istand, fortærer den med glubende appetit og sætter sig saa med sin pibe rundt peisen for at afhandle dagens gjerning og for at tale med sæterjenten, der næsten altid sidder i arnekrogen tilbagelænet med hænderne i skjødet — og hører eller fortæller, eftersom det træffer sig. En saadan aften i sæteren er noget af det mest tillokkende og hyggelige, man kan tænke sig. Træthed og anstrengelse er glemt deroppe i hytten paa det øde fjeld, hvor stilheden og den mægtige natur alene hersker.

Saa fortæller da sæterjenten om sit ensomme og besværlige liv deroppe. Naar bonden antager eller ved, at sneen er gaaet saavidt bort paa fjeldet, at det byder nogen føde for kreaturerne, bliver der liv paa gaarden; thi da skal sætertoget udrustes og bølingen afsted. I mange bygder sendes alle kreaturer til sæters, og det ansees der som en stor overdaadighed, naar man beholder en ko eller to hjemme for at skaffe sig lidt sød melk om sommeren. Men bliver der end et par dyr hjemme, er det dog stille og trist i dalen, naar sætertoget har forladt den, og gaardens befolkning lytter vemodig efter jubelen og larmen af den bortdragende flok, der søger op mod det frie, lyse fjeld, «mens der er mørkt i dale.» Vi tager neppe fejl, naar vi tror, at bonden især i fjeldbygderne betragter sæteren som sit hovedbøl om sommeren, og medens man, naar man en vinterdag kommer ind paa en bondegård, finder liv og virksomhed, er der om sommeren stille og dødt — næsten ligesom i bygaardene, naar familien er flyttet paa landet, og kun husherren holder til i de mørke rum for at passe sine forretninger.

Det er et lystigt tog, toget op til sætrene. Sæterjenten, der ofte er ledsaget af en budeie af lavere rang, men saagodtsom altid af gjæterguttene og buhunden, har ondt ved at holde styr paa den muntre, kaade skare, og gjederne er især vanskelige at holde i orden og trop, da de finder sin bedste regning ved at færdes paa de mest uveisomme steder og ligesom fornøier sig med at ærgre sin herskerinde ved at stille sig op paa en eller anden utilgjængelig sten med sammenstemmede forben og et spydigt grin paa det pudsige ansigt. Der skal mange gode ord for at faa dem ned i rækkerne igjen, og merker sæterjenten, at hendes indflydelse er forgjæves, maa buhunden se, hvad den kan udrette.

Frem til sætrene kommer de da efter kortere eller længere tid. At tiden kan være lang nok, forstaar man bedst, naar man hører, at der gives gaarde, der har sine sætre indtil 150 kilometer borte. Men under sadanne omstændigheder maa der naturligvis flere til for at faa bølingen frem. Det almindelige er dog, at sætrene ligger 20 til 40 kilometer fra gaardene, og da rækker man med en anstrengt dagsreise derop.

Sæterlivet den første del af sommeren, førend varmen rigtig er kommen i veiret, og medens de store skidne sneflækker endnu ligger spredte henover sætervidderne, er just ikke synderlig tillokkende. Der kommer sjelden reisende og sjelden folk fra dalen; det er ofte trangt for føde til kreaturerne og følgelig sparsomt med melken, og stadig regn og storme forknytter de ensomme pilegrimme, der holder til oppe i ørkenen, og som maa ty indenfor de fire vægge for at søge ly og læ. Dersom man satte et forvænt bymenneske op mellem disse forhold, vilde der blive mismod og forknyttelse i denne store, triste ensomhed — men sæterjenten er vel vant dertil og tager det rolig, om det end er «stusle» paa sæteren, og om hun end maa begynde

81

paa en smule vinter igjen, efterat sommeren forlængst har holdt sit prangende indtog i dalen.

Saa har hun jo sin lille bogsamling. Det nye testamente og en salmebog savnes sjelden eller aldrig paa hylden ved siden af finkammen af messing og speilstumpen. Desuden finder man ofte andagts- og sangbøger, visebøger og anden morskabslæsning.

Kreaturerne, gjætergutten og buhunden skjøtter sig saa godt som hele dagen selv og er som oftest ikke engang i syne fra sæteren. De kommer kun frem, naar der skal melkes, og først om aftenen er alle for alvor samlede om sætrene. Da er der brølen og brægen og huien, og over al denne larm lyder sæterjentens klingende lokkesang, naar hun kalder paa sine kreaturer med deres kjælenavne, f. eks. saaledes:

«Kom alle baana!
Saa kom baana daa!
Kom nu Brynhilde,
saa kom nu baana!
Morgenros, Lillegren,

I₂

Maaneblank, Litago,
Aftenpris, Altidren,
Stjernehvid, Stillero,
Svartblank, Dronninga,
Rødbryn, Prinsessa,
og stuten daa,
saa kom no daa!

82

Saadan lokker hun kreaturerne til sig, hver ko med sit navn; kun studen er navnløs.

Før kl. 10—11 om aftenen er sæterjentens arbejde ikke endt, og da bliver der stille, undtagen naar en eller anden ko skaffer uro ved et nattebrøl. Om morgenen kl. 4—5 begynder støien igjen, og naar da den urolige flok er stelt og sendt afgaarde, har sæterjenten hele sit melkestel at tage vare. Da skal der kjernes og ystes, og da skal kjørerne skures. Dette sidste er ingenlunde det letteste arbejde; thi sæterjenten sætter sin stolthed i at have skinnende koller. De skures med et slags siv, som kaldes skjæftegræs, og som tager en del af træet med sig. Kollerne kan dog i lang tid udholde denne haarde behandling, og vi saa i en sæter en kolle, hvis indskaarne aarstal viste, at den var tagen i brug i begyndelsen af forrige aarhundrede.

Naar veiret har sat sig, og sommeren er skreden længere frem, begynder der at blive mere folksomt paa sæteren. Fra gaarden kommer der bud med kløv for at hente surmelk og andre af sæterens frembringelser ned til dens behov. Saa kommer driftebønderne paa gennemreise og andre folk, som har et eller andet at tage vare i fjeldet: snart fiskere, snart folk med et bidsel i haanden, der løber fra fjeld til fjeld efter en hest, som er løben bort — og endelig en hel del, som ingenting har at bestille.

Der kommer ofte muntre, tækkelige gutter fra dalen, der er til glæde og fornøjelse for sæterjenten, og bringer afveksling i ensformigheden. Da bliver der udvekslet nyheder, der vistnok er af liden almindelig interesse, men som dog fortælles og høres med stor opmærksomhed — nyheder fra bygden og fra andre sætre, man har været indom paa veien. Da bliver der spøgt, leet og sunget, og aldrig gaar munterheden saa let som oppe paa sætrene.

Er «hu mor» paa gaarden saa vidt ved magt, at hun tør tage sætterreisen fat, kommer hun vel en eller flere gange om sommeren op for at se paa stedet. Dette er et spændende og høitideligt besøg, thi da gjælder det at have sine sager i orden. Det tør vel træffe, at det betragtes som en lettelse, naar man har faaet «hu mor» vel tilhest igjen, og man kan overtage kommandoen alene. 83

Naar det begynder at lide mod høsten, kommer der et nyt tog til sæters. Det er slaattekarlene, som skal slaa den indhegnede sætervold og bringe avlingen ind i de lader, hvorfra den hentes til bygden om vinteren.

Først sent paa høsten (vel almindeligst i oktober) drager sæterfolket ned til bygden igjen; i den sidste tid er besøgene aldeles ophørte, og naar høststormene har huseret med al sin magt, og en godveirsdag har været en sjeldenhed, — da er det vel ikke at undres paa, at det er en glæde for folk og fæ at vende fjeldet ryggen. Men trods alt besvær og al ensomhed er dog sætertjenesten en kjær gjerning, og den, som kjender og forstaar at skatte fjeldlivet, vil vel kunne give sæterjenten fuldt medhold i, at det er vel værdt at overtage besvær og anstrengelse for at kunne trække veiret let og frit paa de herlige vidder.

Alt dette har nu sæterjenten dels fortalt os, dels vi fortalt hverandre ved peisen. Ilden er nedbrændt; vi skal tidlig op, og trætheden begynder at lukke vore øine. Vi maa derfor straks gaa til hvile. Føreren røver et eller andet plag til overbredselse og forsvinder. Hvor han ligger henne, det ved vi ikke, formodentlig i en krog af sauehuset eller vel endog under aaben himmel. Er der sæter i nærheden, gaar ogsaa sæterjenten sin vei, og nu skal sengepladse og gulvpladse retfærdigen fordeles. Lykkelig den, i hvis lod det falder at hvile i en af de rene senge paa det friske hø — og med skindfjelden over sig. Denne skindfjeld, der i almindelighed betragtes med forfærdelse som et aabenbart tilholdssted for utallige levende væsner, er paa de renslige sætre et udmærket godt og behageligt overbredselse. — Saa sover vi da ind

og vaagner ikke, om end koen brøler i drømme, eller en eller anden sværmende gjedebuk skraber med hornene mod sætervæggen. — Godnat, godnat!

stusle, (stusleg) kjedeligt.

42. En høstaften paa oplandet.

84

Af H. Winsnæs

Det var en af de sidste dage i september maaned, at man paa gaarden Berg ventede buskapen hjem fra sæteren. Dagen havde været travl for underbudeien, der havde passet hjemkreaturerne sommeren over og nu ventede sin øverstkommanderende tilbage. Hun havde skuret melkeboden, bestrøet gulvet med hakket brisk og sat de rene melkeringer tilrette. Hun havde lagt strøelse i alle baaser og friskt græs i enhver hæk til vederkvægelse for de trætte køer.

Men hun var for længe siden færdig, og nu var alt saa stille paa gaarden, som om baade mennesker og dyr lyttede i spændt forventning.

Klokken gik til ni, og man hørte endnu intet. Det var belgmørkt; thi det var dybeste næ, saa at ingen lysning fra maanen adspredte den lette taage; som en fin regn lagde den sig paa alle gjenstande.

Men var det mørkt ude, saa var det desto lysere inde i det store køkken. Et svært baal brændte paa skorstenen og kastede sit sterke skin paa kobber- og bliktoi, saa de smaakrusede sukkerbrødsformer blinkede næsten som store stjerner fra det sortmalede bret, hvorpaa de var hængte i en krans. Over ilden hang en gryde med poteter, og ved siden, nede paa asken, stod en kaffekjedel og kogte og sprutede, saa at laaget løftedes af dampen, og kjedlen sendte kaffeduften ud i køkkenet. Kokkepigen stod ved retterbænken og skar store skiver af en fleskebog, medens hun af og til skottede til kaffekjedlen, at den ikke kogte over.

Nu kom underbudeien ind med sin lygte i haanden, fulgt af gaardshunden. Hun bad kokkepigen passe hunden, saa at den ikke slap ud og skræmte kreaturerne, naar de kom, og saa gjorde hun en bemærkning, der vist var gjort over 20 gange i den sidste time. „Sæterfolket bier længe ikveld; bare der ikke er hændt dem noget.“ Og ud vandrede hun atter, ligesom dreven af uro. Inde i dagligstuen sad den gamle gaardbruger Berg og hans hustru. Paa bordet stod et lys, og der laa et par aviser; men far Berg havde ikke lyst til at læse iaften. Han var nylig kommen op efter en svær sygdom og maatte holde sig inde; dette nedstemte hans sind og gjorde hans utaalmodighed endnu større. Han vandrede frem og tilbage paa gulvet, men maatte ofte sætte sig og puste ud. Det var ensligt for de to gamle; deres børn var

bortgiftede eller døde, og en dattersøn paa ti aar havde de hos sig; han var bedsteforældrenes lyst og glæde.

Men iaften kunde Jakob ikke være inde i stuen. Han løb fra køkkenet til drengestuen, fra drengestuen til fjøset og saa tilbage igjen. Nu kom han da ogsaa løbende ind til de gamle og raabte: „Bedstemor! nu hører jeg hornet langt oppe i heien; Knut blæser saa friskt saa —“ og saa var han atter væk. „Synes du ikke, far, at vi skulde slukke lyset?“ sagde mor Berg, „saa ser vi bedre ud i gaarden.“ Dette blev gjort, og nu saa man de to lygter, der blev baarne af underbudeien og staldkarlen, nærme sig porten, der lukkede for en bred gade med træer paa siderne, som førte op til gaarden. De stillede sig saa, at lygteskinnet belyste de nærmeste træer ved indgangen, og nu hørtes hornet nærmere og nærmere blandet med kjøernes brølen, bjældernes klang og fæhundens gjøen. Alt vilde bringe sin hjemkomsthilsen.

Snart saa man toget skride ind gennem porten. Først kom to karle, der kjørte læssene med sætermaden, med kopper og kar. Man havde først maattet bringe dette paa kløv; men det sidste stykke kunde de kjøre. Disse karle kjørte lige hen til staburet, hvor maden siden skulde bringes ind. Derpaa kom sæterbudeien ridende, og efter hende fulgte den store skare af forskjelligfarvede kjør, okser og kalve, og saa en mængde faar. Da taagen skjulte alt, og man blot kunde skjelne det stykke af gaardspladsen tydelig, der blev oplyst af lygterne, saa det ud, som om det vrimlede af dyr; thi de samme viste sig flere gange gaaende forbi lygterne. Knut gjætergut sluttede toget. Han blæste en munter trille i sit horn, men en langdragen tone tilslut til ære for reisens heldige udfald. Ved hans side gik hans ven, fæhunden. Men nu havde Jakob i sin iver sluppet gaardshunden ud med sig af køkkenet, og der blev et forfærdeligt slagsmaal mellem de to hunde, hvis gjøen overdøvede enhver anden lyd. De havde glemt sit venskab fra vinteren af; gaardshunden var vant til at fare mod enhver fremmed, der viste sig paa gaarden ved aftenstid, og fæhundens pligt var det at forsvare buskapen. Enhver af dem ansaa sig for den fornærmede, og de sloges paa liv og død, indtil budeien var kommen ned af hesten og nu med en bydende stemme lokkede fæhunden til sig. Den var vant til at lyde hendes røst og gik knurrende med halen mellem benene hen til hendes fødder. Staldkarlen greb gaardshunden ved det ene øre og førte den ind i drengestuen, og nu drog toget mere fredelig henimod fjøset for at bindes paa det vante sted.

Mor Berg foldede sine hænder og sagde: „Nu maa vi takke Gud, der har bevaret vor eiendom i denne vanskelige sommer.“

„Det har vist været en daarlig busommer,“ svarede hendes mand. „Det er rimeligt, far, i al den regn; men vi har dog faaet mennesker og fæ uskadte hjem, og er der liden budrot, saa vilde den været mindre, hvis ikke Vorherre havde lagt sin velsignelse til.“

85

86

Derpaa tændte mor Berg atter lyset for sin mand og gik ud i kjøkkenet for at hilse paa de hjemkomne og høre om deres hændelser.

Overbudeien og gjætergutten var denne aften fritagne for at sætte kreaturerne ind; de blev behandlede som gjester og sad allerede om bordet tilligemed de to karle, der havde fulgt dem. Paa bordet stod et lys, et stort fad med rygende poteter, en stegepande paa en jernring, fyldt med stegt flesk, og en spølkum kaffe for hver person. Jakob stod ved siden og saa paa, og saa tog han sig en potet af og til, medens mor Berg bad dem gjøre sig tilgode.

Da maaltidet var endt og bordbønnen holdt, satte Knut sig hen paa skorstenskanten. Uagtet han var kobberrød i ansigtet af veiret og den hede kaffe, saa syntes han dog, at han iaften havde ret til alle hjemmets goder, ogsaa heden, og saa skulde det nydes altsammen, om det end sved i ansigtet.

Jakob havde havt stor lyst til at begynde en passiar med Knut; men sæterbudeien sagde: „Du faar gaa og lægge dig nu, Knut! Jeg kjender den, der var oppe idag, før solen randt, og som har gaaet i ulændt vei hele dagen. Tak nu Gud vakkert, som har ført dig vel hjem fra alle farer i fjeldet, og sov godt.“ Knut gik da tilsengs, og gid hvert menneske maa sove saa sødt, som han sov den nat!

Hanna Winsnæs.

43. Stormen.

86

Af J. Lie

Det var ud paa eftermiddagen lørdag efter helligtrekongersaften, at den forfærdelige to dages storm røg op, der af mange endnu omtales som en af de mest orkanagtige, der i mands minde er overgaaet Lofoten.

Det var en lykke, at fisket endnu ikke var begyndt. Stormen stod med graaveir og slud og uhyre sjøgang fra sydvest, ret ind Vestfjorden — ellers vilde der kanske været spurgt forlis efter ikke mindre maalestok end under det bekjendte uveir i 1849, da i ett døgn flere hundrede baade forliste. Nu blev det med en del baade, som var paa vei til fisket, og indstranding af flere jagter og et par større fartøier.

Uveiret øgede paa udover natten; vi kjendte, hvordan bygningen for hvert stormstød gav sig og stønnede i sine sammenføininger, og sad alle som ved en stille overenskomst oppe ved lys og vaagede. Vindueslemmer, døre og glugger blev omhyggelig tillukkede. Tagstenene ramlede larmende under vindstødene, saa at vi frygtede for, at de skulde bryde aabning i taget, og skorstenspiberne gav i blæsten en uhyggelig, dyb, brummende lyd, der under de værste tag i bygningen hørtes som en høi, fæl kjæmpetone ud i natten, undertiden næsten som et vildt nødraab.

87

Vi opholdt os alle i stuen under en taushed, som kun af og til afbrødes af nogle bemærkninger om veiret, eller naar en af husfolkene kom ind fra en rundtur omkring i huset for at se efter. Min fader sad i urolig angst for sjøbaaden og sin jagt, som laa nede i bugten, og som om eftermiddagen under den svære sjø, der trods havnens gode beliggenhed gik derind, var bleven tredobbelt fortøiet. Jeg saa ham mange gange folde hænderne, som om han bad, og derpaa en stund ligesom opmuntret gaa frem og tilbage paa gulvet, indtil angesten igjen tog ham, og han satte sig og saa mørk og bleg hen for sig som før.

Uveiret tog heller til end af. Engang hørte vi et dumpt bulder, som godt kunde være fra sjøboden. Jeg saa sveden perle fra min faders pande og grebes af en dyb smerte ved at se hans beklemthed uden engang at kunne lægge to straa ikors for at hjælpe. Lidt efter gik han med et lys ud i kontoret og kom tilbage med en gammel, storstilet salmebog, hvori han slog op en bøn samt en salme „at synges i havsnød.“ Alle folkene samledes, uden at være tilkaldte, i stuen til husandagt. Min fader sad med salmebogen i de svære, barkede hænder, som han havde foldet foran sig paa bordet mellem de to lys. Først læste han bønnen og sang dernæst alle versene i salmen ud, medens de af os, som kunde melodien, efterhaanden hjalp til i omkvædene. Det var i alle dele, som naar der holdes gebet i en skibskahyt, medens fartøiet er i fare, og min fader havde visselig ogsaa ideen fra en saadan scene i hans møisomme ungdomsliv. Under andagten forekom det os alle, at stormen ligesom gav sig, og at den først tog paa igjen, efterat den var sluttet.

Ud paa morgentiden var det, som om veiret lettede en smule, og trætte, som vi var, ⁸⁸gik vi tilsengs, medens et par af folkene dog fremdeles sad oppe.

Da det klokken omkring ti om formiddagen lysnede, kunde vi først overskue ødelæggelsen. Flere hundrede tagsten fra hovedbygningen laa spredte udover gaardspladsen, en del af væggepanelingen paa vindsiden var revet op, og den øverste del af bryggen laa skjævt ned i sjøen, idet et par brokar under den var forskudte af sjøgangen. Sjøboden havde ogsaa lidt nogen skade. Vor jægt svævede imidlertid øiensynlig i fare. To af dens landtauge var allerede sprungne, idet den havde drevet for sine ankere, og det hele kom nu kun an paa det tredje og længste taug, der var fæstet i skibsringen paa skjæret ude i indløbet til bugten. Ombord stod kun skibshunden, en stor, hvid puddel, med forpoterne paa skanseklædningen agterud, og gjøede, uden at vi gennem vinden kunde høre lyden, medens sjøgangen vaskede over jægtens forende. Stillingen var fortvilet; thi det lange landtaug stod saa stramt som en streng, og midten af det berørte neppe sjøen. Det blæste saa haardt, at en mand ikke let kunde staa opreist, men maatte krybe langs den affeiede snemark, saa at der ikke var tanke om at hjælpe.

Jeg var krøben op paa hoiden bag huset og stod i læ under en fjeldknat, hvorfra jeg kunde se baade ud over havet og ned i bugten.

Vestfjorden laa i vinterdagene ligesom med en sølvgraa røg af rokket, som drev over sjøen. Indunder land gik bølgerne som svære, grønne, skumskavlede berg, der knustes imod kysten med tordenbrag og med et uhyre dragsug bagefter, saa at fjæren laa tør langt ude.

Ensteds i et klippeskaar, der gik brat ned mod sjøen, steg, hvergang bølgen slog derind, en bred, uhyre skumstraale ret op og dreves af vinden som en røg indover landet. Et andet sted stormede bølgegangen paa en formelig titansk maade et skraaberg, der snart laa i skum, snart aldeles tørt, og jeg saa der en stakkars udtrættet graamaage, der formodentlig fra sit fjeldskjær var kommen ud i vinden, kjæmpe og tumble i den, ofte med næsten vrængte vinger.

Min spændte opmærksomhed fulgte med angst jægten nede i bugten. Jeg saa til min forbauselse en mand ombord i den og gjenkjendte den sterke Jens dreng, som med⁸⁹ en af folkene havde vovet sig derhen fra vindsiden i en sekstring. Efter et ophold ombord steg han alene med en line om livet ned i sekstringen og begyndte paa det farlige arbeide at hale baaden imod sjøgangen langs det stramme landtaug ud imod skjæret. Jeg ventede forfærdet paa, at baaden hvert øieblik skulde fyldes, og det forekom mig, at den flere gange tog vand ind. Medens baaden klarede sig langsomt frem, fulgte fader og alle folkene i spænding efter nede i fjæren.

Da Jens dreng var kommen op paa skjæret, hvorover bølgerne i et væk skyllede, saa at han ofte stod tilknæs i vandet, fortøiede han baaden og gav sig saa til at hale i linen, idet han efter denne trak hen til sig gennem vandet en tyk trosse, som manden ombord paa jægten efterhaanden gav ud. Han var netop begyndt at belægge den i skibsringen og havde kun det sidste afgjørende par stik i tauget igjen, da vi alle blev var tre forfærdelige bølgerygge, der ufeilbarlig vilde bryde sig over skjæret.

Det gjaldt klarlig baade Jens drengs liv og jægten, der med sit ene forstrakte landtaug neppe vilde udholde trykket. Jeg saa franske Martine, hans kjæreste, vride hænderne over hovedet og løbe ud i fjæren, næsten som om hun tænkte paa at kaste sig ud i vandet til ham, og jeg tror heller ikke, at nogen af de andre, som saa paa, turde trække veiret. Det lod til, at Jens dreng selv ogsaa havde bemærket faren; han skyndte sig ned i baaden, hvori han endnu kunde berge sig; men det var kun for at tage op derfra linen, som han rolig flere gange slog om sin ryg og igjennem skibsringen, da han heller ikke længer stolte paa sine egne kjæmpekræfter. Han var neppe færdig dermed, da den første bølge, som han modtog med hovedet bøiet imod, brød hvid over ham og skjæret. Mellemtiden, inden den anden kom, benyttede han til at gjøre et nyt belæg paa landtauet. Atter kom bølgen, og atter stod Jens dreng der urokket, og han fik nu gjort det sidste stik paa tauget, som frelst jægten. Han havde nu erfaret, hvordan en bølge kunde trykke. Han kastede linen fra ryggen op om den runde, svære skulder, saa sig et øieblik med det sterke, blege ansigt om imod vore huse, som det nok kunde være muligt, at han nu sagde farvel, og bøiede

saa hovedet mod den tredje og sidste bølge, der kom med skumkammen over sig, som 90
vanligt større og sværere end de to foregaaende.

Da bølgen fraadende havde brudt sig over, stod der ingen Jens dreng paa skjæret.

Jeg var i angesten sprungen ned til de andre. Da jeg kom, havde man foruden baaden, der var slidt fra skjæret, ogsaa faaet indbjerget den livløse Jens dreng, som nu bares op til huset. Bølgen havde revet ham med sig, idet linen, som han havde om skulderen, havde gledet op over nakken paa ham og taget hud og klæder med. Han laa nu bevidstløs af trykket og vandet og med den ene arm, der var skrabet blodig af linen, i en forvreden stilling; den var slidt nøgen, ensteds endog lige til benet. Fader gik bleg og støttede under, medens de bar ham hjem og bragte ham i seng. Da han vaagnede, spyttede han endel blod og havde ondt for at tale; men fader, som undersøgte hans bryst, sagde glad, at der ikke var livsfare.

Jens dreng blev ved denne bedrift, hvorved han reddede jægten, en helt videnom; hos min fader blev han siden den dag en betroet mand, og næste sommer stod hans bryllup med franske Martine.

Jonas Lie.

budrot, ost og smør fra sæteren.

gebet, bøn.

rok, sjødrev. titansk, jettelignende.

sekstring (eg. seksæring), baad med seks aarer.

44. Kirkeklokkerne.

90

Af Z. Topelius

De ringer, de ringer, de herlige, store, klare klokker, ringer de døde til ro og kalder de levende til at tilbede den almægtige Gud, hvis aande suser gennem tempelhvælvet og gennem den hele verden. De ringer, de ringer til bøn og fred, de maner og vækker; hør, hvor høit deres toner lyder i den klare sommerluft, vidt over sjø og land! Naar du lytter til dem, enten de ringer i sorg eller glæde, saa tak Gud varmt og inderlig, fordi han bestandig banker paa dit hjertes dør og siger til dig: „O, kom til mig!“ Thi hvad andet siger vel klokkerne dag efter dag end de ord: „Kom til Gud! Kom, kom, du arme, forladte barn, kom til Gud!“ Deres toner klinger ned til dig fra den rene luft og kommer ligesom lyset, varmen og alt skjønt ovenfra, fra Gud i himlen. Hør derfor paa klokkerne, og læg dig paa minde, hvad de siger dig, saa skal deres klang nedkalde velsignelsen over dig, enten de saa ringer for dig om liv eller død.

Der var engang en gammel kirke, jeg ved nok hvor; men det faar I gjette. Den var mindre end vor tids kirker og bygget af sten, ja af saa store stene, at intet menneske kunde begribe, hvem der havde orket at løfte disse vældige stenblokke. Den havde et meget steilt tag, hvor kajerne byggede sine reder i sprækkerne, og smaa ⁹¹ lave vinduer, i hvilke der fandtes maledede ruder fra den tid, da landet endnu bekjendte sig til den katholske lære. Inde i kirken fandtes billeder, der var saa gamle, at ingen mer kunde se farverne, og der stod ogsaa jomfru Maria og Jesusbarnet og de tolv apostle, skaarne i træ. Nogle af dem havde været forgyldte; men nu saa man ikke stort mere end spindelvævene omkring de helliges tindinger og lidt guld paa apostlenes skjæg. Det hellige skal man ikke tilbede i træ og sten, men i aand og sandhed.

I skønner altsaa, at kirken var meget gammel. Ingen vidste, naar den var bygget; den ene slegt efter den anden var gaaet til den evige søvn paa kirkegaarden, og den ene slegt var ikke klogere end den anden.

Men nu skal vi tale om klokkerne.

Kirken havde et taarn, som var saa høit, at naar man klatrede op paa hanen øverst oppe og stod paa taaspidsen, saa kunde man se syv andre haner i sognene rundt omkring. Klokketaarnet stod tæt ved og var meget mindre; thi to store faar sjelden rum ved siden af hinanden her i verden. Det var rødmalet, af træ og var engang blevet flyttet paa ruller, hvilket var en stor merkværdighed, saa der blev talt om det i lange tider. Her fandtes to klokker: Stor-klokken og Lille-klokken. Stor-klokken var ligesom kirken saa gammel, at ingen vidste, naar den først havde begyndt at ringe. Der stod et vers af bibelen paa den og støberens navn, hvilket er ret og billigt; thi naar man er død, saa lever ens minde i det gode, man har gjort. Stor-klokken havde havt en forunderlig skjæbne. Den var under den store ufred for et hundrede og femti aar siden bleven nedsænket i sjøen, forat den ikke skulde falde i fiendens haand, og de, som førte den did, døde siden, før der blev fred i landet, saa at ingen mere kunde sige stedet, hvor den var bleven nedsænket. Folket deromkring var fattigt og havde ikke raad til at skaffe sig nye klokker; man soknede over hele sjøen; men ingen fandt den tabte Stor-klokke. En eneste i hele sognet var paa spor efter den; det var en liden jente, kirketjenerens datter, lille Lise, og hun var bare seks aar gammel. Hendes fader boede ved sjøen, og naar Lise af og til om sommeren klatrede op i sin faders baad og roede ud søndagmorgen, syntes hun, at hun hørte klokken ringe nede i sjøen. Det fortalte hun, naar hun kom hjem; men alle fornuftige mennesker i sognet smilede til sligt barnesnak. Saa hændte det tidlig en midsommermorgen, da solen randt op bag den mørke furuskog paa den anden side af ⁹² sjøen, at Lise i sin baad hørte klokken ringe tydeligere end før. Kirketjeneren, hendes far, roede ud med mandskab og fandt den; der blev stor glæde, og den blev sat op i kirketaarnet, som da blev bygget. Lige siden den dag har den ringet med

den klareste og deiligste klang. Men klarest og skønnest ringer den dog, naar et fromt menneske dør; thi klokkerne har ogsaa et hjerte, skjønt det er af malm; de fryder sig med Guds engle, naar en sjæl er vunden for himlen.

Lille-klokken havde ogsaa sin historie; men den er ikke saa mærkværdig. Da krigen var endt, og folket atter samledes ved den gamle kirke, kaldte ingen klokke mere til andagt og bøn; thi den tid laa Stor-klokken endnu forglempt i sjen. Hvorfra skulde man da tage penge til en ny klokke? Mændene stod raadløse og tog sig vel hundrede gange med haanden bag øret, hvilket er høieste mode her i landet, naar nogen ret grundig vil overveie en sag. Men konerne og jenterne vidste raad. De satte sig til at spinde og væve. Rokken surrede dag og nat, og dag og nat fløi spolen som en pil gennem den fine rending, og saa fik de mange hundrede alen af det hvideste lerred og mente, at det vel maatte forslaa til at købe en klokke for. Stakkars folk! de vidste ikke, at malmen var dyr og mesteren kanske endnu dyrere. Da de bød støberen i Stockholm sit lerred, bød han dem igjen en grødklokke, en saadan en, som man pleier at ringe med paa fartøier, naar grøden er kogt, og kokken staar kobberød med slevten i haanden i kabysdøren. Hvad var der nu at gjøre? Man kunde jo ikke hænge en grødklokke op i klokketaarnet. Men paa den tid regjerede i Stockholm en dronning ved navn Ulrika Eleonora; hun hørte tale baade om lerredet og klokken, og dronningen syntes meget godt om, at koner og jenter i Finland var saa flinke. Straks satte hun sine hoffrøkener til at spinde og væve og spandt selv med, og det er vel muligt, at de fornemme damer slog krøller paa de fine næser; men den tid gik der meget an, som nu vilde være umuligt. Alt, hvad der paa denne maade blev spundet og vævet, det købte dronningen, og pengene blev straks sendte til klokkestøberen. Saa fik man en klokke, som ikke var meget mindre end Stor-klokken og meget blankere, og det er vist, at da den første gang lod sin malmstemme høre, da græd alle konerne, jenterne foldede sine bløde hænder, og alle takkede i sit hjerte Gud og den venlige dronning; men hvad de selv havde gjort, det syntes de ikke, det var stort værdt at tænke paa.

Dette var klokkernes historie. Nu skal vi fortælle om kirketjenerens Lise.

93

Hendes fader var en sterk, grovlemmet karl, som baade var kirketjener og ringer i sognets kirke. Hver søndag, naar han havde laaset kirkedøren op, lod han folket skjøtte sig selv, gik med lange skridt til kirketaarnet og sprang let henover tvertræet ved Stor-klokken. Da ruslede den lille Lise efter ham opover de høie trapper, og i begyndelsen vankede der dask, fordi hun var saa uvorren; men hun blev snart vant til veien og klatrede bare afsted uden at se sig om hverken til højre eller venstre. Der sad hun ganske stille og saa, hvorledes den tunge, vældige klokke begyndte at svinge, først i smaa svingninger, siden i større, og hvorledes den svære klokkeknæveln begyndte at gaa som pendelen i et ur og — dang — faldt ned mod klokkens side, saaat en klar tone sprang ud af malmens hjerte og hørtes viden om.

Høiere og høiere svang Stor-klokken, til den tilslut stod næsten ret op og ned og ikke vidste, enten den skulde staa eller falde, men saa endelig med en høj klang gik ned og atter op paa den anden side. Det duredede i luften og bragede i klokketaarnet, saa at en maatte tro, at væggene vilde ramle sammen. Men ligeunder den graagule Stor-klokke sad en liden, lyshaaret jente stille og smilende paa et trappetrin i klokketaarnet og tænkte aldrig paa, at klokken kunde styrte ned som et berg over hendes hoved og knuse hende saaledes, at ingen kunde sige, hvem det levende væsen havde været, som sad paa det sted, hvor klokken faldt.

Lise holdt af sine klokker slig, som en holder af det, der er en kjærest her i verden næst Gud og ens hjertenskjær. „Pas dig,“ sagde hendes far; „naar en sidder slig bestandig og hører paa klokkernes klang, blir en døv.“ „Hvad vil det sige, far?“ sagde Lise. „Det vil sige,“ svarede faderen, „at dine øren ikke mere hører det vakre i verden, salmernes toner og fuglenes sang, ikke heller, hvad menneskene siger; og saa staar du ganske alene, med nattens stilhed rundt omkring dig.“ „Kan de døve høre klokkerne?“ spurgte Lise igjen. „Ja,“ sagde faderen; „jeg tror, at de fleste døve kan høre klokkerne.“ „Nu, saa har det jo ingen nød!“ mente Lise.

Men det gik, som faderen havde sagt. Jo ældre Lise blev, desto stillere blev verden rundt omkring hende. I begyndelsen hørte hun myggenes summen i skogen om sommerkvelden, og det forekom hende, som om hun i lang afstand hørte klokkerne ringe. Efterhaanden fik enhver lyd i hendes øren en lighed med klokkerne: 94 fuglenes kvidren i birkens grene, fosseduren og menneskenes muntre tale, naar de samledes til leg paa kirkevolden om søndagskvelden, alt ringede i Lises øren som tonende malm, og alligevel kunde hun ikke skilles fra sine kjære klokker. Tilslut merkede nok alle, at Lise var døv, og mangen en var bedrøvet over det, men mest hendes fader, kirketjeneren; for et kjærligere væsen end hun fandtes ikke blandt alle bygdens jenter. Men der var intet raad for det, og saa tænkte ingen mere derpaa. Naar den lille jente gik stille og lys sin vante vei til klokketaarnet, sagde folk, som saa hende: „Der gaar kirketjenerens Lise, som ikke hører andet her i verden end klokkernes klang!“

Ved den tid var Lise ti aar gammel og legte, som børn pleier at gjøre; men hendes legetøj var de store klokker i taarnet. For dem kjælte hun, som om de var hendes dukker, og dem skurede hun saa skinnende blanke, saa der ikke fandtes det mindste støvgran paa dem. Hun kaldte klokkerne Store-guld og Lille-guld, hun skjendte paa dem, naar hun syntes, de ikke ringede pent, og roste dem, naar de ringede vakkert. Hun talte til dem, og de svarede hende med sine stemmer af malm; hun forstod deres sprog bedre end menneskenes sprog; hun hørte jo ikke andet end dem.

Nu maa ingen tro, at Lises liv var saa merkværdigt, og at det er derfor, jeg fortæller om det. Hendes levnetsløb lignede andre menneskers, som henlever sit hele

liv i landsbygdens ensformige stilhed. Men hun var en af dem, som kirkeklokkerne havde kaldet til Gud allerede i livets morgentime, og derfor skal vi mindes hende, naar vi taler om klokkerne.

Jo mere den ydre verdens porte stængtes for hendes sjæl, saa at alle dens tusend toner og lyd lidt efter lidt tystnede hen og forstummede, saa at tilslut kun klokkernes manende stemme raabte i hendes øren: „Kom til Gud! Kom til Gud!“ — desto mere vendte hendes hu og tanke sig indad til sjælens høieste, inderste liv i Gud, saa at alt det jordiske for hende blev som et skin og en drøm; Gud alene var for hende det bedste og skønneste; ham tilbad hun overalt.

I sit daglige liv var hun from og tjenstvillig; hun udførte sine ting og arbejdede mer end nogen anden; men hendes bedste glæde og attraa var ikke knyttet til dette arbejde. Hun var lig et stille vand, som i sit klare dyb speiler dagens sol og nattens stjerner og stedse bærer i sit skjød billedet af himmelens uendelige skønhed.

95

Og klokkernes klang fulgte Lise igjennem hendes hele liv, ligesom den følger alle mennesker, skjønt der er mange, som ikke agter derpaa. „Hvis jeg kan begribe, hvad der gik af Lille-klokken den dag, du bares til daaben!“ sagde hendes far, kirketjeneren. „Jeg har aldrig hørt den ringe med en saadan klang; det var som det reneste sølv. Havde det været Stor-klokken, ja da havde jeg forstaaet dens ding-dang; thi den er fra den katholske tid; der er sølv i den, det hørte jeg min far sige; støberen har smeltet et helgenbillede fra Rom ind i den. Der er troldskab i den klokke, det hører jeg paa ringningen. Hver gang en tyv eller kjeltring ringes ud af livet, saa skriger og jamrer det i klokken, saa man kunde tro, den var sprukken. Men ringer den for et fromt menneskes sjæl, se, da har den en anden tone, da ringer den saa deilig som en salme og en bøn; det kommer du til at faa høre, naar der engang ringes for dig, kjære barn!“

„Men her staar jeg jo og snakker over mig!“ raabte kirketjeneren og lo. „Som om nogen kunde høre sin egen sjæleringning.“

Lise læste paa hans læber, hvad han sagde, og svarede venlig og fromt, som hun pleiede: „Klokkerne har nok forstand og hjerte, og du behøver ikke at skyldes paa trolddom, far! Naar en from sjæl flyr bort fra jorden, saa klynger den sig fast til klokkernes toner og stiger med dem til himlen. Og da aander sjælen sin egen skønhed ind i tonerne, og de svæver klare og rene gjennem den lette, blaa luft op til Gud.“

„Ja, ja, vi faar vel høre næste pinse ved din første altergang,“ sagde kirketjeneren; og derved blev det.

Saa kom pinsen. Kirketjenerens Lise var nu 16 aar og skulde med de andre konfirmander gaa til Herrens bord. Den dag vilde kirketjeneren ringe vakkert, og det vilde klokkerne ogsaa. Det var en morgen i sommerens første barndom, da alle væsner i naturen synes unge og friske som blomstrende børn. Og klokkernes klang

var helligere og mere andagtsfuld end før; saa dybe og rene havde tonerne aldrig været, og alle, som kom gaaende henover kirkeveien, med skoene i haanden og salmebogen indsvøbt i lommetørklædet, blev forundrede, gik uvilkaarlig hurtigere og sagde: „Herre Gud, hvor klokkerne ringer vakkert idag.“ Inde i kirken lød salmerne, og den hvidklædte ungdom traadte i lange rækker op til alteret. Der stod en from og ædel præst; han nedbad velsignelsen over de unge, og de modtog 96 Frelserens hellige maaltid under andagt og varme taarer. Allersidst kom kirketjenerens Lise. Hun var den eneste, som ikke hørte salmernes toner og prestens velsignelse; hun hørte blot klokkenes klang; men den var for hende baade salme og velsignelse. Hun læste Guds ord paa prestens læber og forstod det saa godt; ja hun takkede Gud mere end de andre og regnede siden denne dag som en af de deiligste i sit liv.

To aar derefter stod Lise brud, og hendes brudgom var klokkerens søn, som ofte pleiede at ringe Lille-klokken ved kirketjenerens side, naar Lise sad med sin søm i taarnet. „Nu skal vi ringe, saa det skal høres over syv kirkesogne,“ raabte kirketjeneren og var saa glad, at han sikkert havde danset paa ett ben, hvis han ikke havde været saa gammel. „Pas dig,“ raabte han til naboen, som den dag ringede Lille-klokken, „pas dig bare, at ikke skjødet af vadmelsfrakken din kommer imellem klokken og knevlen, for saa sprækker den, og da vilde dronning Ulrika Eleonora vende sig i sin grav. Hei! nu skal vi ringe!“ Og saa kastede han sig med hele sin vegt i klokkerebet, saa at Stor-klokken stod bent op og ned og klang, saa det hørtes over berg og dal. Og ding—dang! nu gik det løs med liv og lyst, og saa kom hele brudefølget i procession til kirken, spillemanden først, og kirketjenerens Lise havde krans og krone paa og hørte klokkenes klang; det var det eneste, hun hørte paa sin bryllupsdag, og alligevel var hun saa glad.

Saa gik der et aar. Da bar Lise til daaben sit første barn, og klokkerne ringede igjen med lyse og muntre toner, og Lise hørte intet andet end dem. Men hun saa desto mere: hun saa sit lille leende barn. Og klokkerne klang i morgensolens glans over den unge moders fryd.

Atter forløb der nogle aar; da saa man Lise føre sin førstefødte bort til hans tidlige grav. Der laa han saa bleg og stille, med en grøn krans paa laaget af sin sorte kiste. Og den unge moder græd. Men klokkerne ringede gennem den mørke høstdags storm . . . deres klang var saa mild som et barns bøn, men vemodig som et sveget haab og en skøn, men tabt fremtidsdrøm.

Saa gik der atter flere aar hen, og saa kom den dag, da kirketjenerens Lise førte sin ældste datter til Herrens bord. Og atter ringede klokkerne som paa Lises første altergangs dag, og atter stod sommeren i sin første, blomstrende barndom og lyttede til de kjendte toner fra malmens hjerte. Den lykkelige moder hørte dem i sin sjæl og græd af glæde.

Aarene fortsatte sit løb og samlede meget af det gamle i graven; men det nye og friske kom frem istedenfor det, som var henvisnet, og bestandig lod klokkerne høre sin røst i sorg og glæde. Kirketjenerens Lise ledsagede til den lange hvile sin fader, kirketjeneren, og sin mand, som hun savnede saa dybt; hun gjemte i jorden fire af sine børn og næsten alle venner fra sin ungdomstid. Den unge slegt blomstrede op; hun førte sin datter til brudeskammelen, hun holdt sine smilende børnebørn over daaben. Og hver gang hørte hun klokkerne ringe, og hver gang takkede hun Gud af sit hjertes dyb for sorgen og for glæden. 97

Saa kom der en jul, da kirketjenerens Lise var gammel og graa og stod der, omgivet af de unge, som et levende, elsket minde fra svundne dage. Da tænkte hun paa sin barndom, da julen var hende saa kjær, og bad sine børn kjøre til kirke med hende tidlig julemorgen, og de gjorde det, skjønt de var ængstelige for den gamle; for vinteren var streng, og himmelens stjerner skinnede kolde og klare i den mørke december morgen.

Mens nu bjelderne klang lystig, og slæderne for omkap henover landeveien, og man nærmede sig kirken, og lysene straaledes som en dag gjennem de maledes kirkeruder, da hørte Lise endnu engang sine kjære klokker ringe. Hun syntes, det var de skønneste toner i verden, og med hendes varme aandedræt steg gjennem den kolde vinterluft et taknemmeligt suk til Gud. Men da hun kom ind i den oplyste kirke, vendte hun sig med glad forundring til sine børn, som fulgte hende, og sagde: „Jeg hører salmerne!“ Og de sagde til hverandre: „Hvad mon det betyder, at mor hører salmerne, som hun ikke har hørt, siden hun var ti aar gammel?“

Men da gudstjenesten var endt, og klokkerne igjen begyndte at ringe, saa de, at den gamle med foldede hænder var sovnet hen og gaaet til en bedre verden. Da sagde de til hverandre: „Nu ved vi, hvorfor mor hørte salmerne. Naar den evige morgen skinner indover jordens nat, da klarer i den sidste time de frommes og retfærdiges sanser, saa at de ser, hvad de ikke har seet, og hører, hvad de ikke har hørt paa længe. Thi de staar allerede halvt inde i himmelens uendelige klarhed.“

Og klokkerne ringede endnu engang, og det var deres sjæleringning for hende, som saa længe havde elsket dem og ikke hørt noget andet i verden end dem. De ringede med sin deiligste klang, det suste saa sølvklart som en velsignelse og en bøn gjennem den

I 2

kolde vinterluft, og folket, som stod paa kirkevolden, foldede sine hænder og sagde: „Hør, nu ringer klokkerne for kirketjenerens Lise! Herre Gud, hvor det er vakker, naar klokkerne ringer!“ 98

Z. Topelius ved N. Rolfsen.

45. Ræven.

98

Efter Brehm og Tuxen

Ræven er udbredt over landene i hele Europa, i Nordafrika, Vest- og Nordasien, ja endogsaa i Nordamerika. Dens evne til at lempe sig efter forholdene gjør det muligt for den at opholde sig paa steder, hvor andre rovdyr ikke vilde kunne leve. Intet andet dyr bliver jaget saa ivrig som ræven, og dog er det endnu ikke lykkets mennesket at udrydde den.

Ræven vælger med stor omhu og forsigtighed det sted, hvor den vil fæste bo, og graver der sin hule. Naar det kan lade sig gjøre, graver den ikke selv, men flytter ind i en forladt grævlingebolig; undertiden driver den ogsaa grævlingen ud af dens hule ved at forpeste luften i denne med sin urenlighed. Den egentlige bolig, til hvilken der støder flere mindre sideboliger, har ikke sjelden en dybde af $13\frac{1}{2}$ meter og en omkreds af henimod 16 meter; den ender i et kjedelformet rum, der er omtrent 1 meter i gjennemsnit. Gangene er meget uregelmæssige og krydser hverandre paa mange punkter; flere af dem har udgange paa forskellige steder. Naar ræven forfølges eller er i fare, flygter den ind i den første den bedste gang uden at bekymre sig om, hvorvidt den fører til dens egen eller til en anden rævs bolig.

Under sterk regn eller i koldt veirlag opholder ræven sig mest i sin hule. I regelen træffes den ogsaa der, naar solen brænder meget sterkt, og saalænge ungerne er smaa.

Ræven holder meget af at sole sig og ligger undertiden i denne hensigt timevis udstrakt paa en træstub eller en sten. Ved tusmørkets frembrud sniger den sig ganske langsomt ud paa jagt, speider uafsladelig og veirer af og til, sørger bestandig for at holde sig skjult og lægger derfor saavidt muligt veien hen imellem stene, igjennem høit græs, krat o. s. v. Den giver agt paa alt og merker øieblikkelig enhver lyd, enhver bevægelse. Den jager alle mindre dyr, lige fra raakalve eller raadyr til biller og insektlarver. Dog udgjør mus sikkert dens vigtigste næring. Den efterstræber harer og plyndrer de fugles reder, som bygger paa jorden eller i lave buske, og tager ikke i betænkning at overfalde en hjortekalv, hvis moder befinder sig i nærheden, uagtet den ved, at hun forsvarer sit afkom, og at hun med sine forlemmer kan uddele meget kraftige slag. Fuldt udvoksne, flyvedygtige fugle søger ræven at overliste; den plyndrer om dagen flokke af tamt fjerkræ paa marken og sniger sig om natten ind i bøndernes gaarde. Den svømmer gennem tjern for at bemægtige sig de der ynglende fugle, og man har endog eksempler paa, at den har dræbt rugende svaner. I større haver indfinder den sig oftere, end man tror, og tager der græshopper, tordyvler, larver, regnorme, nedfalden frugt o. s. v. Ved bredden af indsjøer eller bække lurer den paa fisk eller krebs, og ved strandbredden

99

stjæler den fisk af garnene, ligesom den i skogen tømmer jægerens snarer. I nødstillfælde æder den aadsler; kun om vinteren, naar der ligger meget dyb sne, kan det være vanskeligt for den at skaffe sig føde.

Naar ræven ved, at der ingen fare er paafærde, forvandles dens sedvanlige frygtksomhed til en paafaldende frækhed. Den kommer da ved høilys dag ind i bondegårdene og snapper i beboernes paasyn en høne eller en gaas, med hvilken den derpaa lusker af. — En ræv var bleven fangen i en lade og skulde ihjelslaaes med terskestav og høtyve; men det lykkedes den at undslippe. Idet den løb bort, opdagede den paa en eng en flok gjæs, dræbte uden videre to af dem og tog en med sig ligesom for at trodse og haane sine forfølgere. Ræven løber hurtig, udholdende og behændig, og endogsaa gode jagthunde har ondt for at indhente den. Hvor gløg den er, viser sig bedst paa klapjagter, idet den altid er det dyr, der først kommer mod skytterne og søger at finde en udvei.

Om vaaren kaster hunræven 3—6, undertiden 8—9 unger. Naar disse er en maaned gamle, vover de sig ud af graven; de ligger da og soler sig eller leger med moderen. I fare bærer de gamle sit afkom bort i munden, ofte endogsaa temmelig langt, til en anden grav. Allerede i juli maaned følger ungerne med paa jagt eller sniger sig alene ud i tusmørket for at overliste en hareunge, en mus, en liden fugl eller insekter. Sidst i samme maaned forlader ungerne boligen og streifer om paa markerne, hvor de skjuler sig mellem græs og korn og gjør en rig fangst. Efter høsten vælger de krat, myrlændte steder o. desl. til opholdssted, og sent paa efteraaret skilles de fra moderen og jager paa egen haand.

Hør nu, hvad en dansk forfatter fortæller om rævens bedrifter. Regnen holder op; skogen ryster de varme draaber af sit hoved, og fra marken stiger en forfriskende og krydret duft op i aftenluften. Det bliver levende i alle smuthuller. Myggene begynder sin dans igjen; myrene kryber frem, finkens slag lyder ned fra bøgetoppen. Ogsaa ræven kommer paa benene. Hist lytter han, halv skjult imellem en gammel egs rødde. Alt er sikkert. Med et sæt springer han op. Hvor prægtig han staar der! Vi vil betragte ham lidt.

100

Hans øre er tilspidset og ganske indrettet til at opfange enhver lyd. Han sporer det oppe i træet slumrende bytte; den ringeste lyd, selv et blads skjælven fornemmer han. Næsen er fin, langstrakt, som skabt til at spore. Øiet spiller fra graat i grønt; det ligger skjævt, halvt skjult i sin hulhed og røber straks det natlige rovdyr. Munden er dybt spaltet; ræven er en grum røver. Et sparsomt skjæg bedækker overlæben med lange, tilbagevendte haar. Læberne er lukkede. Naar de aabner sig, sees den skarpe tandgard, som ikke giver slip paa noget levende, eller der trænger en hæs, hosteagtig gjøen frem fra svelget. Hurtige fødder bærer den slanke krop næsten sporløst henover jorden. Staselig smykker den buskede hale ham; brystet er hvidt, pelsen rødgul.

Den snedige begynder nu at krybe og snige sig forsigtig omkring. Imidlertid kommer et par unge ræve tilsyne. De ser sig om, lægger sig i solen og leger med hinanden. Snart kommer ogsaa hunræven ud af hulen. Nu giver den gamle ræv sig for alvor paa veien. Sagte lister han sig igjennem krat og eng. Han forsvinder i det høie græs eller i en ager eller i hegnet, hvor brogede blomster dufter, og muntre fugle synger. Derpaa gaar det hen til skogen. Nu sniger han sig langsommere, forsigtigere, sagtere afsted. Aftenen aander kjølig fra straa og blad. Trærne staar ubevægelige; kun fuglene lader sig endnu høre. Maaltrosten lokker med sin klare tone; meisen smutter fra busk til busk; spetten hakker og hamrer paa egestubben. Derpaa bliver det stille. Hist og her summer endnu en bi, en pansret tordyvel seiler brummende forbi.

Pludselig knager det i grenene. Ræven spidser øren. Der høres en piben. Et raadyr træder frem med hovedet kjækt løftet i veiret, idet det ruller øinene til alle sider. Atter piber det, og i lette spring staar lammet ved den gamles side. Moderen slikker kjærtegnende dets nakke. Pludselig opløfter hun hovedet; hendes øine funkler; en skjælven farer igjennem hendes krop; hun gjør et par spring og stamper heftig i jorden. Hun har sporet røveren. Denne har sagte, sagte stjaalet sig omkring paa sin lette fod, med lammet for øie. Det gjælder et dristigt rov. Men den gamle har 101 sperret ham veien. Dog ræven taber ikke hovedet; han lader, som om han gaar i dybe tanker, og stirrer som drømmende op i luften. Ikke en mine røber, at han har seet noget bytte. Han forsvinder i en bue for at forsøge angrebet fra en anden side. Men den aarvaagne gamle trykker sig tæt op til sin unge; thi hun kjender Mikkels lumskhed.

Hist stryger han forbi! — Raadyret piber igjen, og ræven ser op og lader, som om han pludselig bliver forskrækket. Dog kommer han sine ønskers maal altid nærmere. Nu er øieblikket gunstigt. Han dukker sig ned og trykker sig som en kat langs jorden, med øinene stivt og begjærligt rettede paa det levende dyr; han viser sine morderske tænder, løfter sagte fod og hoved til spring og bid — et sæt — da styrter moderen sig fnysende over røveren og tramper ham til jorden med sine fødder. Lammet er reddet; Mikkelt vender haltende og arrig hjem.

Om sommeren, naar de tunge, gule aks hænger ned mod jorden, er det rævens gyldne tid. Da drager han hen i nærheden af frugthaverne. Der har harer og kaniner, agerhøns, vagtler og lerker slaaget leir: allesammen smaa folk uden vaaben og verge. Ak, det vil gaa dem ilde! Den snue ræv forstaar at passe dem op og snappe dem. Forgjæves er alle deres smaa kunstgreb; han myrder dag og nat, og han og hans yngel bliver fed. Naar han saa har gjort sig tilgode, vinker bistadet ham paa den solbeskinne eng. Han springer løs paa det og slikker de krydrede draaber i sig. De vrede biers braad ler han ad. De sætter sig i hans pels; men han velter sig paa jorden, trykker dem ihjel og æder dem. Undertiden sniger han sig ind

i haven, hvor rødmossede pærer og sorte kirsebær lokker ham; eller han prøver druerne i vinbjergene og lurar ved bækken paa fisken og krebsen.

Men de gyldne dage er snart forbi. Marken staar bar og skogen uden løv; de sidste trækfugle er dragne bort; barske storme bruser igjennem den øde natur. Ræven ligger da i sin hule; thi udenfor er der for ham kun lidet at gøre; kun det samlede forraad sikrer ham foreløbig mod mangel. Det er en kjedsommelig tid. Imidlertid lægger han planer for sit vinterfelttog, anstiller springeøvelser og lytter opmærksomt efter jægernes skud, som drøner igjen i hans hule. Men vinteren rykker stedse ublidere frem. Snart ligger alt stivnet under det kolde dække. Vande og bække fryser; træerne brager, splintrede af frosten; vildtet vaander sig af sult, og ravne, kraaker og spurve har for længe siden søgt til byernes gader. Det vover ræven ikke. Luskende streifer han omkring bag en bondegård. Men der lader sig intet bytte spore. Nøden driver ham hen mod skogen. Pludselig løfter han næsen. Hans øine lynar. En liflig duft strømmer ham imøde. Ha, hvad er det? Se der — midt i den vilde skog — et deligt stykke steg! Et øieblik, og han har slugt det. Han føler nyt liv i sig; øinene bliver muntre, og han travar videre. Der ligger atter et stykke! — Mikkell staar stille; overraskelse og mistanke maler sig i hans aasyn. Hvem kan den ubekjendte giver være? Sky omkredser han stedet, lægger sig ned og staar op igjen; ikke en lyd høres, kun furutræerne knager; ingensteds spor af et levende væsen. Han betragter bidden nøiere. Er det en fælde? Menneskene er fulde af svig. Men nei — bort med slige tanker! — og i et nu er bidden slugt.

102

Men der ligger en tredje bid! Den af hunger pinte ræv stirrer begjærlig paa loddemaden. Den indre advarer opløfter stemmen endnu engang. Atter gaar han omkring den lekke mundfuld; atter dukker han sig, lægger ørene fremad, tilbage, spidser dem: alt er stille. Jo længer han stirrer paa bidden, des mere omtaages hans blik. Han kan ikke andet, om det end gjaldt hans liv; han maa derhen. Med et vildt spring farer han løs derpaa; — klap! da slaar rævesaksen sine knusende tænder sammen om ham. Den snedige ræv er fangen! Han hyler af smerte og arrighed; men der er ingen tid til at klage, faren er truende. Og se, uden betænkning bider han selv det sønderknuste ben af og drager frelst derfra, som om det kun var en støvle, han havde trukket af.

Efter Brehm og Tuxen.

46. Løven og løvejagten i Afrika.

102

Af Brehm

Løven har fra de ældste tider været betragtet som dyrenes konge. Dens vigtigste kjendemerker er den sterkt byggede krop med den korte, glatte og ensfarvede

haarklædning, det brede ansigt, dens manke og dusken paa dens halespids. I sammenligning med andre katte er løvens krop kort; bugen er indtrukken, og dyret faar derved et kraftigt, men ikke plumpt udseende. I haledusken findes der en hornagtig spids, veirhaarene er ordnede i seks til otte rækker. Det er fremfor alt manken, der giver hanløven dens majestætiske udseende; den dækker hele halsen og den forreste del af bringen, men frembyder iøvrigt saa store forskjelligheder, at man efter den kan bestemme dyrets hjemstavn. Hos den persiske løve er den saaledes lang og bestaar af sorte og brune haar; hos andre løver dannes den derimod af korte og krusede, ensfarvede haar. 103

Løven fra Berberiet, ogsaa kaldet atlasløven, er den stolteste af alle løver, og den, som fra de ældste tider har været mest berømt for sine egenskaber. Den tykke manke naar ned til fodroden og halvt ned paa ryggen og paa siderne. En fuldvoksen løve er 1 meter høj, kroppen er 2 meter og halen 1 meter lang.

I ældre tider var løverne langt mere udbredte end nu. Paa romerrigets tid fandtes de ikke alene i hele Afrika og i det sydvestlige Asien, men ogsaa i Grækenland og Makedonien, hvor de er udryddede for over halvandet tusende aar siden. Atlasløven levede tidligere i hele det nordøstlige Afrika; nu findes den hverken i den nedre Nildal eller langs Middelhavets kyster; dog forekommer den i Tunis og i oasen Fessan og er ingen sjeldenhed i Marokko og Algier, skjønt der i den nyere tid er blevet gjort lyst i dens rækker under de uafslidelige krige mellem franskmændene og araberne og ved de franske løvejægere, af hvilke især Jules Gerard er bleven berømt.

Løven lever ensomt; men i nogen tid, indtil ungerne har naaet en vis alder, bliver hanløven hos løvinden. Udenfor denne tid holder hver løve sig paa sit eget omraade og kommer ikke i strid med andre løver om føden; hyppig forener flere løver sig til et større jagttog, og hannen og hunnen gaar regelmæssig paa jagt med hinanden, saalænge de er sammen. De findes ingensteds i større antal, da de behøver saa megen føde, at et større antal ikke vilde kunne ernære sig længe i den samme egn. Deres kjæreste opholdssteder er brede, af floder gennemstrømmede skogdale; berge synes ikke at tiltale dem. Løven gaar mest ud om natten; man møder den derfor sjelden om dagen, medmindre man kan faa den opsporet af hunde og dreven ud af dens skjul; dog kan man ogsaa om dagen træffe den luskende om i tykningen eller siddende paa et ophøiet punkt, hvorfra den kan overskue sit jagtomraade. Naar den ved nattens frembrud begynder sin jagt, forkynder den det med en tordenlignende brølen.

Forinden vi gaar over til en nærmere skildring af løvens levemaade, vil vi tænke os henflyttede til en steppeby i Øst-Sudan eller til en af nomadernes indhegnede leire.

Solen er gaaet ned, og nomaden har bragt sin hjord til hvile i den sikre „seriba,“ en $2\frac{1}{2}$ til $3\frac{1}{2}$ meter høi og $1\frac{1}{2}$ meter tyk indhegning, sammenflettet af de mest tornede¹⁰⁴ mimosa-grene. Mørket sænker sig over leiren, hvor faarene bræger til sine lam, medens kjørne efter at være melkede lægger sig ned. Et kobbel af aarvaagne hunde holder vagt — pludselig giver de hals, samler sig og styrter alle i én retning ud i mørket. Man hører stoien af en kort kamp, hundenes rasende gjøen og et hæst brøl, — en hyæne har lusket omkring leiren, men har efter en kort, frugtesløs kamp mod hjordens tro vogtere maattet tage flugten. En leopard vilde det ikke gaaet bedre. Det bliver igjen stille i leiren. Hjordens eier har med hustru og børn begivet sig til ro i sit telt, og de øvrige mænd gjør efter fuldført gjerning det samme. Selv hundene er tause, men aarvaagne.

Da lyder løvens brøl lige udenfor som en torden, og alt kommer i forvirring i leiren. Faarene løber som ude af sig selv mod tjørnegjærdet, gjederne bræger høit, hornkvæget trykker sig stønnende sammen, kamelerne søger at sprænge sine baand for at flygte, og de ellers saa modige hunde søger hylende tilflugt hos sin herre, som selv staar raadvild og skjælvende i sit telt — thi hvad formaar han med sin lanse mod den frygtelige fiende!

Med et mægtigt spring sætter løven over den høie tjørnehæk; et eneste slag af dens pote slaar en toaarig okse til jorden, og dens tænder knuser halshvirvlerne. Med en dump knurren ligger rovdyret i nogen tid paa sit bytte; øinene funkler, og halen pisker luften; det slipper byttet et øieblik for atter at anfælde det med tænderne, indtil det har udaandet. Nu kommer løvens tilbagetog; den maa atter over det høie hegn, og sit bytte vil den ikke slippe; hele dens uhyre kraft maa samles, forat den skal kunne udføre springet med dyret i gabet. Men det lykkes. Man har seet en tre meter høi seriba, over hvilken en løve havde gjort dette spring med sit bytte, og hvor der saaes en fordybning i hegnets overkant, bevirket ved dyrets vegt. Med lethed slæber den sit bytte til sit maaske flere kilometer derfra liggende leie; man kan tydelig se furen i sandet efter det slæbte dyr lige til det sted, hvor det er blevet fortæret.

Man kan forstaa, at alle dyr, som kjender dette frygtelige rovdyr, næsten taber besindelsen ved dets brøl; thi dette brøl er ligesaa enestaaende som dyrets kraft. Det ligner ikke noget andet levende væsens stemme.

Naar løven gaar paa jagt efter vilde dyr, lurar den paa dem eller sniger sig imod vinden hen til dem ved vandingsstedet, undertiden i selskab med andre løver. Som oftest falder et dyr ved løvens første angreb. Mislykkes dens spring, forfølger den ikke dyret, men gaar ligesom skamfuld tilbage. Det forsikres, at løven, naar den er sulten og rovgrisk, giver dette tilkjende ved at piske sig henad siderne med halen eller ved at ryste manken. Træffer man paa en løve, som ikke bevæger halen, kan man dristig gaa forbi den, ja endog søge at jage den bort ved at kaste noget efter

105

den. Løven foretrækker store dyr for smaa; sedvanligvis æder den kun, hvad den selv har dræbt, og da straks, men tager dog stundom ogsaa tiltakke med aadsler; den vender saaledes den anden nat tilbage til resterne af et fældet dyr, men aldrig den tredje nat.

Mennesket bliver kun yderst sjelden angrebet af løven, idetmindste er det tilfældet i Sudan, hvor der dog findes saa mange løver. I Syd-Afrika skal det forholde sig anderledes. I de uafbrudte krige mellem kafferne sker det ofte, at de dræbte fienders lig bliver liggende i skogen. Naar løven træffer et af disse friskt, stiller den sin sult paa det, og har den først smagt menneskekød, vedbliver den at være menneskeæder. Kafferne forsikrer, at en saadan løve ikke sjelden styrter ind i leiren og griber en af de om vagtilden sovende mænd. Den mening er ogsaa der almindelig, at de farvede mennesker er mere udsatte for dens angreb end de hvide. Man paastaar, at løven, som dog dræber alle dyr straks, i nogen tid holder mennesket under sine klør og først senere med et høit brøl giver det dødsslaget. Livingstone paastaar det samme. Ved en jagt, som han anstillede i forening med beboerne af byen Mabotsa i Øst-Afrika, hændte det, at en anskudt løve styrtede sig først over Livingstone, dernæst over to andre og saarede dem alle haardt, inden den udaandede; det vilde upaatvilelig have været ligesaa let for den at dræbe dem alle.

At løven flygter for mennesket, fortælles af flere. En reisende fortæller saaledes fra en reise i Syd-Afrika følgende: En landmand stødte paa en løve. Han lagde an paa den, skjød og feilede; han flygtede nu op paa en stenhaug og holdt bøssekolben i veiret. Løven stansede omtrent 20 skridt fra ham og lagde sig ned; efter en halv times forløb stod den op, trak sig langsomt tilbage, somom den vilde stjæle sig bort, og da den var et stykke borte, begyndte den at løbe af alle kræfter.

Den, som har mod nok til at blive staaende rolig, naar han træffer paa en løve, bliver ikke saa let angreben. Det er forøvrigt merkeligt, hvad mangfoldige erfaringer har stadfæstet, at løven kun sjelden angriber børn. Man har ogsaa eksempler paa, at dette frygtelige rovdyr kommer ganske rolig hen til husene og ikke gjør nogen skade.

Løven slutter sig nøiere til løvinden end noget andet rovdyr til sin hun. Den bliver hos hende i lang tid, medens ungerne dier; den gaar ud med hende for at søge føde, og den beskytter hende og ungerne.

Den skade, som 30 løver i aaret 1855 anrettede alene blandt husdyrene i provinsen Konstantine, blev af Jules Gerard anslaaet til 120 000 kroner, saa at hver løve altsaa i et aar fortærede for 4 000 kroner kvæg. Ifølge samme beretning fandtes der i aarene 1856 og 1857 i provinsen Bona alene 60 løver, som fortærede 10 000 stykker stort og smaat kvæg. I det indre Afrika er skaden forholdsvis meget ringere, fordi kvægavlen her drives i langt større udstrækning end i de agerdyrkende lande. Den fattige og overtroiske indbygger i Mellemafrika søger at

beskytte sig mod løven ved at købe en Hedjabh, d. e. et skriftsted af Koranen, som han hefter paa sin Seriba. De hedenske negre og kafferne er mere praktiske; de tager sin tilflugt til forgiftede pile og i nødstilfælde til sine lanser.

I Atlas anstilles jagten paa flere maader. Naar løven viser sig i nærheden af en beduinleir, opstaar der skræk og forvirring, og de ellers saa modige mænd udbryder da i klager. Erfaringen har lært dem forskellige jagtmaader. Saaledes samler de vaabendygtige mænd sig og omringer det krat, hvori løven har skjult sig; de danner tre rækker, af hvilke den forreste skal drive dyret ud. Som alle arabere begynder de med at tilraabe den: „Du hund, du hundeunge og hundefader, du elendige morder, djævlens søn, tyv, pjalt! Op med dig, hvis du er saa tapper, som du giver dig ud for; op med dig, og vis dig ogsaa engang om dagen, du nattens ven! Rust dig; thi her gjælder det om at møde tapre mænd, krigens sønner!“ Hjælper disse raab ikke, affyres der nogle skud, indtil løvens taalmodighed er forbi. Brølende og med funklende øine bryder den frem af krattet; et vildt skrig modtager den. Studsende gaar den omkring med afmaalte skridt og ser paa mængden; den første række giver ild, løven styrter frem, men falder sedvanligvis for den anden rækkes kugler. — Araberne i Atlas fanger ogsaa løver i faldgruber, som er 10 meter dybe og 5 meter brede. Naar dyret er styrtet ned deri, bliver der larm over hele egnen; alle strømmer til og hilser det med skrig, skjeldsord og stene; især er kvinder og børn paafærde; tilsidst bliver løven skudt. Den modtager kuglerne uden klage og uden at fordreie en mine. Først naar den slet ikke rører sig, vover man sig ned i gruben, binder strikker om dens fødder og heiser den op med stort besvær; thi en voksen løve veier ofte 200 kilogram. Negrene ved den hvide flod og hottentotterne dræber løven med forgiftede pile.

107

Gerard fortæller om en jagt paa en gammel løve, der gjorde megen skade i omegnen af bjerget Isbel Krunega, hvor den opholdt sig. Gerard drog derhen for at dræbe den og tog bolig hos en araber i nærheden af bjerget; der fik han at vide, at løven hver aften ved solens nedgang brølende forlod sit leie og bestandig brølende steg ned paa sletten.

„Overbevist om, at den ikke kunde undgaa mig,“ fortæller han, „ladede jeg begge mine bøsser med den største omhyggelighed, og neppe var jeg færdig dermed, før jeg hørte løvens brøl fra bjerget. Min vert tilbød at følge med mig til vadestedet, som løven maatte over for at komme fra bjerget til sletten; jeg gav ham den ene af bøsserne, og vi drog afsted. Det var saa mørkt, at vi ikke kunde se to skridt frem for os. Efter et kvarters gang imellem træer naaede vi floden ved foden af bjerget.

Jeg vilde undersøge vadestedet; men det var mørk nat, og jeg kunde ikke engang se araberen, der gik lige ved siden af mig. Da jeg ikke kunde skjelne gjenstandene med øinene, følte jeg mig for med hænderne, og jeg blev derved overbevist om, at vadestedet var vanskeligt tilgængeligt, og at høie brinker førte ned til det. Efter at

have fundet en sten, som kunde tjene mig til sæde, lige nede ved floden og lidt fra vadestedet, lod jeg min veiviser gaa, hvilket han gjorde mer end gjerne. Da han nu ikke turde gaa ene hjem, skjulte han sig imellem træerne omtrent et halvt hundrede skridt fra mig. Efter at have befalet ham ikke at røre sig af stedet, hvad han saa maatte høre, satte jeg mig ned paa stenen. Løven brølede bestandig og nærmede sig langsomt. Hvis jeg kunde se den, naar den kom ned i floden, vilde jeg skyde den der. Klokken kunde være ni, da brølet hørtes omtrent hundrede meter fra den anden side af flodbredden. Med blikket rettet mod det sted, hvor jeg af og til kunde skjelne vandet, ventede jeg. Tiden begyndte allerede at falde mig lang, da jeg fra den anden side af floden ligeoverfor mig hørte et langt, dybt suk, der lød som et døende menneskes rallen. Jeg saa op i den retning, hvorfra lyden kom, og opdagede løvens øine, der skinnede som to ildkugler og var stivt fæstede paa mig. Dette stirrende blik, som ikke oplyste nogen del af dyrets hoved eller udbredte mindste klarhed omkring sig, bragte alt blodet i mine aarer til at strømme tilbage til hjertet. I et minut rystede jeg af kulde, og derpaa hagtede sveden ned ad min pande. Den, der ikke har seet en voksen løve i vild tilstand, kan tro paa muligheden af en kamp med blanke vaaben mod dette dyr; men den, som har seet en vild løve, ved, at mennesket i kamp med en løve er som en mus i kattens klør. Jeg havde tidligere fældet to løver, og den mindste af dem veiede 250 kilogram. Med et slag med sin lab havde den stanset en hest i galop; hest og rytter var blevne paa pladsen. Fra den tid kjendte jeg tilstrækkelig løvens kræfter.

108

Da jeg havde trukket min dolk ud af skeden og stukket den i jorden ved siden af mig, begyndte løven at vende sig ned til floden. I tankerne tog jeg afsked med dem, der var mig kjære, og lovede dem at dø som en tapper mand. Da min finger langsomt søgte aftrækkeren, var jeg roligere end løven, som vilde til at gaa ned i floden. Jeg hørte dens første fodtrin i vandet, som havde en sterk og larmende strøm, men derefter — derefter var alt stille. Var løven bleven staaende, eller kom den over til mig? Idet jeg spurgte mig selv derom og søgte at gennemtrænge det mørke, hvori alt var indhyllt, forekom det mig, som jeg hørte løvens skridt tæt ved mig. Den var virkelig kommen over floden og steg allerede langsomt op ad brinken, der førte ned til vadestedet, da en bevægelse, jeg gjorde, bragte den til at staa stille. Den var 4 eller 5 skridt fra mig og kunde i ett spring være hos mig. Det er til ingen nytte at søge efter sigtekornet, naar man ikke kan se løbet af bøszen. Jeg skjød efter skjøn. Ved glimtet af skuddet saa jeg en stor, formløs masse med lange, flagrende haar. Et frygteligt brøl rystede luften; løven var saaret. Det første brøl af smerte fulgtes af dybe, truende klagelyd. Jeg hørte den velte om i dyndet ved flodbredden; derpaa blev alt stille. I den tanke, at løven var død eller ialfald ude af stand til at redde sig, gik jeg tilbage til duaren (boligen) med min veiviser, som var overbevist om, at løven var vor. Jeg lukkede naturligvis ikke et øie den nat. Saasart det blev

dag, gik vi igjen til vadestedet. Der var ingen løve; men af den omstændighed, at vi fandt en splint af et ben, saa stor som en finger, i blodet, som løven havde mistet i stor mængde, sluttede jeg, at den havde faaet sit ene skulderblad knust. Da blodsporet¹⁰⁹ ophørte ved floden, gik dagen hen, uden at jeg fandt løven. Den næste dag foreslog araberne at drage ud med mig for at opsøge den. Vi var seksti, nogle tilfods, andre tilhest. Efter flere timers frugtesløs søgen red jeg tilbage til duaren; men idet jeg beredte mig til at forlade egnen, hørte jeg flere skud og hurraer fra bjerget. Der kunde ingen tvil være om, at det var min løve. Jeg galoperede tilbage, og denne gang blev mit haab ikke skuffet. Araberne flygtede i alle retninger og skreg, som de var besatte. Nogle havde lagt floden mellem sig og løven; andre, som var dristigere, fordi de var tilhest, og som havde seet løven møisommelig slæbe sig hen imod bjerget, som den anstrengte sig for at naa, havde, ti i tallet, samlet sig for at dræbe den; scheiken anførte dem. Men da jeg kom over floden og steg ned af hesten, saa jeg rytterne med scheiken i spidsen vende om og ride tilbage i strakt galop. Løven for paa sine tre ben efter dem og satte lettere end de over klippestykker og buske, og dens brøl forfærdede hestene i den grad, at rytterne ikke længer kunde styre dem. Hestene blev ved at løbe, efterat løven var stanset paa et aabent sted, stolt og truende som altid. Hvor den var smuk, som den stod der, med sit aabne gab, sin strittende manke og i vrede baskende siderne med halen! Den var omtrent 300 skridt fra mig; jeg steg af hesten og kaldte paa en araber, forat han skulde holde min hest. Flere arabere kom hen til mig og vilde med magt sætte mig op paa hesten igjen og tvinge mig til at ride tilbage, saa at jeg maatte lade min burnus, i hvilken de holdt fast, blive i deres hænder for at slippe fra dem. Nogle af dem gik efter mig for at overtale mig; men jo mere jeg nærmede mig løven, desto færre blev de. Tilsidst blev min vert ene tilbage. „Jeg har modtaget dig i mit telt,“ sagde han, „jeg staar til ansvar for dig for Gud og mennesker; jeg vil dø med dig.“ Løven havde imidlertid forladt det aabne sted og var gaaet ind i en lund, et par skridt derfra. Gaaende frem med den største forsigtighed, altid færdig til at give ild, søgte jeg forgjæves at finde aftryk af dens fødder, da jordbunden var stenet. Jeg ransagede hvert træ, medens min vert blev staaende udenfor. Da jeg havde ransaget dem alle, raabte han til mig: „Døden vil ikke have dig, du er gaaet lige forbi løven; havde dine øine mødt dens, havde du været død, før du kunde have givet ild.“ Jeg befalede ham at¹¹⁰ kaste stene ind til løven, og saasnart den første sten var kastet, aabnede et træ sig; løven traadte frem og blev nu snart fældet.

A. E. Brehm ved P. A. Mariager.

veirhaarene, de stive haar paa overlæben.
sigtekornet, en liden knap paa geværløbet.
scheiken, høvdingen. burnus, kappe.

47. Træk af de norske fjeldlappers liv.

110

Af J. N. Friis

Fjeldlappen har sit telt om vinteren staaende paa steder, hvor hans fædre havde sit for aarhundreder siden. Hele vinteren igjennem har han dag og nat maattet være paaferde og holde vagt for ulven, hans værste fiende, der dels enkeltvis lumskt og stadig sniger sig omkring hjorden, dels pludselig kan komme i flok og følge og angribe dyrene. Natten er derfor inddelt i vagter, og skiftevis maa gamle og unge sidde ude blandt dyrene og passe paa, netop helst naar kulden er skarpest, snefoget værst og natten mørkest. Hvert kvarter maa vagten gjøre en rundtur omkring hjorden, samle den sammen ved hjælp af hundene, skrige, raabe, skyde eller gjøre saa megen larm som muligt, forat ulven fjernt og nær kan merke, at folk baade er tilstede og paaferde. Er ulven rigtig sulten, skyr den intet, ikke engang skud med løst krudt; men ellers holder den sig paa afstand og lurar paa bekvem anledning; thi den kjender sine folk og ved, at den, naar sneen er dyb, let kan komme tilkort mod lappen paa ski. Men netop som denne efter en rundtur omkring hjorden har krøbet ind i et hul under en snefon for at finde ly for snoen og slaaet sig til ro en stund, kan det hændre, at der pludselig bliver uro i leiren. Hundene, der har lagt sig over vogterens ben og en stund tjent ham som fodteppe, farer pludselig op og sætter gjøende afsted. Rensdyrene, der i det samme ogsaa aner uraad, slaar sig først sammen i en tæt klynge. Derpaa farer de raadvilde hid og did, indtil de faar veir af rovdirene, men stryger saa afsted i sterkeste sprang, helst imod vinden, forfulgte af ulvene, der søger at sprænge hjorden for derpaa to og to at angribe de enkelte dyr. Nu gjælder det for vogterne, ofte børn paa 15 aars alderen, at være rappe; den ene med hundene efter hjorden, den anden saa hurtig som muligt paa sine ski afsted til teltet for at faa familien eller familierne, om der er flere sammen, op og ud paa ski med raabet: ulven er paaferde! ulven er over hjorden! Den anden vogter har imidlertid med hundene søgt at verge hjorden. Hundene gjør, hvad de formaar, ved dels at holde hjorden sammen, dels ved at angribe ulvene. Lappens hunde er smaa, men enkelte af dem modige nok til at angribe baade ulv og bjørn.

Se paa hunden *Muste* derhenne i bakkeskraaningen, hvorledes den tumler sig med en ulv! *Muste* har ingen hale. Har ulven taget den? Nei. *Muste* har aldrig havt nogen. Den er født uden hale, og netop dette gjør det endnu vanskeligere for ulven at faa fat i den. Længer oppe i skraaningen arbejder 2 store renokser sig frem igjennem dybsneen. Tungen hænger dem ud af halsen, og det havde vist allerede været forbi med dem, dersom ikke *Muste* havde plaget, opholdt og hindret ulven. Hvergang denne farer afsted, er *Muste* bagefter den, saa at ulven hvert øieblik maa vende om og gjøre forsøg paa at faa tag i hunden. Men det nytter den ikke; *Muste* snurrer rundt saa hurtig som en hvirvelvind, og ulven, der efter lappernes sigende

111

er temmelig stivrygget og aldeles ikke saa rask i vendingen som en hund, gjør ligesaa forgjæves et sprang efter Muste som en harehund efter en kanin. En hund som Muste er derfor uskatteleg for fjeldlappen, og han sælger den heller ikke for 40—60 kroner. En times tid har Muste holdt ulven i schak og frelst de 2 renokser. Endelig er dens forbitrede gjøen bleven hørt og hidkalder folk til dens hjælp. To skiløbere kommer tilsyne oppe paa aasen og tager pilsnart fart nedover for at afskjære ulven fra renokserne. Hidsigere end før angriber Muste, ja, saa hidsig, at den rimeligvis vilde blive ihjelreven af ulven, dersom ikke denne ved synet af skiløberne forskrækket vender og tager flugten nedover. Den springer langt fra Muste; men hvad hjælper det mod skiløberne! Susende farer de forbi Muste, og nu begynder der et hidsigt kapløb med ulven. Er egnen gunstig og sneen dyb, saa bliver den ofte indhentet. Den skiløber, der først kommer den paa siden, giver den tvert over korsryggen, ulvens svageste punkt, et slag med skistaven, der lemlæster den saaledes, at den bliver siddende i sneen med gabende kjæft mod sine fiender og pustende en hvid sky af hed aande ud fra sit røde, blodtørstige svelg. Snart kommer Muste ogsaa hæseblæsende efter og begynder at springe ellevildt gjøende omkring ulven, ikke endnu sikker paa, om den kan reise sig og fare efter den. Kan hændes, at lapperne ikke giver sig tid til at dræbe ulven straks paa stedet, men at de farer afsted efter andre, sikre nok paa, at den med sin knækkede ryg er dødens bytte og maa blive, hvor den er, til det behager dem at komme tilbage. Men enten den faar naadestødet straks eller senere, sker det ialfald ikke, før lappen har lettet sit forbitrede sind ved en liden tale til sin erkefiende. Først efter at have mindet ham om hans og hans fædres mange misgjerninger og udtømt sit forraad af haansord, gjør han ende paa hans liv ved at kaste ham kniven i siden eller sende ham en kugle fra sin rifle. At slaa efter ulvens hoved med skistaven nytter ikke, da den forstaar at parere fortrinlig ved at modtage slaget mod tænderne.

Men ikke alle hunde er saa flinke som Muste. Uagtet al anstrengelse af vogterne gaar der derfor ved et saadant overfald af en ulveflokk næsten altid flere eller færre dyr tabte. Det kan hændes, at lappen slipper med et par dyr, maaske netop hans største og bedste kjøreren; men det kan ogsaa hændes, at han paa en nat mister 10—20—30, ja det kan hændes, at en fjeldlap om aftenen har været en rig mand, der eiede flere hundrede ren, men om morgenen er en tigger. Dyrene er enten ihjelrevne, jagede udover fjeldskrenter, forsprængte eller i bedste tilfælde jagede milevidt bort, saa han maa reise omkring og plukke dem sammen igjen fra andre hjorder, som de har tyet til, medmindre tyve ogsaa gjør fælles sag med ulvene.

Enkelte aar kan det dog hændes, at ulven næsten slet ikke viser sig. Der er „fred“ eller frihed for ulven, og man kan slet ikke undre sig over, at fjeldlappens høieste og inderligste ønske er at maatte nyde denne „fred.“ Derfor er „fred!“ hans hilsen, naar han kommer, og „fred!“ hans afskedsønske, naar han gaar. Men selv om der i nogen

tid ikke spørges eller høres noget til ulven, maa der alligevel stadig holdes vagt; thi ve den fjeldlap, hvis hjord ubevogtet overfaldes af en hungrig ulveflokk! Han vil dagen efter milevidt omkring ikke finde et eneste uskadt dyr igjen.

J. A. Friis.

VI. FORTÆLLINGER AF NORGES HISTORIE.*)

48. Haakon jarls død.

112

Haakon jarl raadete over Norge overalt langsmed sjøen, og havde han 16 fylker at herske over. Siden Harald Haarfagre engang havde skikket det saaledes, at en jarl skulde være i hvert fylke, vedblev denne indretning længe efter. Haakon jarl havde derfor 16 jarler under sig. Medens Haakon jarl raadete for Norge, var der god aarfærd i landet og god fred indenlands mellem bønderne. Jarlen var vennet med bønderne den længste tid af sit liv; men da det led længere ud, begyndte han ofte at føre et utugtigt liv; det gik tilsidst saa vidt, at jarlen bortførte mægtige mænds døtre. Herover fik han stort had af kvindernes frænder, og bønderne begyndte at knurre, som trønderne pleier at gjøre ved alt, der ei gaar efter deres sind.

Haakon jarl hørte et rygte om, at der vestenfor havet skulde være en mand ved navn Ole, som man der holdt for konge. Jarlen fattede efter fleres frasagn den formodning, at det vist maatte være en af norsk kongeæt. Det var ham fortalt, at Ole sagdes at være af gerdsk herkomst; men han havde og hørt, at Tryggve Olavsson havde havt en søn, som ganske ung var kommen til Garderike og der bleven opfødt hos kong Valdemar, samt at han hed Olav. Jarlen havde spurgt sig meget nøie for om den mand og formodede, at dette vist var den selvsamme, som nu var kommen derhen i vesterlandene.

Tore Klakka hed en mand, en stor ven af Haakon jarl. Han var lange tider i viking, men stundom i kjøbfærd og var vide kjendt. Denne Tore sendte Haakon jarl vestover havet og bad ham at fare i kjøbfærd til Dublin, som mange da pleiede, men i grunden dog for nøie at efterspore, hvem denne Ole kunde være, og ifald han spurgte forsand, at det var Olav Tryggvesson eller nogen anden af norsk kongeæt, da at søge at fælde ham ved et eller andet svigagtigt anslag, om han kunde. Tore drog nu vester til Irland til Dublin og spurgte der til Ole, som da var hos sin maag, kong Olav Kvaran. Snart vidste Tore at mage det saa, at han kom i tale med Ole.

Tore var meget klog i sine ord. Da de ofte og meget længe havde talt med hinanden, begyndte Ole at spørge om Norge, først angaaende oplændingkongerne og mange storfolk, hvem der da var ilive, eller hvad rige de havde; han spurgte og om Haakon jarl, hvordan hans vennesælhed var i landet. Tore siger: „Jarlen er saa mægtig en mand, at ingen tør sige andet, end hvad han vil, og det kommer deraf, at man ingen anden har at holde sig til. Men sandt at sige kjender jeg mange gjæve mænds, saavelsom almuens sindelag, at det vilde være dem overmaade kjært, og at de straks vilde være rede, om nogen konge af Harald Haarfagres æt kom til riget. Men ingen saadan kjender vi nu, mest derfor, at det har vist sig, at det duer ilde at slaaes med Haakon jarl.“ Da de ofte havde talt herom,

I₂

aabenbarer Olav for Tore sit navn og sin æt og spørger ham tilraads, hvorvidt han troede, at bønderne vilde tage ham til konge, om han kom til Norge. Tore eggede ham paa det sterkeste til denne færd og roste ham og hans egenskaber saare meget. Olav begyndte da at faa stor lyst til at drage til sit fædrenerige. Han seilede derfor vestenfra med 5 skibe, først til Syderøerne (Tore var ogsaa med ham); derfra til Orknøerne. Jarlen, Sigurd Lødvessøn, laa just med et langskib nærved Ragnvaldsø i Aasmundsvaag og agtede at drage over til Katanes. Olav seilede med sit folk vestenom til øerne og lagde der ind i havn; thi Petlandsfjorden var ufremskommelig. Da kongen fik at vide, at jarlen var der tilstede, lod han ham kalde til samtale med sig, og da jarlen var kommen ombord for at tale med kongen, havde de ikke skiftet mange ord, før kongen siger, at jarlen og alt hans landsfolk skulde lade sig døbe, ellers skulde han straks dø; kongen lagde til, at han vilde fare med ild og sverd over øerne og øde landet, hvis ikke folket lod sig kristne. I den nød, hvori jarlen nu var stedt, valgte han at tage ved daaben, og saaledes blev han da døbt med alt det folk, som var hos ham. Siden svor jarlen kongen ed og blev hans mand; han gav ham til gisjel sin søn, der hed Hvalp eller Hunde, hvilken kong Olav havde med sig til Norge.

Olav seilede da øster i havet og kom til land ved Moster; der gik han allerførst i land i Norge og lod synge messe i et landtjeld paa det sted, hvor kirken siden blev bygget. Tore Klakka sagde kongen, at det eneste raad for ham var ikke at aabenbare, hvo han var, og ikke lade mindste nys om sig gaa forud, men drage som snarest til Haakon jarl og komme uventet over ham. Saa gjør og kong Olav: han seiler nordenefter dag og nat saa hurtig, som bør gaves, og lod ikke landsfolket blive hans færd var eller vide, hvo der seilede. Men da han kom nord til Agdenes, spurgte han, at Haakon Jarl var inde i fjorden og tillige, at han var uens med bønderne. Da Tore hørte dette, var det langt anderledes, end han ventede; thi efter jomsvikingslaget var alle mænd i Norge Haakon jarls fuldkomne venner formedelst den seier, han havde vundet, hvorved han havde frelst alt landet fra ufred. Men nu

114

traf det sig saa uheldig, at en stor høvding var kommen i landet, og bønderne var uens med jarlen.

Haakon jarl var til gjestebud i Gauldal paa Medalhus; men hans skibe laa ude ved Vigen. Orm Lyrgja hed en mand, en mægtig bonde, der boede paa Bunes; han havde en kone ved navn Gudrun, datter af Bergtor paa Lunde; hun kaldtes Lundesol og var den deiligste kvinde. Jarlen sendte sine trælle til Orm i det erende at bringe ham Gudrun, Orms kone. Trællene frembar sit erende, og Orm bad dem først faa sig natverd; dog førend trællene havde faaet spist, var der kommet mange mænd af bygden til gaarden, som Orm havde sendt bud til. Orm sagde da, at Gudrun aldeles ikke skulde drage med trællene. Gudrun bad trællene sige jarlen, at hun ikke vilde komme til ham, uden han sendte Tora af Remul efter hende; denne var en mægtig husfrue og en af jarlens kjærester. Trællene siger, at næste gang skulde de saaledes komme igjen, at baade husbonden og husfruen skulde angre dette; de truede sterkt og drog saa bort. Men Orm lod hær-ør fare til alle fire kanter om bygden med det bud, at alle skulde drage med vaaben mod Haakon jarl og dræbe ham; tillige sendte han bud til Haldor paa Skerdingsstedja, som ogsaa straks lod hær-ør gaa. Lidt før havde jarlen taget konen fra en mand ved navn Brynjulv, hvilken gjerning vakte megen forbitrelse, saa at det var nærved, at en hær havde samlet sig. Men nu, efter dette krigsbud, løb en hel hob folk op og søgte til Medalhus. Jarlen fik nys derom og drog af gaarden med sit folk til en dyb dal, som nu hedder Jarlsdal; der skjulte de sig. Sidenefter om dagen lod jarlen holde øie med bondehæren. Bønderne besatte alle veie og gjettede helst paa, at jarlen havde begivet sig til sine skibe; for dem raadede hans søn Erlend, den haabefuldeste unge mand.

Imod natten lod jarlen sine folk adspredt sig og bad dem fare skogvejs ud til Ørkedalen. „Eder“, sagde han, „vil ingen skade, naar ikke jeg er tilstede. Sender bud til Erlend, at han seiler ud efter fjorden, saa træffes vi paa Møre; jeg skal nok passe mig for bønderne.“ Jarlen drog da afsted og med ham hans træl, som hed Tormod Kark. Der var is paa Gaulelven; der stødte jarlen sin hest ned, lod sin kappe ligge efter og gik med trællen ind i en hule, som siden kaldtes Jarlshelleren. Her sovned de; men da Kark vaagnede, siger han en drøm, han havde havt, at en sort og fæl mand gik mod hulen, og ræddedes han for, at han skulde gaa ind; men manden sagde ham, at Ulle var død. Jarlen svarer, at hans søn Erlend vist maatte være dræbt. Kark sovned anden gang og lod ilde i søvne som før; men da han vaagnede, siger han atter sin drøm, at han saa den samme mand komme ned igjen og bad ham sige til jarlen, at nu var alle sunde lukte.

Da Kark havde fortalt drømmen til jarlen, formodede denne, at dette varslede ham et stakket liv; siden stod han op, og de ginge begge hen til gaarden Remul. Jarlen sendte Kark til Tora og bad hende komme lønligen til sig; hun gjorde saa og modtog jarlen vel. Jarlen bad hende skjule sig nogle dage, indtil bondehæren skiltes

115

116

ad. „Her vil man vist lede efter dig,“ sagde hun, „paa min gaard, baade ude og inde; thi det ved jo saa mange, at jeg gjerne vil hjælpe dig alt, hvad jeg formaar. Ett sted er kun her paa gaarden, hvor man ikke vil falde paa at lede efter slig en mand: det er et svinebøle.“ De gik derhen; da sagde jarlen: „Her vil vi slaa os til ro; livet maa vi nu først frelse.“ Da grov trællen der en stor grav og bar mulden bort; siden lagde han træer derover. Tora kunde fortælle jarlen, at Olav Tryggvesson var kommen ind i fjorden og havde dræbt hans søn Erlend. Siden gik jarlen og Kark ned i graven; men Tora lukte til over dem med træer, sopede muld og møg derpaa og drev svinene derover. Dette svinebøle var under en stor sten.

Olav Tryggvesson styrede ind i fjorden med fem langskibe; men ud imod ham roede Erlend med tre skibe. Da skibene nærmede sig hinanden, formodede Erlend, at der var ufred paa færde, og vendte til land. Da Olav og hans mænd saa langskibene seile langsefter fjorden og ro imod dem, tænkte han, at det var Haakon jarl, og bød, at man af alle kræfter skulde ro efter dem. Da Erlend og hans mænd var komne nær til land, roede de straks paa grund og løb ud i vandet for at komme paa land. Men i det samme kom Olavs skibe til. Olav saa, hvor der svam en overmaade deilig mand; han greb da rorstangen og kastede den efter ham; slaget rammede Erlend, jarlens søn, i hovedet, saa at skallen brast lige til hjernen, og lod Erlend der sit liv. Olav og hans folk dræbte nu mange mænd; men nogle kom paa flugt, nogle fangede de og gav dem grid; de udspurgte dem efter tidender, og det blev da sagt Olav, at bønderne havde forjaget Haakon jarl, at denne nu flygtede for dem, og at hele hans flok var adspredt. Siden kom bønderne til Olav. Paa begge sider blev man glad i hinanden og sluttede straks forbund; bønderne tog ham til konge¹¹⁷ over sig, og det blev aftalt, at de tilsammen skulde lede efter Haakon jarl. Da drog de nu op til Gauldal, og man fandt det rimeligt, at jarlen maatte være paa Remul, om han ellers var paa nogen af gaardene; thi Tora var hans kjæreste ven der i dalen. De begav sig da derhen og ledte efter jarlen baade ude og inde, men kunde ikke finde ham. Da holdt Olav husting ude i gaarden; han steg op paa den store sten, som stod ved svinebølet, og talte til folket; blandt andet sagde han, at han vilde skjænke den baade gods og hæder, som blev Haakon jarl til skade. Denne tale hørte jarlen og trællen Kark. De havde lys hos sig. Da sagde jarlen: „Hvi er du saa bleg, men stundom sort som jord, er det ikke nu saa, at du vil svige mig?“ „Nei,“ siger Kark. „Vi blev begge fødte i én nat,“ siger jarlen, „og der bliver vist heller ikke langt imellem vor død.“

Mod kvelden drog kong Olav bort. Da det nattedes, holdt jarlen sig vaagen; men Kark sovned og lod ilde i søvne; da vakte jarlen ham og spurgte, hvad han drømte. Han siger: „Jeg drømte, at jeg var paa Lade, og at Olav Tryggvesson lagde et guldsmykke om min hals.“ Jarlen svarer: „Da vil Olav Tryggvesson lade lægge en blodrød ring om din hals, hvis du finder ham; vogt dig for ham; men af mig skal du

nyde godt som før, svig mig kun ikke.“ Siden vaagede begge, ligesom om den ene holdt vagt over den anden. Men imod dagen sovnedes jarlen pludselig og lod ilde i søvne; og dette gik saa vidt, at han skjøv hælene og nakken under sig, som om han vilde staa op, og skreg høit og skrækkelig. Kark blev ræd og forfærdet, greb en stor kniv af sit belte, stødte den i struben paa jarlen og skar den ud; det blev Haakon jarls bane. Siden skar Kark hovedet af jarlen, løb bort dermed og kom sidenefter om dagen ind til Lade, hvor han bragte jarlens hoved til kong Olav og fortalte alle disse hændelser samt om Haakon jarls og hans flugt. Men kong Olav lod ham lede bort og hovedet hugge af ham. Derpaa drog kong Olav ud til Nidarholm og en mængde bønder med ham; de havde Haakon jarls og Karks hoveder med sig. Denne holm brugtes den tid til henrettelsessted for tyve og ildgjerningsmænd, og der stod en galge der. Didhen lod han Haakon jarls og Karks hoveder bære; hele mængden fulgte med, skreg og kastede stene efter dem og sagde, at saa skulde den ene niding fare med de andre nidinge. Siden sendte de bud op i Gauldalen og hentede kroppen, som de brændte. Da gik det saavidt med det fiendskab, trønderne viste mod Haakon jarl, at ingen maatte kalde ham andet end „jarlen den ilde;“ denne benævnelse blev længe efter brugt. Men det maa man dog med sandhed sige om Haakon jarl, at han havde meget, der gjorde ham skikket til at være høvding, først høi byrd, dernæst klogskab og indsigt i at fare med herredømmet, kjækhed i slag til at vinde seieren og derhos lykke til at dræbe sine fiender. Dette bevidner ogsaa skalden Torleiv Raudfeldssøn i en vise, hvor det blandt andet heder, at jarlen havde sendt ni konger til Odin. Gavmild fremfor alle var Haakon jarl; men den største ulykke bar slig en høvding til sin dødsdag. Aarsagen til, at saa skede, var mest, at nu var tiden kommen, da blotskabet og blotmændene skulde fordømmes, men den hellige tro og rette seder komme istedet.

118

*) Efter Snorre Sturlassøn.

gerdsk, fra Garderike (Rusland). maag, besvogret.

tjeld, telt. Ragnvaldsø, en af Orknøerne. Katanes, nordligst i Skotland; Petlandsfjorden adskiller Orknøerne fra Skotland.

hær-ør, eg. hærpil, budstikke. heller, hule. Gaardene Viggen, Medalhus, Lyrgja, Lunde, Bunes, Remul, Skerdingsstedja kan endnu paavises, men ikke Jarlsdal.

grid, sikkerhed for liv og lemmer.

49. Slaget ved Svolder.

118

Om sommeren aar 1000 drog kong Olav Tryggvessøn med sin hær sydefter landet udenom Stad. Med ham fulgte dronning Tyre og Ingebjørg Tryggvedatter, hans søster; derhos søgte ogsaa mange af hans venner og mægtige mænd til ham,

færdige til at tage del med ham i hans tog. Den fornemste af disse var Erling Skjalgsson, hans maag; han havde sin store skeid paa 30 rum og saare vel udrustet. Til kongen kom ogsaa hans maager Hyrning og Torgeir; hver af dem styrede et stort skib. Mange andre mægtige mænd fulgte ham, og saaledes drog han med hele hæren sydefter landet. Da han kom syd til Rogaland, stansede han der en stund; thi Erling Skjalgsson havde beredt et herligt gjestebud for ham paa Sole. Her kom ogsaa Ragnvald Ulvsson jarl østenfra Gautland for at træffe kong Olav og afgjøre den sag, som vinteren tilforn havde været afhandlet ved budskab og sendemænd, nemlig om at faa Ingebjørg Tryggvedatter tilegte. Kong Olav tog vel imod ham, og der blev talt om sagen. Olav sagde, at han vilde holde alle sine tilsagn desangaaende og give ham sin søster Ingebjørg, dersom han vilde tage ved den rette tro og kristne alt det folk, han var sat til at raade over. Heri samtykkede jarlen og blev døbt med alt sit følge. Det gjestebud, Erling havde ladet berede, blev nu forøget, idet der ved samme gjestebud blev holdt bryllup for Ingebjørg Tryggvedatter. Jarlen gjorde sig nu rede til at reise hjem med Ingebjørg, og kongen gav ham lærere med til at kristne folket i Gautland og lære det den rette tro. Kongen og jarlen skiltes med den største kjærlighed.

119

Efter sin søster Ingebjørgs giftermaal skyndte kong Olav sig saa hurtig som muligt af landet med sin hær; han havde vakkert og meget folk. Han forlod landet med seksti langskibe og seilede syd forbi Danmark gennem Øresund, derpaa til Vendland. Han aftalte stævne med kong Burislav, og begge kongerne mødtes; de talte da om de eiendomme, som Olav krævede; deres hele samtale løb meget vel af, og der blev gjort stort greidskab paa de eiendomme, som kong Olav tyktes der i landet at have ret til. Kong Olav opholdt sig længe om sommeren i Vendland og traf der mange af sine venner.

Kong Svein Tjugeskjegg var da gift med Sigrid den storraade. Sigrid var den største uven af kong Olav Tryggvesøn. Hun eggede kong Svein meget til at paaføre Olav Tryggvesøn krig. „Du har,“ siger hun, „sag nok med ham, fordi han har bortført din søster Tyre uden dit samtykke; ikke vilde dine afdøde frænder have taalt sligt.“ Saadanne lokke-taler havde dronning Sigrid idelig paa bane og bragte det tilsidst dertil, at kong Svein var fuldt bestemt paa at gjøre dette. Tidlig om vaaren sendte han mænd øster i Svitjod til sin maag Olav sviakonge og Erik jarl og lod dem sige, at Olav, Norges konge, havde ledning ude og agtede om sommeren at drage til Vendland. Med danekongens ordsending fulgte ogsaa den anmodning, at sviakongen og Erik jarl skulde have en hær ude og dermed støde til kong Svein; de skulde da alle tilsammen lægge til strid med kong Olav Tryggvesøn. Til denne færd var sviakongen og Erik jarl hel villige; de samlede en stor skibshær fra Svitjod og drog dermed syd til Danmark; dog kom de ikke did, førend kong Olav Tryggvesøn

allerede var seilet østefter fra dem. Sviakongen og Erik jarl stævnedes til møde med danekongen, og de havde da alle tilsammen en utallig hær.

Da kong Svein havde sendt bud til Svitjod efter hæren, sendte han Sigvald jarl til Vendland for at udspeide kong Olav Tryggvesøns hær og reise og mage det saaledes, at han kunde træffe sammen med kong Svein og de øvrige forbundne. Sigvald jarl reiste derfor sin vei og kom frem i Vendland, drog til Jomsborg og siden til kong Olav Tryggvesøn. Her blev der talt saare venskabelig mellem dem, og jarlen ¹²⁰ sattes i den største yndest hos kongen. Astrid, jarlens kone og Burislavs datter, var en stor veninde af kong Olav, især formedelst deres fordums svogerskab, da kong Olav havde været gift med hendes søster Geira. Sigvald jarl var en forstandig og raadig mand; da han kom til at raadslaa med kong Olav, sinkede han længe hans afreise der østenfra og fandt dertil saare mange og forskellige grunde. Kong Olavs hær var meget ilde tilfreds hermed; hans mænd længtes saare efter at komme hjem, da de laa seilfærdige, og veiret tegnede sig til god bør. Sigvald jarl fik hemmelig efterretninger fra Danmark og erfarede, at sviakongens hær da var kommen østerfra, ligeledes, at Erik jarl havde sin hær rede, at disse høvdinger nu vilde komme øster under Vendland og havde aftalt, at de der skulde oppebie kong Olav ved den ø, som hed Svolder, samt at jarlen skulde mage det saa, at de der kunde træffe kong Olav.

Der kom ogsaa et løst rygte til Vendland om, at Svein danekonge havde en hær ude, og snart gik der tale om, at Svein vilde have fat paa kong Olav. Men Sigvald jarl siger til Olav: „Kong Svein tænker slet ikke paa at binde an med dig, naar han ei har mere end danehæren, saa stor en hær, som I har. Men har I mistanke om, at ufred venter eder, da skal jeg følge eder med mit folk, og endnu ansees det dog som en god støtte for høvdinger at ledsages af jomsvikinger; jeg skal skaffe eder elleve velrustede skibe.“ Kongen tog herimod; vinden var ubetydelig, men gunstig; kongen lod flaaen løse og blæse til bortseiling. Seilene blev nu heisede; smaaskibene gik hurtigst og seilede bort ud paa havet. Jarlen seilede nær kongens skib, raabte over til dem og bad kongen seile efter sig. „Jeg ved bedst besked,“ siger han, „om hvor der er dybest i sundene mellem øerne; det kan nok behøves for eder med de store skibe.“ Jarlen seilede altsaa foran med sine skibe, elleve i tallet; efter ham seilede kongen med sine storskibe; han havde og elleve; hele den øvrige hær seilede ud paa havet. Da Sigvald jarl seilede ind til Svolder, kom en skude roende imod dem og lod jarlen vide, at danekongens hær laa der lige for dem i havnen. Straks lod jarlen seilene sænke paa sine skibe, og de roede ind under øen. Herom taler Haldor og siger, at kong Olav og Sigvald jarl havde 70 skibe og ett desforuden, da de seilede søndenfra.

Svein danekonge, Olav sviakonge og Erik jarl var der da med al sin hær; veiret ¹²¹ var fagert, og solen skinnede klart. Alle høvdingerne gik nu op paa holmen med

store skarer af folk og saa, hvorledes skibene seilede ud paa havet, saare mange tilsammen. De ser nu, hvor der seiler et stort og prægtigt skib. Da sagde begge kongerne: „Dette er et stort og sjelden fagert skib, det er vist Ormen lange.“ „Nei,“ svarer Erik jarl; „ei er dette Ormen lange;“ og han havde ret; thi dette skib tilhørte Endride af Gimse. Kort efter ser de et andet skib seile, langt større end det første. Da sagde kong Svein: „Nu er Olav Tryggvesson ræd, siden han ei tør seile med hoved paa sit skib.“ Erik jarl svarer: „Dette er ikke kongens skib; jeg kjender baade skib og seil; thi seilet er stavet; dette er Erling Skjalgsson; lad dem kun seile, det er bedre, at disse savnes i kong Olavs flaade, end at dette skib, der er saa vel udrustet, skulde være der.“ En stund efter saa de og kjendte Sigvald jarls skibe, der dreiede ind under holmen. Derpaa saa de, hvor der seilede tre skibe, ett meget stort. Kong Svein talte da til de andre og bad dem gaa til sine skibe; „thi der,“ siger han, „farer Ormen lange.“ Erik jarl siger: „De har mange andre store og prægtige skibe end Ormen lange, lader os bie lidt endnu.“ Da sagde en mængde mænd: „Erik jarl vil nok ikke stride idag og hevne sin fader, Haakon jarl; dette er en stor skam, som vil spørges i alle lande, hvis vi ligger her med en saa talrig hær, og kong Olav seiler ud tilhavs lige for vor næse.“ Da de en stund havde talt herom, saa de, hvor der seilede fire skibe; et af dem var en stor drage, meget prydet med guld. Da reiste kong Svein sig og sagde: „Høit skal Ormen lange bære mig ikveld; ham skal jeg styre.“ Mange sagde, at Ormen lange var et saare stort og deiligt skib, og at det var et herligt verk at lade et saa stort skib bygge. Men Erik jarl sagde, saa nogle hørte det: „Om saa kong Olav ikke havde større skib end dette, vilde dog aldrig kong Svein kunne tage det fra ham med hele danehæren.“ Nu drev folket til skibene, tog tjeldene af og gjorde sig slagfærdige. Dog medens høvdingerne talte det imellem sig, som nu er sagt, saa de, hvor der seilede tre meget store skibe, og det fjerde sidst: det var Ormen lange. Af de store skibe, som havde seilet i forveien, og som de antog for Ormen, var det første Tranen, det andet Ormen skamme. Men da de saa Ormen lange, kjendte alle den; ingen negtede da, at det jo var Olav Tryggvesson, som seilede der.¹²² De ginge nu til skibene og gjorde sig rede til angreb. Det var en fast aftale mellem høvdingerne, kong Svein, kong Olav og Erik jarl, at hver skulde have sin tredjepart af Norge, hvis de fik bugt med Olav Tryggvesson; men den af dem, som først besteg Ormen, skulde faa den og alt det bytte, som gjordes paa den; ellers skulde enhver have det skib, han selv ryddede. Erik jarl havde en overhaands stor barde, som han pleiede at bruge i viking; der var en kam øverst paa begge rande og nedenfor en tyk jernplade, der var ligesaa bred som randen og naaede helt ned til vandgangen.

Da Sigvald jarl og hans mænd roede ind under holmen, saa Torkel Dyrdill fra Tranen og de øvrige skibsbefalingsmænd, der var hos ham, at jarlen dreiede sine skibe ind under holmen; da sænkede ogsaa de seilene, roede efter ham, raabte over til ham og spurgte, hvad det skulde betyde. Jarlen siger, at han vil bie paa kong

Olav; „det ser ligest ud til, at der er ufred for os.“ De lod nu skibene drive, indtil Torkel Nevja kom med Ormen skamme og de tre skibe, som fulgte ham. Dem fortalte man samme tidende, og de lod nu ogsaa seilene falde og skibene drive, oppebiende kong Olav. Da kongen seilede ind til holmen, roede hele hæren ud for dem og frem paa sundet. Kongens mænd bad ham, da de saa det, at seile sin vei og ikke lægge til strid mod en saa stor hær. Kongen stod i løftingen og svarede høit: „Lad seilene falde! Ikke skal mine mænd tænke paa flugt; aldrig har jeg flyet i strid; Gud raader for mit liv; men flugten tager jeg aldrig!“ Man gjorde da saaledes, som kongen sagde.

Kong Olav lod nu blæse til sammenlægning af alle skibene; i midten laa kongens skib; paa den ene side af det Ormen skamme og paa den anden Tranen. Da man begyndte at binde stavnene sammen, bandt man ogsaa stavnen paa Ormen lange og Ormen skamme til hinanden; men da kongen saa det, raabte han høit og bad dem lægge det store skib bedre frem og ikke lade det ligge længst tilbage af alle skibe i hele hæren. Da svarer Ulv den røde: „Skal Ormen lægges saa meget længere frem, som den er længere end andre skibe, da vil der nok blive en haard dyst om saksene idag.“ Kongen svarer: „Jeg vidste ikke, at jeg havde en stavnbø, der baade er rød og rød.“ Ulv svarer: „Fegt du ikke mere bagfra i løftingen end jeg i stavnen!“ Kongen havde en bue i haanden; han lagde en pil paa strengen og sigtede paa Ulv. Denne sagde: „Skyd andensteds hen, konge, did, hvor det bedre behøves; hvad jeg gør, det gør jeg for dig.“

123

Kong Olav stod i løftingen paa Ormen og ragede høit op; han havde et guldlagt skjold og forgyldt hjelm og var let at kjende fra andre; han bar en rød, kort kjortel over brynjen. Da han saa, at flokkerne ordnede sig og merkerne opreistes foran høvdingerne, spurgte han: „Hvem er høvding for de folk, der ligger her ligeoverfor os?“ — Man sagde, at det var kong Svein Tjugeskjegg med danehæren. Kongen svarer: „De uslinger ræddes jeg ikke for; i danerne er der intet mod; men hvem raader for de folk, der ligger paa høire side af danerne?“ — Der blev svaret, at det var kong Olav med svenskehæren. Kongen siger: „Sviarne vilde nok synes bedre om at sidde hjemme og slikke sine blotboller end om at gaa op paa Ormen lange og smage eders vaaben. Men hvem eier de store skibe, som ligger derude paa bagbord af danerne?“ — „Der,“ sagde man, „ligger jarlen Erik Haakonssøn.“ „Han,“ svarer kongen, „kan nok tykkes at have god grund til at finde os; af den flok kan vi vente os en skarp strid; thi de er nordmænd ligesom vi.“

Nu ordnede kongerne angrebet. Kong Svein lagde sit skib mod Ormen lange; men kong Olav svenske lagde ud fra ham igjen og stak sine stavne mod de yderste skibe af kong Olav Tryggvessøns flåde. Paa den anden side lagde Erik jarl til, og der begyndte nu en haard strid. Sigvald jarl lod sit skib drage sig tilside og lagde ikke til strid. Dette slag var meget skarpt og blodigt. Frembyggerne paa Ormen

lange og Ormen skamme kastede ankere og stavnljaaer i kong Sveins skib og kunde skyde sine vaaben ovenfra nedad paa fienden; derved ryddede de alle de skibe, som de fik holdt fast. Men kong Svein og de, der undkom, flygtede over paa de andre skibe og lagde bort ud af skudmaal. Det gik da ganske saaledes med denne hær, som kong Olav Tryggvesson havde spaaet. Olav sviakonge lagde til isteden; men saasnart de kom nær storskibene, gik det dem som de forrige, at de tabte mange folk og en del skibe og maatte med saa forrettet sag lægge bort igjen. Men Erik jarl lagde sin barde sibordes ved kong Olavs yderste skib, ryddede det og hug det straks løs fra tengslerne; derpaa lagde han hen til det, som var dernæst, og stred, indtil det var ryddet. Nu begyndte mandskabet at løbe fra de mindre skibe og op paa de store; men efterhaanden som hvert skib blev ryddet, hug jarlen det løst. Danerne og sviarne lagde nu til paa alle kanter af Olavs skibe i skudmaal; men Erik jarl laa stedse sibordes ved skibene og stred med hugvaaben. Saasnart der faldt folk paa hans skibe, gik andre op isteden, daner og sviar. Da var striden meget hidsig, og folket faldt tæt; tilsidst kom det dertil, at alle kong Olav Tryggvessøns skibe var ryddede undtagen Ormen lange; paa den var nu alle de af hans mænd komne, som var istand til at stride. Erik jarl lagde barden sibordes med Ormen, og der blev der endnu en ny huggestrud. Erik jarl var i forrummet paa sit skib, hvor der var fylket med en skjoldborg; der blev nu kjæmpet baade med hugvaaben og spyd, og alle de vaaben, man kunde faa, blev kastede; nogle skjød med bueskud eller haandskud. Da blev der saa stor en vaabenregn paa Ormen, at man neppe kunde verge sig med skjoldet, saa tykt fløi spyd og pile; thi rundt om Ormen laa der nu hærskibe. Kong Olavs mænd var nu saa rasende, at de løb op paa randen af skibet for at kunne naa fienderne med sverdet og dræbe dem; men det var ikke mange af fienderne, som havde lagt sig saa nær under Ormen, at de kunde stride med hugvaaben. De fleste af kong Olavs mænd gik derfor overbord, idet de ei huskede paa andet, end at de sloges paa en slet vold, og sank saa ned med sine vaaben.

Einar Tambarskjælve var i krapperummet agter paa Ormen; han skjød med bue og skjød haardere skud end andre. Han skjød til Erik jarl, men traf rorknappen ovenfor jarlens hoved, saa at pilen gik ind lige til rørbaandene. Jarlen saa efter den og spurgte, om nogen vidste, hvo der skjød; men idetsamme kom en anden pil saa nær jarlen, at den fløi mellem siden og armen paa ham og ind i hovedfjælen, saa at spidsen stod langt ud. Jarlen sagde nu til en, som nogle kalder Finn, men andre siger var af finsk herkomst, en ypperlig bueskytte: „Skyd du den store mand der i krapperummet!“ Finn skjød, og pilen kom midt paa Einars bue i samme øieblik, som han tredje gang spændte den. Buen brast da i to stykker. Da sagde kong Olav: „Hvad brast der saa høit?“ — „Norge af din haand, konge,“ svarer Einar. „Saa stor brist er vist endnu ikke skeet,“ siger kongen, „tag min bue og skyd med.“ I det samme kastede han buen til ham; Einar tog buen, men drog den straks frem foran odden af

124

125

pilen og sagde: „For veg, for veg er kongens bue!“ kastede buen tilbage, men tog sit skjold og sverd og stred mandeligen.

Kong Olav Tryggvesøn stod i løftingen paa Ormen og skjød idelig, stundom med bue og stundom med gavlakker, altid to ad gangen. Kongen saa frem i skibet og lagde merke til, at hans mænd løftede sverdene og hug tidt og ofte, men at de bed daarlig. Han raabte da høit: „Løfter I eders sverd med saa liden kraft, siden jeg ser, de ikke bider for eder?“ En svarede: „Vore sverd er sløvede og meget brudte.“ Da gik kongen ned i forrummet og lukkede høisædeskisten op; derfra fremtog han mange hvasse sverd og gav sine mænd dem; men da han strakte den høire arm ned, saa flere, at der randt blod ned under armskinnen; men ingen vidste, hvor han var saaret.

Paa Ormen skede det bedste og for fienden farligste forsvar af forrumsmændene og stavnbørne; begge steder var mandskabet mest udsøgt og skibsbordet høiest. Paa midten af skibet begyndte folket først at falde. Da der kun stod faa mænd tilbage rundt om masten, begyndte Erik jarl at bestige Ormen og kom selv femtende op. Der kom Hyrning, kong Olavs maag, med en flok imod ham, og efter den haardeste strid maatte jarlen vige tilbage og ned igjen paa barden; men de, som havde fulgt ham, blev dels dræbte, dels saarede. Nu begyndte atter den skarpeste strid, og da faldt der mange mænd paa Ormen. Da mandskabet, som skulde forsvare Ormen, begyndte at tyndes, søgte Erik jarl anden gang at bestige den, og endnu engang fandt han haard modtagelse. Da stavnbørne paa Ormen saa dette, gik de agter i skibet, satte sig til verge mod jarlen og gjorde ham sterk modstand. Men da mandskabet paa Ormen nu var faldet i saadan mængde, at skibsbordene paa mange steder stod tomme, begyndte jarlsmændene at gaa op paa mange kanter. Alle de, som endnu stod paa Ormen til dens forsvar, søgte agter i skibet, der, hvor kongen var, og prøvede endnu paa at gjøre modstand. Kolbjørn stallare gik op i løftingen til kongen; de var meget lige i klæder og vaaben. Kolbjørn var stor og smuk fremfor andre. Endnu blev der en saare skarp strid i forrummet. Da var saa mange af jarlens folk komne op paa Ormen, som kunde rummes der; hans skibe lagde allevegne til mod Ormen, og faa folk var der til at forsvare den mod saa stor en hær; derfor faldt de fleste paa en kort tid, skjønt de var baade sterke og modige. Kong Olav selv og Kolbjørn stallare med ham løb overbord, hver paa sin kant; jarlens mænd havde lagt smaaskuder uidentil og dræbte dem, som styrtede sig i vandet. Da kongen selv var sprungen ud, vilde de fange ham og føre ham til Erik jarl. Men Olav holdt skjoldet over sig, idet han styrtede sig ned; Kolbjørn stallare derimod skjød skjoldet under sig for at beskytte sig mod de spyd, der blev stukne ud fra skibene, som laa nedenunder. Han faldt derfor paa sjøen saaledes, at skjoldet kom under ham, og han kunde derfor ikke hurtig nok komme til at dukke ned, men blev fangen og dragen op i skuden, hvor man troede at have faaet fat i kongen selv. Han blev nu ført frem for

jarlen; men da denne saa, at det var Kolbjørn, ikke kong Olav, gav han ham grid. I denne vending løb alle kong Olavs mænd, som end var ilive, overbord fra Ormen; Hallfred siger, at Torkel Nevja, kongens broder, var den allersidste, som løb overbord.

Da kong Olav havde løbet overbord, raabte hele hæren seiersraab; da tog Sigvald jarl og hans mænd til aarerne og roede til striden. Det var manges sagn, at kong Olav skulde have draget brynjen af under vandet, derpaa dukket ned under langskibene, siden lagt siden til vende-snekken og af Astrids mænd være bleven ført til Vendland. Der er siden af flere gjort mange frasagn om kong Olavs reiser. Men saaledes siger Hallfred:

Ei ved jeg vist, om den ædle
valravne-føder er død alt,
eller paa jord han færdes
ukjendt i andre lande.
Thi begge sagn nu siges;
saar fik han, det er sikkert;
dyb er vor sorg, da der spørges
sørgeligt kun om vor drot.

Men hvorledes det end har sig, saa kom Olav Tryggvesson aldrig siden til at styre Norge.

Kong Olav var i alle dele den største idrætsmand i Norge blandt alle dem, der gaar frasagn om; sterkere og raskere var han end hver anden, og derom er mange frasagn skrevne. Et er det, at han gik op i Smalsarhorn og fæstede sit skjold øverst i berget, og desforuden, at han hjalp en af sine hirdmænd, som før havde kløvet i berget, saa at han hverken kunde komme op eller ned; kongen gik til ham og bar ham under sin arm helt ovenfra ned til den slette jord. — Kong Olav gik langsad aarerne udenbords, naar hans mænd roede paa Ormen. Han legede med trende haandsakse, saa at et altid var oppe i luften, og tog det stedse i haandtaget; han brugte begge hænder lige godt og skjød med to spyd ad gangen. Kong Olav var meget afholdt af alle; han var blid og nedladende, saare heftig i alle ting, meget gavmild, en stor elsker af pragt; han overgik alle sine mænd, hvad tapperhed i strid angaar, var meget grum, naar han var vred. For disse sagers skyld var hans venner ham saare hengivne; men hans uvenner frygtede ham. Hans fremgang var derfor stor; thi nogle gjorde hans vilje med blidhed og venskab, andre af rædsel.

127

blot, ofring. skeid, stort krigsskib. Rogaland, det nuværende Stavanger amt. Gautland, Gøtaland.

Vendland, vendernes land ved Østersjøen. havde leding ude, udskrev mandskab. Svitjod, Sverige. Jomsborg, paa øen Jom (Wollin) i Pomern

Svolder, en liden ø ved Rygen i Pomern.

stavet, sribet. tjeldene, teltene (over dækket, naar skibene laa i havn).

skamme, korte.

barde, et eget slags høibordet skib. løfting, et ophøiet gulv i fartøiets bagerste ende. saksene, den smale del nærmest forstavnen.

blot, ofring. bagbord, venstre side. frembyggerne, mændene i det forreste rum. stavnljaær, entrehager. sibordes, jevnside.

tengslerne, baandene, hvormed skibene var sammenbundne. krapperrummet, det trange rum. rørbaand, baand om pilespiden og skaftet.

gavlaker, et slags lette kastespyd. armskinen, den del af brynjen, som dækker armen.

stallare, hirdens øverste.

Smalsarhorn, Hornelen paa Bremangerland i Nordfjord.

50. Kong Olav den hellige hos Sigurd Syr.

127

Efterat kong Olav paa sin færd fra England var landet i sit fædrenerige ved Sela i Nordfjord, styrede han østefter landet og holdt mangedes ting med bønderne. Mange gik ham tilhaande; men nogle vægrede sig derved, nemlig de, som var Svein jarls venner eller frænder. Derfor drog kong Olav skyndsomt øster til Viken, styrede med sine folk derind, satte sine skibe op og drog op i landet for at finde sin maag Sigurd Syr. Da han kom til Vestfold, blev han godt modtagen af mange, dem nemlig, som havde været hans faders kjendinger eller venner; der omkring Folden havde han ogsaa meget slegtskab. Om høsten drog han op i landet til sin maag Sigurd Syr og kom der en dag tidlig. Da kong Olav var nær ved gaarden, løb tjenestesvende i forveien hjem til gaarden og ind i stuen. Derinde sad Aasta, kong Olavs moder, og nogle kvinder med hende. Svendene fortalte hende om kong Olavs færd, og at man snart kunde vente ham paa gaarden. Straks staar Aasta op og kalder paa karle og kvinder, at de skal gjøre alt istand som bedst; hun lod fire kvinder hente stasen til stuen og pryde den i hast med tjeld og bænke; to karle bar halmen paa gulvet, to satte skjænkebordet og øsekarret frem; to bar bordet ind; to satte maden frem; to sendte hun bort fra gaarden for at skaffe saa hurtig som muligt, hvad der behøvedes; to bar ølet ind, og alle andre, baade kvinder og karle gik ud i gaarden. Der blev sendt folk til kong Sigurd, der, hvor han var, for at bringe ham hans stasklædning og hest med forgyldt sadel; ogsaa bidslet var besat med farvede stene og overalt forgyldt. Fire mænd sendte hun ad hver sin kant i bygden og indbød storfolk til gjestebud hos sig, da hun vilde gjøre velkomstøl for sin søn. Alle andre, som var tilstede, lod hun pynte sig med den bedste stas, de eiede; dem, som ei havde klæder, laante hun selv.

128

Kong Sigurd Syr stod just ude paa ageren, da sendemændene kom til ham og sagde ham disse tidender, saavel som hvad Aasta lod forrette paa gaarden. Han havde der mange mænd: nogle skar kornet, nogle bandt det, nogle agede det hjem, og andre kastede det op i lader; men kongen og to mænd med ham gik stundom paa ageren og stundom der, hvor kornet aflæssedes. Der fortælles om hans paaklædning, at han havde en blaa kjortel og blaa bukser, høie sko, der var bundne til læggen, en graa kappe og en graa, bredskygget hat, slør for ansigtet og i haanden en stav med en sølvholk oventil og deri en sølvring. Der fortælles om kong Sigurds sind og væsen, at han var en mand, der ivrig syslede med sin eiendom og tog vare paa sit gods og buskab og selv forestod gaardens drift; han var ingen elsker af stas og temmelig faatalende; han var forstandigst og rigest paa løsøre af dem, der da var i Norge, fredsommelig og nøiedes med sit. Aasta, hans kone, var gavmild og storsindet. Deres børn var Gutorm, den ældste; dernæst Gunhild, saa Halvdan, saa Ingerid, saa Harald. Sendemændene sagde: «Det bud bad Aasta, vi skulde bringe dig, at det var hende overmaade meget om at gjøre, at du bar dig ad paa stormandsvis og i dit væsen mere lignede Harald Haarfagres æt end din morfader Rane Mjonev (Smalnæse) eller Nereid jarl den gamle, hvor store vismænd de end kan have været.» Kongen siger: «Store tidender siger I, og dertil frembærer I dem med megen iver; Aasta har allerede før gjort stort væsen af mænd, som hun havde mindre forpligtelse til end nu; den samme tænkemaade ser jeg, hun endnu har, og hun tager sig dette hel heftig; bare hun nu faar ført sin søn ud med samme pragt, som hun nu fører ham ind! Men skal dette ske, tror jeg, at de, som sætter sig i borgen for denne sag, hverken maa tage sit gods eller liv i betragtning. Denne mand, kong Olav, binder an med en stor overmagt, og driver han fremdeles derpaa, vil saavel danekongens som sviakongens vrede være ham og hans foretagende vis.»

129

Da kongen havde sagt dette, satte han sig ned, lod skoene drage af sig, tog korduans-hoser paa fødderne og bandt gyldne sporer derpaa; han tog kappen og kjortelen af sig, klædte sig i silkeklæder og hængte en skarlagensskappe udenom, omgjordede sig med et prydet sverd, satte en forgyldt hjelm paa hovedet og besteg sin hest. Han sendte arbejdsfolkene ud i bygden og udvalgte sig 30 velklædte mænd, som red hjem med ham. Da de red op i gaarden udenfor stuen, saa han paa den anden side i gaarden, hvor Olavs merke kneisede frem; han selv var med og 120 mand med ham, alle herlig klædte; overalt mellem husene var og folk opstillet. Straks hilste Sigurd Syr kong Olav, sin stedsøn, og hans mænd til velkomst og bød ham ind til sig; men Aasta gik til, kyssede sin søn, bad ham at være hos hende og sagde, at alt det land og de folk, hun kunde yde ham, var til hans tjeneste. Kong Olav takkede hende venligen for hendes tilbud. Hun tog ham ved haanden og førte ham ind i stuen og til høisædet. Kong Sigurd fik mænd til at passe paa deres klæder

og give deres heste korn; han selv gik til sit høisæde, og der blev bevertet med største overflødighed.

haandsakse, smaa sverd. Viken, kystlandene fra Kristianssands østgrænse til Gøta-elven. Folden, Kristianiafjorden og egnen deromkring. Vestfold, Jarlsberg og Laurviks amt, Lier og Eker. tjeld, her tepper.

VII. DIGTE.

51. Norges fjelde.

129

Af H. Wergeland

Norges bedste
 vern og fæste
er dets gamle fjeld.
 Skumle død sig skjuler
 i dets dybe huler.
 Varden oppe
 paa dets toppe
speider dag og kveld.

Hør fra urens
 styrtning lurens
klagende signal!
 Jægerkjeden skrider
 langsad aasens sider.
 Fjeldets stemmer
 den fornemmer
fra den dybe dal.

I[?]

Velten venter 130
paa dens skrenter.
Bonden passer paa,
om han snart kan lade
friheds barrikade
ned fra tinden
over fienden
som et uveir gaa.

Ingen feide
kan han speide.
Hæng da riflen hen,
gamle bjørneskytte!
Krans med løv din hytte!
Tapre jæger,
tøm et bæger
for dit fjeld og den!

Høie, klare
toner svare
fra det gamle fjeld.
Folkets glade løfter
klinger fra dets kløfter.
O, hvor mange
tusend gange
sang de Norges held!

Held da eder,
blaa geleder
om mit fædreland!
Fred og gode dage
over bondens tage
stedse skinne,
stedse rinde
over fjeldets rand!

Henr. Wergeland.

52. Ola Glomstulens brudfærd.

130

∴ Ola Glomstulen hadde ei gammal graa gjeit, ∴
 aa kjære mi Kari, gjør pølsa væl feit!
 For i maarra ska Ola Glomstulen gifte seg.

∴ Ola Glomstulen hadde ei halv skjeppe malt, ∴
 aa kjære mi Kari, du brygger væl alt?
 For i maarra ska Ola Glomstulen gifte seg.

∴ Ola Glomstulen hadde so lang ei brurfær, ∴
 den naadde fra Solum te Graaten hos Blehr;
 For i maarra ska Ola Glomstulen gifte seg.

53. Barnebys.

130

Ro, ro, Rabbeskjær!
 Kor mange fiskar fekk du der?
 Ein og halvfyorde
 og laksen den store!

Hogg 'en i ryggen,
 stapp 'en i sækken,
 ber 'en saa heim til smaabone
 til jole.

Ro, ro, relte!
 kjøpa baane belte,
 nye sokker, nye sko,
 saa skal baane heimaat ro
 fyrst til far,
 saa til mor,
 saa til syster,
 saa til bror,
 saa til gamle bedstemor!

131

velten, tømmervelten. barrikade, en slags vold.

131

54. Kraaka.

Kraaka sette seg paa ein stein
 talad til sine døttar:
 Hoss skal me fara at i vet',
 me fryse paa 'kons føtar?
 Me vil reise til Danemark,
 kaupe sko for holv-onno mark:
 Brim brask uti bomma!
 katten slog paa tromma.
 Tryne, tryne, peparkonn!
 hanen bles i sylverhonn,
 daa foor dei alle til at koma.
 Og der var inkje faatt til manns,
 fjorten myser trod up ein dans,
 saa heile jordi ho dundrad.

55. Eg gjætte Tulla i femten aar.

131

Eg gjætte Tulla i femten aar,
 Eg passa vel paa Tulla,
 eg gjætte burt baade lamb og faar;
 men endda hadde eg Tulla.
 Aa hei, aa haa,
 dæ fær so gaa!
 Eg tregar meste paa Tulla;
 for ho var krulla i ulla.

Eg gjætte Tulla burt i ei lid,
 der var saa liti te beite,
 eg gjek og lokka paa Tulla mi
 og etter grasi mun leite.
 Og so kom skrubben laskandes fram,
 daa fek eg kaupmann te Tulla,
 og akkederinge var 'ki lang,
 og penningann' var 'ki mange.

132

Eg fek 'kje meire av Tulla mi
 enn ein litin flek utav blodi;
 no kjem eg aldri te Fagerlid,
 um der er gras nok og grodi.
 Aa hei, aa haa,
 dæ fær so gaa!
 Eg tregar meste paa Tulla;
 for ho var krulla i ulla.

vet', vinter. 'kons, okkons, vore. Tulla, en sau med korte ører. eg tregar paa, det gjør mig ondt for.

56. Fridtjovs vikingebalk.

132

Af E. Tegné

Nu han svævede kring paa det vildene hav;
 han for vide som jagende falk.
 Men for kjæmper ombord skrev han love og ret;
 vil du høre hans vikingebalk?

«Ei maa teltes ombord, ei maa soves i hus;
 inden salsdør blot fiender staa.
 Viking sover paa skjold og med sverdet i haand,
 og til telt har han himlen den blaa.

Kort er hammerens skaft hos den seirende Tor,
 blot en alen lang sverdet hos Frei.
 Har du mod, har du nok. Gaa din fiende nær,
 og for kort er din klinge da ei!

Naar det stormer med magt, heis da seilet i top!
 Det er lystigt paa stormende hav.
 Lad det gaa! lad det gaa! Den, som stryger, er ræd;
 før du stryger, gaa heller i grav.

Mø er fredlyst paa land, maa ei komme ombord;
 var det Frøia, hun sveg dig dog nok;
 thi den grube paa kind er den falskeste grav,
 og et net er den flyvende lok.

Seiler kræmmeren frem, du beskytte hans skib;
 men den svage ei negte dig told!
 Du er konge paa sjø; han er vindingens træl,
 og saa godt som hans guld er dit staal.

Gods maa skiftes paa dæk gennem terningekast;
 hvor den falder, beklag du ei dig!
 Men sjøkonningen selv kaster terninger ei;
 han beholder blot æren for sig.

Kommer vikingeskib, bliver entring og strid;
 det gaar hedt under skjoldene til.
 Om du viger et skridt, har du afsked fra os;
 det er loven, — gjør nu, som du vill!

Vær med seier tilfreds; den, som beder om fred,
 har ei sverd, er din fiende ei.
 Bøn er Valhallas barn; hør den blegnendes røst!
 Den er niding, som giver den nei.

Saar er vikingens vinding; det pryder sin mand,
 naar paa bryst eller pande det staar.
 Lad det bløde! forbind det, naar døgnet er endt —
 men ei før, vil du hilses som vor!»

Saa han ristede lov, og hans navn med hver dag
 vokste vide paa fremmede kyst,
 og sin lige han fandt ei paa blaanende sjø,
 og hans kjæmper de strede med lyst.

Es. Tegnér, ved H. Foss.

grodi, grøde. balk (bolck), eg, skillevæg, afdeling; her afdeling af en lov.

57. Slædefart.

Af J. Moe

En aften i den glade jul
 vi skulde ud at kjøre.
 Paa himlen seiled som et hjul
 den blanke maane, stor og gul;
 der var saa deiligt føre!

Mens bedstemor blev pakket ind
 fra foden op til haanden,
 strøg kulden frit min røde kind,
 og ret det frydede mit sind
 at se min egen aanden.

134

Nu kaldte far, og rask jeg svang
 mig baglængs op i dumpen. —
 Hvor Blakken dansed, da i gang
 den maatte gaa, mens bjelden
 klang,
 til vi var over sumpen!

Men nu det lystig strøg afsted
 saa fort, som Blakken vilde.
 Og langs den hvide flade gled
 vor sorte skygge op og ned —
 den vilde med til gilde!

I maanens underlige glans,
 mens vinden peb om øret,
 det var, som gjærdets stør fik
 sans
 og hopped os i luftig dans
 forbi, at prøve føret.

Men da vi kom af gaden ned,
 vi holdt ved husmandsstuen.
 Af piben hvirvled tyk og bred
 sig røgen op, og duftig gled
 den bort i maaneluen.

De andre slæder kom nu til
langs fannerne ved laaven.
Saa bøied vi med munter il
til trende dombjeld-kranses spil
fra sletten ind i skoven.

Der stod de lange furutrær
lig søiler smukt i rader;
Sin grønne krans de strakte
hver
mod aftenbuens straaleskjær —
et hvælv paa kolonnader!

Men da vi kom lidt længer ind,
og tæt og sort blev skoven,
gav maanen kun et sparsomt
skin;
men fantasien i mit sind
blev mer og mer forvoven.

Og hver en busk fik liv og stand,
idet vi for forbi den:
til skjegget berserk blev en gran;
og furuen blev riddersmand;
hans svend stod tro ved siden.

I skyggen dybt en dødning stod,
stiv i det hvide klæde.
Han udgjød sine brødres blod,
og derfor maa den muldne fod
igjen af graven træde.

Se, ludende bag stubben gaar
en heks med stav og hætte.
Hoho! dit væsen jeg forstaar;
just saadan rokker, naar hunspaar,
paa ho'det gamle Mette.

Og flygtig som vort raske trav
svandt alt bag skovens fletning;
Ved bjeldens muntre klang begav
sig ridder, dødning, heks med stav
paa flugt i modsat retning.
Men da vi kom af skoven ud 135
i maanens lyse lue,
da saa de blanke stjerner ud,
som skalv enhver af fryd — min
Gud,
det var et deiligt skue!

Alt sprang med liv, og hjertet
sprang
omkap med hele vrimlen!
Og paa den klare bjeldeklang
det let og freidig op sig svang
til stjernerne paa himlen.

J. Moe.

duftig, duft, en tynd taage. kolonnader, søilerader.

58. Haakon Adelstens bedrifter.

135

Af Heyerdahl

Jeg frostatingsloven
og odelsret gav,
og rensede voven
i Norriges hav.
Jeg elskede freden,
og still' var min færd,
men skalv ei i heden
blandt klirrende sverd.

I by og paa hede
jeg bønderne bad,
ei tro paa de lede,
de aser i rad;
men trodsig de klirred
i rustningens baand,
og sverdene dirred
i kjæmpernes haand.

Da maatte jeg finde,
ei tiden end er,
da mørket skal svinde
for dagslysets skjær.

Ei tro kan jeg bøie
i vaabeners larm,
men du i det høie,
smelt du deres barm!

Vildt baunerne lyste
fra klippernes kant,
og danerne gyste,
hvor blodbækken randt;
og nordmænd de sterke
jeg viste, at Krist
ei veg under merke
gjør drotter forvist.

Jeg seirende segned
paa Fitje i gny,
og dengang jeg blegned,
da klang det i sky;
thi Øivind sit kvæde
blandt fjeldene sang,
saa kjæmperne græde
paa blodige vang.

Heyerdahl.

59. Nordmannen.*Af I. Aasen*

Millom bakkar og berg utmed havet
hever nordmannen fenget sin heim,
der han sjølv hever tufterne gravet
og sett sjølv sine hus uppaa deim.

136

Han saag ut paa dei steinutte strender;
det var ingen, som der hadde bygt.
«Lat os rydja og byggja os grender,
og so eiga me rudningen trygt.»

Han saag ut paa det baarutte havet,
der var ruskutt aa leggja ut paa;
men der leikade fisk ned i kavet,
og den leiken den vilde han sjaa.

Fram paa vetteren stundom han tenkte:
giv eg var i eit varmare land!
Men naar vaarsol i bakkarne blenkte,
fekk han hug til si heimlege strand.

Og naar liderna grønska som hagar,
naar det laver av blomar paa straa,
og naar nætter er ljosa som dagar,
kan han ingenstad vænare sjaa.

I. Aasen.

60. Fedrene vaare.*Af A. O. Vinje*

At far min kunde gjera
 det gilde, han hev' gjort,
 og fram i livet bera
 so mykjet gjævt og stort,
 det var fraa dag til annan
 for meg saa god ei stød:
 stor arv det er for mannen
 av godtfolk vera fød.

Slik kar var aldrig funnen
 so langt, som søga veit.
 Og ordet flaug fraa munnen
 so godt, som sverdet beit.
 Du høyr'd'n aldri mala
 i klynk um sine kaar;
 den guten kunde tala
 med skjemt um sine saar.

Han lærde franskmann fikta
 og finna riddarverd
 og engelskmannen dikta
 og hava sjøen kjær.
 Og fremst han stod i lina, 137
 og ret han stelte den.
 Fraa Skotland til Messina
 han skapte styresmenn.

Min store fader døydde,
 — sjaa det me alle maa —
 og arven burt dei øydde;
 men sumt eg att kan faa.
 Her gjeng eg stundom sliten
 og leitar etter ord!
 Skal tru eg er so liten;
 for det han var so stor?

Men graset gror paa bøen
 og korn paa gamall vis.
 Og enno gamle sjøen
 er lika fri for is.
 Vaar' fjell er lika haage
 og lufti lika blaa.
 So enno lika fjaage
 me fram kan stemna paa.

A. O. Vinje.

tufterne, tomterne. baarut, fuldt af bølger. kav, tummel. vetter, vinter. stød, støtte. saga, saga. mala, mumle.

61. Hundemordet.

137

Af J. H. Wessel

Der var engang en tømmersevend,
 mod ham en slagterhund sig viste ei som ven.
 Han vilde bide ham, og, som nu let kan vides,
 en tømmersevend ei mer end du og jeg vil bides.
 han derfor hævede sin økse rask
 og kløvede sin uvens pandebrask.

Nu skulde det til uheld træffe,
 at hundens eier kom
 i øieblikket, som
 hans hund var ud af stand at bjeffe;
 han bjeffede for ham.
 Jeg holder det for skam
 for læseren at repetere,
 hvad skjeldsord, trusler, ed han bjeffede med mere.
 Omsonst den kjære mand, som havde panden delt,
 ham vilde forestille:
 To halve hoveder udgjør et helt.
 Den anden mod ræson ei tage vilde,
 og skjønt han fandt sig noget slagen
 ved et saa fyndigt argument,
 han foranstaltede dog næste dagen
 den tømmersvend en stævning sendt.

138

Ei denne lod sig forelægge.
 For dommeren de mødte begge.
 Citanten mælede da først:
 «Han kunde jaget bort min hund med nogle børst,
 jeg selv da skulde sagt, han gjorde vel;
 men slaa mig hunden rent ihjel
 og med sin økse paa ham panden kløve
 og mig min bedste skat berøve!
 det tror jeg vist, hr. dommer, straffes bør.»

Hr. dommer tog tilords: «Svar mig paa, hvad jeg spør,
 du tømmersvend! hvorfor ei skaffet tage
 og dermed hunden fra dig jage?»
 Han svarede (først rømmende) med tugt:
 «Ifald han havde mig med halen villet bide,
 jeg skaffet ei engang imod ham havde brugt,
 men jaget ham med bare hænder;
 men bestet faldt mig an med skarpe tænder.»
 Da kjendte dommeren, saasart han hørte det:
 «Skarpt imod skarpt! den tømmersvend har ret.
 Du, slagter, som har yppet træppen,
 to mark erlægger her i retten.»

Moralen her skal kort, dog noget fyndig gives:
man ei om bagatel maa med sin næste kives.

J. H. Wessel.

sliten, udslidt, mat. fjaag, freidig. stemna paa, stævne frem. ræson (udtal: ræsong) fornuft.
argument, bevisgrund.

62. Steinbryter-vise.

138

Af H. Wergeland

Nisser og dverge
bygger i berge;
men vi skal mine dem alle
herud.

Thi mens vi synge
muntre i klynge,
sprænger vi berget i luften med
krud.

Ja, lad os bore
dybe og store
huller i graastein og blaastein
og flint!
Da, mens vi synge
muntre i klynge,
sprænger vi berget i stykker
og splint.

139

Hurra! det knalder!
Hvilket rabalder!
Hurra, minerer! du vinder tilsidst.

Thi mens vi synge
muntre i klynge,
sprænger vi berget ved magt
og ved list.

Fjeldet skal bæve
 under vor næve.
 Hurra, minerer! nu knalder
 dit skud.
 Nisser og dverge
 bygger i berge,
 hurra, nu miner vi nisserne
 ud.

Henr. Wergeland.

lade sig forelægge, lade sig give udsættelse med at møde for retten. citanten, sagsøgeren.
 rømmende (sig), kremtende.

63. I stormen.

139

Af K. Janson

Naar stormen ryker upp fraa
 nord,
 og havet det gjeng kvitt,
 so strika, gut, paa seglet daa
 og haldt paa styret ditt,
 slep inkje taket, um dett gjeng
 paa harde livet laus;
 vert baaten full, so bitt det fast
 og berre teg og aus.

Og er du inkje god aa sjaa
 fyr berre skum og skvett,
 so byrja paa ein salme daa
 og ro, so blodet sprett;
 men spring eit bord, og sjøen
 velt
 innpaa deg, blaa og kald,
 so bøyg deg yver tofta ned
 og giv deg Gud i vald.

K. Janson.

64. Hømreise fraa sætren.*Af Ed. Storm*

Oss ha gjort, ka gjerast skulde, ysta ost og kinna smør,
 naa staar att aa klyvja øykjom, setja laas for sæterdør.
 Korkje finst det meire føde her for heje hell for krist;
 Glad er oss, oss slepp aat bygden, meire glad er kue vist.

Farvel, mark, som fenan gnaagaa, der eg gjætte mang ein gaang; ¹⁴⁰
 farvel, skog, som ofte ljoma taa min lur og stut og song!
 Farvel, hulder, som der budde! flyt naa du ti' selet inn;
 vinters tid er leid aa liggje ute baad' for vedr og vind.

Kom naa alt, te sæters finnast, kom og fylg aat bygden ned!
 Heile jorde æ naa ryjukt, kort et straa høyr fenan te;
 skund døkk, folket venta heime, buferds-lefsa vil døm haa;
 her er inkje meire gjera! Folk og fena, læt oss gaa!

Edv. Storm.

 bitt, bind. byrja, begynd. korkje, hverken. heje (heiding), hedning.
65. Kirkeklokken.*Af N. F. S. Grundtvig*

Kirkeklokke! ei til hovedstæder
 støbes du, men til den lille by,
 hvor det høres trindt, naar barnet græder
 og inddysses blidt ved vuggesang.

Mens som barn paa landet jeg var hjemme,
 julemorgen var mit himmerig,
 den du meldte mig med englestemme,
 kimed klart den store glæde ind.

Høiere dog stemte dine toner,
 naar de med «den gyldne sol frembrød,»
 kimed: Støv! opreist er din forsoner,
 stat nu op i paaske-morgengry!

Liflig dog det klinger helst om høsten,
i den stille, svale aftenstund!
Gjennem jorderrig gaar himmelrøsten,
kalder sjælen til sin hvile ind.

Derfor nu, naar aftenklokken melder:
Solen sank, og fuglen slumred ind,
da mit hoved jeg med blomsten holder,
nynner sagte mellem bedeslag!
Kirkeklokke! naar tilsidst du lyder
for mit støv, skjønt det dig hører ei,
meld da mine kjære, saa det fryder:
Han sov hen, som sol i høst gaar ned!

141

N. F. S. Grundtvig.

fenan, kreaturerne. stut, kort lur. selet, sæteren. ryjagt, ryddet. kort, hvert.

66. Guds fred.

141

Af B. S. Ingemann

Lyksalig, lyksalig hver sjæl, som har fred!
Dog ingen kjender dagen, før solen gaar ned.

Godmorgen! Godmorgen! sang fuglen paa kvist;
tidt saa den aftensolen bag fængselets rist.

Tidt dufted, tidt nikked smaablomsten ved gry;
før aften laa den knust under hagelveirets sky.

Tidt leged smaabarnet i morgensol rød;
ved kveld det laa paa lei et saa stille og død.

Paa jorden ei lever saa salig en sjæl,
jo lykken kan omskiftes fra morgen til kveld.

Lyksalig dog sjælen, som kjender Guds fred,
skjønt ingen kjender dagen, før solen gaar ned.

Godmorgen vi sjunger med fuglen helt fro,
skal selv i mørke fængsel til natten vi bo.

Guds børn kan sig glæde, som blomsten ved gry,
skal selv de ligge knust under aftenens sky.

Som barn kan jeg frydes i morgensol rød,
om ogsaa jeg før aften er stille og død.

Gudsfred og godaften! vi sjunger ved kveld;
Vorherre selv bevare hver flygtende sjæl.
Lyksalig, lyksalig hver sjæl, som har fred!
Guds fred er sjælesolen, som aldrig gaar ned.

142

B. S. Ingemann.

67. I en tung stund.

142

Af B. Bjørnson

Vær glad, naar faren veier
hver evne, som du eier;
jo større sag,
des tyngre tag,
men desto større seier!
Gaar støtterne istykker
og vennerne faar nykker,
saa sker det blot,
fordi du godt
kan gaa foruden krykker. —
— Enhver,
Gud sætter ene,
han selv er mere nær.

B. Bjørnson.

68. Truls og Inger.

Af J. Moe

De røde morgenstraaler ned i sommerdalen gaa,
 og husmandshyttens glar de maler roser paa.
 Hvor trøstende de gløder, som kunde de forstaa,
 at en, der stred med døden, bag hyttevæggen laa.

Paa elvedragets luftning svømmer herved en lyd,
 fra fjerne sankthans-haug, af skud, raab, fryd;
 men dæmpet kun og summende den toner mat herhid,
 den tør ei vel forstyrre den alvorlige strid.

Paa jordtaget over døren sidder den sorte kat;
 den vasker sig med poten, den stryger skjegget glat.
 „Jeg ved ei, om den pudser sig for livets glade fest;
 jeg tror heller for den sterke, den usynlige gjest.

I stuen selv er feiet for spindelvæv og støv;
 paa sorte peis er stablet et baal af birkeløv;
 med nypetornsrosen, saa blegagtig rød,
 og grøn, duftende ener er gulvbredden strød.

Men se, i sengen ligger døende gamle Truls,
 med klamme sved paa panden, med mat, stivnende puls;
 og hos ham paa krakken sidder Inger, hans viv,
 saa tro ham i døden, som hun var det i hans liv.

143

Hvi staar ei børneflokken om den døendes seng?
 Ak, husmands kaar er armod, hans lod er haard og streng:
 seks sønner og en datter i bygd og fjerne by
 maa tjene folk for føden, for klæder og for ly.

Men hos ham sidder Inger, hans hustru, gamle viv,
 og mygt er hendes hjerte, lad saa ryggen være stiv!
 Mer trofast havde ingen paa den skumle nattevagt
 felden og lagenet bredt eller halmpuden lagt.

Med sit forklæde tørrer hun den magre, skrumpne kind;
 thi øiets varme graad gjør brillen dum og blind.
 Saa læser hun igjen af den hellige bog
 med dirrende stemme de trøsterige sprog.

Hun kan ei tælle draaber, ei pulver ryste ud —
 den drik, hun ved mod døden, hun lærte af sin Gud,
 den springer af livets kilde, den strømmer med klare ord
 om ham, der gik af graven og til himmels opfor.

Men tys! han drager aanden, den sidste, tung og mat,
 hans øie alt er mørknet af dødens sorte nat;
 men for hende, som hans brudeseng og dødseng har redt,
 det har et lyst, et kjærligt blik, et eneste et!

— Med haand om sengestolpen hun bøier med besvær
 mod hans mund sit gamle øre — han aander ikke mer!
 Hun reiser sig, hun bryder sagte hulkende ud:
 «Naar hans hænder er foldet, er jeg færdig, min Gud!»

J. Moe.

69. Kun dagligdags er al din dont.

143

Af H. Wergeland

Kun dagligdags er al din dont.
 Det gjør en stolt og nærsynt
 ondt,
 som eget liv ei fatter.

Hvor merkeløst dets dage dø!
 Som Jordan mod den stille sjø
 de henmod graven rinde
 foruden daad og minde.

Men kom til Jordans tause 144
 bred
 ei verdens store frelser ned?
 Sligt Nil og Frat ei hændte.
 Velan! lad Jesus komme selv
 til dine dages stille elv!
 Hvor godt, om tyst de trilled,
 naar de kun bar hans billed!

Hver morgen kald ham! Uden
 glans
 den rinder ei i navn som hans.
 I det begynd din gjerning!
 Da har, om uden bram den er,
 den storhed nok for ham, der ser
 paa tingens aand og indre,
 ei paa, hvor den kan tindre.

Henr. Wergeland.

70. Olav Tryggvessøn.

144

Af B. Bjørnson

Brede seil over Nordsjø gaar,
 høit paa skansen i morgnen staar
 Erling Skjalgssøn fra Sole,
 speider over hav mod Danmark:
 «Kommer ikke Olav Tryggvessøn?»

Seks og femti de drager laa,
 seilene faldt ... mod Danmark saa
 solbrændte mænd; ... da steg det:
 «Hvor bliver Ormen lange?
 Kommer ikke Olav Tryggvessøn?»

Stille, stille i samme stund
 alle stod; thi fra havets bund
 skvulped som suk om flaaden:
 «Tagen er Ormen lange,
 falden er Olav Tryggvesson!»

Sidenefter i hundred aar
 norske skibe til følge faar,
 helst dog i maane-nætter:
 «Tagen er Ormen lange,
 falden er Olav Tryggvesson!»

B. Bjørnson.

71. Hvem skal løfte mig op?

144

Af J. Moe

Hvad ord der ofte ligger paa
 de søde barnemunde!
 Ja, enfold kan dog høiest naa
 og allerdybest bunde!

— Jeg har en ven, hvis hustru er
 i Herren sødt hensoven;
 nu hendes savn og minde bær
 ham budskab tidt fraoven.

Saa ganske nys en aftenstund,
 da kjærlighedens snore
 mildt drog mod paradisets lund,
 hans tanker opad fore.

At gjøre der et kjært besøg,
 hvor alle længsler havne,
 hvor sorgen veires hen som røg,
 og intet vi kan savne.

Han holdt sin moderløse smaa,
 en femaars gut, paa skjødet
 og talte sagte til ham saa,
 da han kom hjem fra mødet:

«Din moder gik af verden ud,
 hvor øiet ofte græder;
 nu er hun hos den kjære Gud
 og smager idel glæder. 145

Der bær hun renheds klædebon,
 som aldrig vorder smudset;
 thi himlen blir af engles haand
 med palmegrene pudset.

Der skal hun have om sit haar
 en grøn og deilig krone
 og læser — tænk! sit Fadervor
 tæt ved Gudfaders trone.

Der ser hun Jesus ganske nær,
 saa hjertet sødt maa gløde —
 ham, som du ved har smaabørn
 kjær
 og for os alle døde.

Fortræd er der slet ikke til.
 De læser af Guds øie,
 hvad han, den eviggode, vil,
 og straks sig dertil føie.

Der er det søndag hver en dag;
 thi alle er udlærte;
 de synger kun til Guds behag
 ud af sit glade hjerte.

Se, der, mit barn, nu moder
er —

sig, vil du did ei komme,
at lege mellem engles hær
og synge med de fromme?»

Den lille grunded taus og stil
som for den sag at drøfte.
«Far!» — sagde han — «du
ved, jeg vil;
men — hvem skal op mig
løfte?»

Hvad ord der ofte ligger paa
de søde barnemunde
ja, enfold kan dog høiest naa
og allerdybest bunde!

Det spørgsmaal er jo mit og
dit,
hvert adamsbarns paa jorden,
og aldrig slaar et hjerte frit,
før gaaden løst er vorden.

Gud give, hver en moders sjæl,
som drengens ord faar høre,
det samme spørgsmaal snart
og vel
med alvors hu at gjøre.

Og hver, som spørger, give han
at se med troens øie
den naglestungne haand, som
kan
os løfte mod det høie!

J. Moe.

72. Heimen.*Af I. Aasen*

Tidt eg minnest ein gamall gard
 med store tre og runnar,
 vollar, bakkar og berg og skard
 og blomster paa grøne grunnar.

I₂

Der eg hadde meg so godt eit rom; 146
 hus og mark med baade bær og blom,
 alt eg nøytt som ein eigedom
 med baade lut og lunnar.

Der var dalar og lider nog,
 der lur og bjøllur klungo;
 der var rustar og fager skog,
 der tusund fuglar sungo,
 tett med stova stod ei bjørk so breid,
 der hadde skjorerna sitt gamle reid,
 staren song i kvar ein topp, som beid,
 og erlur i tunet sprungo.

Heima var eg so vida kjend
 og slapp inn, kvar eg vilde,
 i kvart hus i den heile grend,
 um endaa folket kvilde.

Der var kjenningar i kvar ei kraa,
 og naar eg ukjende folk fekk sjaa,
 spurde eg radt, kvar dei var ifraa,
 og dei var lika milde.

Var det nokon, som der leid vondt
 og vardt fyre tap og spilda,
 braadt det spurdest um bygdi rundt,
 og alle tykte, det var illa.
 Ofta minnest eg mi gamle grend,
 naar eg framand ut i verdi stend,
 heimlaus, frendelaus og litet kjend,
 og likar paa leiken illa.

Ivar Aasen.

runnar, buske.

73. Jeg vil verge mit land.

146

Af B. Bjørnson

Jeg vil verge mit land,
 jeg vil bygge mit land,
 jeg vil elske det frem
 i min bøn, i mit barn,
 jeg vil øge dets gavn,
 jeg vil søge dets savn
 ifra grænsen og ud til de drivende garn.

147

Her er sommersol nok,
 her er sædejord nok,
 bare vi, bare vi
 havde kærlighed nok!
 Her er digtende trang
 gennem arbeidets gang
 til at løfte vort land, blot vi
 løfter i flok.

Vi for vide paa tog
over gyngende vaag,
rundt i landene kneiser
normanniske taarn.
Men vort modige flag
flyver vidre idag,
og det rødmer af sundhed som
aldrig tilforn.

Og vor fremtid er stor;
thi det trekløvde Nord,
det skal samles igjen,
det skal blive sig selv.
Hvad du evner, kast af
i det nærmeste krav,
det skal bæres helt frem af en
voksende elv.

Denne bostavn er vor,
og vi elsker den for,
hvad den var, hvad den er,
hvad den bliver igjen.
Og som kjærlighed gror
af den hjemlige jord,
skal den gro af vor kjærligheds
frøkorn igjen.

B. Bjørnson.

lut, lod, gaardpart. lunnar, bekvemmeligheder. rustar, fjeldrygge. beid, fandtes. vardt fyre,
var udsat for. likar illa paa, er utilfreds med.

74. Gud har gjemt det.*Af J. Moe*

Jeg har et barn paa fire aar,
 en liden vakker pige,
 med mørke øine, brune haar —
 mer sød, end jeg kan sige.

Hun stod og saa ved soleglad
 igjennem vindvets rude,
 mens himlen som et rosenblad
 let rødmede derude.

Men mer og mer tog buen paa
 at flamme og at gløde,
 saa alle skyens bremme laa
 som guld og purpur røde.

Taus stod den lille, taus og stil,
 og stirred mod det høie;
 i sjælen funker faldt af ild
 igjennem barnets øie.

Hun mæled ei et ord, men spændt
 og stadig opad skued,
 til aftenflammens pragt var
 endt,
 og sidste glimt affuet.

Da vendte blidt-vemodig stemt
 sig om til os den lille:
 «Ak, nu har Gud det hele
 gjemt,»
 hun sagde blødt og stille.

O ja, mit barn, saa vil det gaa
 dig mange, mange gange:
 naar bedst Guds herlighed du
 saa
 for sjælens øie prange —

saa vil den atter glide hen
og tabes i det dunkle,
og intet glimt er mer igjen,
hvor nys du saa den funkle.

Men lad det aldrig vorde glemt,
hvad selv du nylig sagde:
da Gud har kun det hele
 gjemt;
han det tilside lagde.

Som moder gjemmer dukken
 din;
som dobbelt godt det smager,
naar hun den atter af sit
 skrin
frem til din glæde tager:

Saa skjuler Herren og sin
 glans
for sine kjæres øie,
at han maa siden deres sans
ved synet mer fornøie.

J. Moe.

soleglad, solens nedgang.

75. Ved Rundarne.

148

Af A. O. Vinje

No ser eg atter slike fjell og dalar
som deim, eg i min fyrste ungdom saag,
og same vind den heite panna svalar,
og gullet ligg paa snjo, som fyrr det laag.
Det er eit barnemaal, som til meg talar
og gjer meg tankefull, men endaa fjaag.
Med ungdomsminni er den tala blandad,
det strøymmer paa meg, so eg knapt kan anda.

Ja, livet strøymer paa meg, som det strøymde,
 naar under snjo eg saag det grøne straa.
 Eg drøymer no, som fyrr eg altid drøymde,
 naar slike fjell eg saag i lufti blaa.
 Eg gløymer dagsens strid, som fyrr eg gløymde,
 naar eg mot kveld af sol ein glimt fekk sjaa.
 Eg finner vel eit hus, som vil meg hysa,
 naar soli heim mot notti vil meg lysa.

Alt er som fyrr; men det er meir forklaarat,
 so dagsens ljøs meg synest meire bjart,
 og det, som beit og skar meg, so det saarad',
 det gjerer sjølv skuggen mindre svart;
 sjølv det, som til aa synda tidt meg daarad',
 sjølv det gjer harde fjellet mindre hardt. 149
 Forsonad koma atter gamle tankar,
 det same hjarta er, som eldre bankar.

Og kvar ein stein eg som en kjenning finner;
 for slik var den, eg flaug ikring som gut.
 Som det var kjæmpur, spyr eg, kven som vinner
 af den og denne andre haage nut.
 Alt minner meg; det minner, og det minner,
 til soli burt i snjoen slokner ut,
 og inn i sidste svevn meg eingong huggar
 dei gamle minni og dei gamle skuggar.

A. O. Vinje.

fjaag, freidig. hysa, huse. bjart, klart.

76. Ungbirken.*Af J. Moe*

En ungbirk stander ved fjorden
og vandspeilet ganske nær.
Hvor stor og smuk den er
vorden
de aar, jeg har boet her!
Nu løfter den hvide stamme
kronen fra bredden lav.
Men tro dog ei, den vil bramme —
den ved ikke selv deraf.

I Guds og i hvermands øine
den vokser fra dag til dag,
og kvistene, som sig høine,
nu byder hver sangfugl tag.
Men birken undres derover;
den kjender slet ei sin rang.
Den bøier mod vandets vover
saa ydmyg bladenes hang.

Just dette kan den forlene
skjønhet for andre trær
og lokker hen i dens grene
al himlens vingede hær.

Just det, at den ikke tænker
at løfte sin krone op,
men stille kvistene sænker,
gjør skyggende lun dens top.

Hvad kommer det af? — Den
 skuer
 sig daglig i bølgens speil
 ved siden af krat og tuer
 og — skuer saa deilig feil.
 Thi alt som mod lysets riger
 den hæver sin krones stav,
 den synes, den nedad stiger
 og vokser sig mere lav.

Du deilige birk, du kjære!
 paa dig vil jeg ofte se.
 Gud give, jeg maatte lære,
 hvad du mig saa smukt kan te:
 at vokse i eget øie
 nedad med hver en dag —
 at krone og at ophøie,
 det vorder da Herrens sag!

J. Moe.

haage, høie. huggar, beroliger.

77. Kirkeklokken i Farum.

150

Af Boye

Hvor Farumsjøens blanke, dybe vande,
 med krat og skoghegn om den høie bred,
 med større nabosjø sig kjærlig blande,
 en venlig landsby ligger smukt i fred.
 Rundt om den vaar og sommer blomstervirke
 de agergrønne marker; over dem
 sig hæver fredelig den røde kirke
 imellem pil og hyld om bondens hjem.
 Paa høien der, med nære sjø fortrolig,
 staar sjælehyrdens straabedækte bolig.

Der sad ærværdig prest i natten silde
 engang, — det var en stormfuld efterhøst;
 paa himmelen fløi mørke skyer vilde,
 og sparsomt kun nedsmilte maanen trøst.
 Ved lampens blus han veied skriftens tale
 om synd og død og naadens store ord;
 ved aarle morgen skulde han husvale
 en syg med læskedrik fra Herrens bord.
 Da hørte han — et gys maa han betvinge —
 den store kirkeklokke sælsomt klinge.

Det var ei sterke hammerslag, han hørte,
 ei stormens haand, som klokkerebet drog,
 det var, som om et varsomt jern berørte
 klangfulde malm. Da lukked han sin bog.
 For nattens aander var han ikke bange,
 og aldrig djævlens magt han agted stort;
 thi han var from. Ad kirkegaardens gange
 han rolig gik og aabned hellig port.
 Snart stod han mellem kirkens hvide buer,
 oplyste mat af maanens matte luer.

Han lytted skarpt; men klangen var forstummet.
 Da løfted han med kraft sin dybe røst;
 tidt blege synder havde den fornummet,
 som hykled fromheds skjul for hjertets brøst.
 «Hvo,» raabte han, «har her i natten hjemme?
 Hvo vover at forstyrre kirkens fred?»
 Hver hvælving klang. Da syntes han fornemme
 et suk, der lød fra kirketaarnet ned.
 «Stig ned,» han bød, «jeg, Herrens tjener, byder!»
 Og snart fra stigen sagte fodtrin lyder.

151

Ved koret kommer ham et barn imøde,
 en dreng, vel otte somre har han talt;
 ei var de trinde barnekinder røde,
 det var, som havde blegen sorg dem malt.
 Den venstre, spæde haand han varsomt lukked,
 som gjemte han i den en kostbar skat.
 «O, vær ei vred,» saa bad han blidt og sukked,
 «fordi jeg var i kirken denne nat!
 Da aftenklokken ringet blev, herinde
 jeg skjulte mig; ei var mig ondt isinde.»

«Og hvorfor,» spurgte præsten ham forundret,
 «i denne vilde nat du dvæled her?
 Mod tag og mur uveiret jo har dundret —
 hvad er det, du i haanden gjemmer der?»
 — «Ak, fader!» svared drengen, «nær ved døden,
 min moder er,» og graad hans stemme brød. —
 «Jeg ved det, søn! fortvil kun ei i nøden!
 Du ved, i Herrens haand er liv og død.»
 — — «Ja! ham har jeg befalet mine veie!»
 — «Og hvi forlod du da din moders leie?» —

— «Jo,» svared han, «den rust, som man kan gnide
 af kirkeklokken just ved midnatstid,
 helbreder ganske vist. Det fik jeg vide
 igaar, og derfor skyndte jeg mig hid.»
 — «Og ene gik du?» — «Ja! for nattens fare
 de frygted alle; ingen vilde gaa.» —
 — «Du frygted ei?» — «Ak jo! den hvide skare
 paa kirkegulvet fra min krog jeg saa.
 Min aftenbøn jeg bad; da bort de vege;
 dog snart paany de frem af graven stege.»

«Og nogle blandt dem troed jeg at kjende;
 jeg vilde bedet; men i skrækkens nød
 jeg sang: Hvo ved, hvo nær mig er min ende? 152
 Da tænkte jeg kun paa min moders død,
 og dristig steg jeg op; jeg hørte uret
 slaa tolv; men ingen død kom mer igjen.
 Jeg sad saa trygt som liden fugl i buret
 og skrabed rusten af, — her har jeg den.
 Ved morgengryet hjem jeg vilde vende,
 og vist jeg tror, at det skal frelse hende.»

— «Du fromme barn! Gud kjærligheden lønner!
 For ham er natten dag. At du er god,
 det har han seet; han hører vore bønner!»
 Da sank de begge ned ved altrets fod,
 og medens taaren rullede over kinden,
 som vift af englevinger stormen sang;
 igjennem orglets piber sused vinden,
 og salmesangen gjennem koret klang.
 Og maanen straaled klart paa skyfri bue,
 og altrets sølverstager stod i lue.

«Nu kom, mit barn! nu gaar vi til din moder;
 ei mer de døde hindre vil din vei.
 Hvad hisset over nattens lyse kloder
 besluttet er, det ved ei du, ei jeg;
 men fast paa Herren haaber vi, du gode,
 du kjære søn!» — — «Ja, fader, lad os gaa!
 Jeg er saa let, jeg er saa glad tilmode;
 thi mens jeg bad, et deiligt syn jeg saa:
 forbi mig svæved der en himmelsk skare.
 O! vist til hytten læskedrik de bare.»

Nu begge skyndsomt gik. Men støvets tanke
 er sen mod englens flugt som ormens gang;
 ei tvende slag vel hjertet kunde banke,
 mens hin fra himlen sig til jorden svang.
 For leiet stod han med sin sølvervinge;
 ved nat han havde svævet barnet nær;
 thi hvergang jordens kirkeklokker klinge
 med hellig tone, glædes himlens hær.
 Til sundhedssøvn han lukked trætte øie
 og svang sig atter hurtig mod det høie.
 Og da de to tren ind i stille kammer,
 hun aanded sundt og slumrede saa trygt;
 klart blussed lampens før saa matte flammer,
 og vaagekonen blunded uden frygt.
 I drøm de saa den blege læbe smile;
 og hjertets tause hymne steg i løn.
 Da vaagned styrket moder af sin hvile,
 og modersalig favned hun sin søn.

153

Boye.

78. Det land meg hugar best.

153

Af I. Aasen

Her er det land, som hugar meg
 best,
 og hit hev' eg lengtat lenge;
 her var det stødt, som hugen
 var fest
 og gjekk i sit gamle gjenge.
 Vida hev' eg flutt og faret ikring,
 aldrig saag eg slige hyggjelege
 ting.
 Ja, mykje hev' eg sett,
 og meir hev' eg frett;
 men her hev' eg sett det beste.

Her er vel jordi hugleg aa sjaa
og yndeleg paa alle tider,
helst naa ho heve sumars-ploggi
paa
og blømer til dei øvste lider.
Aldrig vild' eg bytt i nokon-handa skatt
denne vaar sæle, sumarljose natt,
daa jordi ligg i skrud
og søv som ei brud,
og dagen vakjer trutt um landet.

Her heve alt ein venare lit,
han gjerer meg so godt i hjarta;
her er det rett, som alt hadde
vit
og kunde baade læ' og garta.
Folket og eg er lika som eit,
alt, kvat dei segja, skynar eg so
greidt;
og aldrig er der ord
paa all den vide jord,
som ganga meg so til hjarta.

Her kann eg kjenna bygder og
bol
og berg i so ymse rader;
fjøra og fjell og himmel og sol
er kjendar' enn andre stader.
Saart hev' eg saknat heimen ei
tid;
difyr' er han no so kjær og so blid.
Lat koma, kvat som kann:
eg møter som ein mann,
og aldrig fer eg ut or landet.

I. Aasen.

frett, erfaret. plog, klæder (plag). garta, skjemte. bol, bosted. ymse, forskjellige. kjendar', mere kjendt.

79. Vandringsang.*Af Aabel*

Se Norges blomster-dal!
Farvel, du kvalme fangekrog;
den vilde graneskog
er nu saa deilig sval! / Trala!
Ja lysteligt det er i nord
blandt fjeld og li og fjord.

Hør fjeldets stolte fos!
Nys brød den vintrens baand og
tvang,
nu gaar den frit sin gang
og brummer bas til os: / Brum,
brum!
Ja, lysteligt det er i nord
blandt fjeld og li og fjord.

Tys! Gjøg fra bjerkekvist
sit «ku ku» slaar af hjertens
grund;
lidt klodset er hans mund,
han mener: «Tak for sidst!»
/ Ku ku!
Ja, lysteligt det er i nord
blandt fjeld og li og fjord.

Paa friske, grønne eng
staar blommer røde, gule, blaa
og reder alfer smaa
en yndig brudeseng. / Jo, jo!
Ja, lysteligt det er i nord
blandt fjeld og li og fjord.

Saa blaa som himlens hvælv
fra hyttens dør, saa skjelmsk
 paaklem,
to øine titter frem
og ler som Frøia selv. / Ha, ha!
Ja, friske, fagre jenter bor
blandt fjeld og li og fjord.

Og faar vi end en skur —
lidt regn gjør bondens ager godt;
vi skyed aldrig vaadt,
det er mod vor natur. / Heihop!

 Haha!
Ja, lysteligt det er i nord
blandt fjeld og li og fjord.

Naar hjem til dont og by
vi vende maa fra landets lyst,
med glemmigei ved bryst
vi synger høit mod sky: / Trala!
Ja, længe blomstre gamle nord
med fjeld og li og fjord!

Aabel.

80. Dansk nationalsang.*Af J. Ewald*

Kong Kristian stod ved høien
mast
i røg og damp.
Hans verge hamrede saa fast,
at gotens hjelm og hjerne brast;
da sank hvert fiendtligt speil og
mast
i røg og damp.
Fly, skreg de, hver, som flygte
kan!

Hvo staar mod Danmarks Kristian 155
i kamp?

Nils Juel gav agt paa stormens
brag:
Nu er det tid!
Han heisede det røde flag
og slog paa fienden slag i slag;
da skreg de høit blandt stormens
brag:
Nu er det tid!
Fly, skreg de, hver, som ved et
skjul!
Hvo kan bestaa mod Danmarks
Juel
i strid?

O, nordhav! Glimt af Wessel brød
din mørke sky.

Da tyede kjæmper til dit skjød;
thi med ham lynte skræk og

død;

fra vallen hørtes vraal, som brød
den tykke sky.

Fra Danmark lyner Tordenskjold;
hver give sig i himlens vold
og fly!

Du danskes vei til ros og magt,
sortladne hav!

Modtag din ven, som uforsagt
tør møde faren med foragt,
saa stolt som du mod stormens

magt,

sortladne hav!

Og rask igjennem larm og spil
og kamp og seier før mig til
min grav!

J. Ewald.

goten, her svensken. (Det er sjøslaget ved Femern, hvor Kristian den 4de anførte danskerne, her sigtes til). speil, agterspeil.

81. Pleiebarnet.

155

Af C. Ploug

Det skumrede i skoven, da jægeren gik hjem,
og stormen jog en byge ad himmelen frem
og tog i skovens toppe med vældige rusk
og raslede og fløitede i hegn og i busk.

Han nærmed sig alt huset, da gennem stormens hvin
det tyktes ham, han hørte en klage spæd og fin;
han gik da efter lyden ind i det tætte krat
og fandt et stakkars raalam af moderen forladt.

Af angst og kulde rysted dets lille, spinkle krop;
med sine klare øine det saa saa bønlig op,
at hjertet maatte røres i hver, som havde et,
og jægeren var straks til barmhjertighed beredt.

Han tænkte paa den pusling, der hjemme monne gaa,
med lige klare øine, kun at de vare blaa,
om frysende og bange og hungrende ihjel
han skulde ligge ude i skoven denne kveld.

156

Og op han løfted lammet, strøg regnet af dets kind
og hyllede det varlig i frakkeskjødet ind
og bar det hen til huset, hvor der var lunt og lyst,
og hvor Pasop lod høre sin vagtsomme røst.

Det var et morsomt møde, det første, kan I tro,
da jæg'ren for hinanden præsenterte de to:
Pasop en smule knurrede ad den pibende gjest,
men maatte være artig, det tjente ham nok bedst.

Men drengen, som kom ud og fik døren skubbet op,
blev anderledes glad end den mugne Pasop,
dengang han saa den lille, forknytte kamerat,
som fluks blev ind i høet i faarehuset sat.

Hos jægeren blev lammet den vinter haard og lang
og merked ei til kulde og ei til nød og trang;
med drengen om i gaarden det snart fortrolig løb,
ved siden af Pasop snart det under ovnen krøb.

Men da det saa blev foraar, og solen ret fik magt
og klædte mark og skov igjen i lysegrøn dragt,
saa havde lammet vokset sig baade sterkt og stort,
og saa sprang det en dag over jægerhusets port.

Og det kom ei tilbage. — Det var ei dets natur
at leve indelukket bag hegn og bag mur;
det maatte ud at tumle sig i den vilde skov
og streife over markerne alt paa sin lette klov.

Men dyret glemte ei i sin friheds glade rus
sin fosterfader, jægeren, og heller ei hans hus;
naar det i skoven saa ham, det kjendte ham igjen,
og naar han kaldte, kom det frimodig til ham hen.

Da sommeren saa atter af vinter blev fortrængt, 157
og træernes løvdragt laa henad jorden slængt,
og marken var brunlig, som havde været grøn, —
sad jægeren en aften og staved med sin søn.

Da banker det derude paa jægerhusets dør;
han synes, det er løierligt, Pasop ikke gjør,
og raaber ud: «Hvem kommer til folk saa sent paa dag?»
men hører intet svar, kun de samme sagte slag.

Rask aabner han da døren ud til den mørke skov.
Hvem, tror I, staar paa trappen og banker med sin klov?
Det gjør hans pleiebarn — nu en buk med takker paa,
og tror I vel, at jægeren den lod derude staa?

Nei, han tog imod den som mod en gammel ven,
og hver vinter kom den og banked paa igjen;
og da den for krybskyttens kugle faldt tilsidst,
det var, som jægerhuset en fælle havde mist'.

C. Ploug.

vallen, den høie kyst.

82. Blaamann.*Af A. O. Vinje*

«Blaamann,» «Blaamann,» bukken min,
tenk paa vesle guten din!
Bjørnen med sin laadne feld
kan deg taka seint i kveld.

Gamle «Lykle,» moder di,
seint kom heim med bjølla si,
so ikring seg ho mund sjaa,
liksom der var faare paa.

Det saag ut, som der var naud,
kanskje no du ligger daud;
tidt du dansad kringum meg!
Mangt eg rødde daa med deg.

Naar eg laag som blind og dauv,
grov du paa meg med di klauv.
Ja, du vilde vekkja meg
upp til leiken din med deg.

Du var spræk og glad og god,
al min ros du vel forstod;
tidt du veit eg sa til deg:
«Han veit meir enn mata seg.»

«Blaamann,» «Blaamann,» svar
meg no,
mækre med din kjende ljod!
Inkje enno, «Blaamann» min,
maa du døy fra guten din.

A. O. Vinje.

rødde, talte. mækre, bræg.

83. Fiskergutten.*Af P. A. Jensen*

Vug dig, min baad, paa det krusede vand
 hen imod hytten ved tangklædte strand,
 bedstemor har det ei godt i sin vraa,
 tænk, om hun sulten tilsengs maatte gaa!

Før var hun rørig, nu falder hun af,
 nylig min moder gik ned i sin grav,
 aldrig en fader har hilsen mig sendt
 uden Gud Fader; men ham har jeg kjendt!

Han har velsignet det daglige brød,
 han har os hjulpet i yderste nød.
 Nylig jeg bad ham: «O, kjære min Gud,
 hjælp mig, nu kaster jeg krogene ud!»

Se, hvor han hjalp mig! I maatte dog til,
 alle I smaafisk, saa nødig I vil!
 Kurven er fuld, jeg er rig for ikveld,
 ogsaa for morgenen sørger han vel!

Vent nu, min bedstemor! nu gaar det snart.
 Baaden er liden, men skyder nu fart, —
 nu er jeg hos dig, ak, før var vi tre.
 Moder, du kan dog deroppe mig se!

P. A. Jensen.

84. Dei vil altid klaga og kyta.*Af I. Aasen*

Dei vil altid klaga og kyta,
 at me ganga so seint og so smaat;
 men eg tenkjer, dei tarv inkje syta:
 me skal koma, um inkje so braadt.

Ja, det skyt inkje fram, so det dunar,
 — som no ingen kan undrast uppaa; —
 men det munar daa jamt, ja det munar,
 so det stundom er hugnad aa sjaa.

Lat det ganga fram, lat det siga! 159
 Berre eitt eg ynskjer og bed:
 at me inkje so høgt maatte stiga,
 at me gløyma vaar fedranesed.

Lat oss inkje forfederne gløyma
 under alt, som me venda og snu;
 for dei gav oss ein arv til aa gjøyma,
 han er større, enn mange vil tru.

Lat det merkjast i meir enn i ordi,
 at me halda den arven i stand,
 at naar federne sjaa at paa jordi,
 dei kan kjenna sitt folk og sitt land.

I. Aasen.

tarv, behøve. syta, være bekymret. dunar, dønner, drønner. munar, monner. hugnad, fornøielse.

85. Snorre Sturlasson.

159

Af St. Blicher

Høit oppe mod norden der ligger et land
 ombeltet af brusende bølger,
 med bjerge bekranset; — den skogløse strand
 bag is og bag sne sig fordølger.

Saa skaldet og bleg er den ensomme ø,
 en olding blandt jordklodens riger; —
 saa kold og saa taus af den larmende sjø
 den isklædte fjeldmark opstiger.

Men under det dække af is og af sne
der ulmer den mægtigste flamme;
den lønlige ild du hel ofte vil se
at bryde den stenhaarde ramme.

Det sneklædte Hekla vil spalte sin top
og rødme af ilden hin varme;
og Krabla vil ryste sin islagte krop
og vildt op af afgrunden larme;
og Geiser udsende sit sydende væld 160
og sprudle — et nordisk Kastale! —
opvarme isbræen af skyhøie fjeld
og smelte de snetakte dale.

Hil være dig, Island! — Hil være især
dig første blandt islandets skalde!
Som — skjønt selv omgjordet med forfædres sverd —
dog ei lod dig harpen undfalde.

Dens klang lyder sødt gjennem bulder og larm
af tidens og nordhavets bølger,
naar, selv du en kjæmpe, med skjold paa din arm,
de kjæmper i sagaen følger.

Saalænge som Geiser udsender sit væld
og Hekla sin vældige lue;
saalænge vi sneen paa Raudefjordsfjeld
og isen paa Vestjøkel skue,

o Snorre, dit sogn og din herlige sang
blandt Norriges bjerge gjenlyde!
I Svitjods dale, paa Daniens vang
det nordiske hjerte du fryde!

St. Blicher.

Krabla, ligesom Hekla, et ildsprudende bjerg.

86. Kort Adeler.*Af B. S. Ingemann*

Kort Adeler var sig en helt saa sterk,
hans ry for saa vide om lande;
han øved saa mangt et kjæmpeverk,
alt ved de fremmede strande.

I Miklegard hørtes hans navn med skræk,
de tyrker kun lidet ham hued;
han slog saa mange med sverdet kjæk,
fem tusend med lænker han kued.

Ved Tenedos toned hans seierssang, 161
mens enlige snekke han bøded;
da kom hr. Ibrahim, sterk og lang,
af harme den muselman gløded.

Med tusende mand han mod helten for,
ham tyktes seiren alt vunden;
paa søndrede snekke de sprang ombord
og raabte paa kristenhunden.

Paa dækket der øves saa haard en færd,
saa mangan kristenhelt bløder;
Kort Adeler svinger sit gode sverd,
han fluks den muselman møder.

Hr. Ibrahim efter hans hoved slog;
men det vilde helten ei slippe;
med høire haand han det slag modtog;
men nu vilde styrken ham glippe.

Med venstre haand tog han sverdet fat,
og nu for han ikke med lempe;
paa dækket der faldt et hoved saa brat,
det tabte den tyrkiske kjæmpe.

Nu faldt hver muselmans sverd og mod,
 som dyr de lode sig binde;
 fra Tenedos seiled den kjæmpe god
 med seier for flyvende vinde.

Kort Adeler frem for sin konge stod;
 ei heltens hæder var ringe:
 et banner han lagde for kongens fod
 og Ibrahims vældige klinge

Nu ligger helten i sorten muld,
 han kløver ei flere pander;
 men Danmark gjemmer end, tro som guld,
 hans navn, hans sverd og hans banner.

B. S. Ingemann.

I₂

Geiser, en kogende kilde. Kastale, kilde i Grækenland, hvoraf digterne drak begeistring. Kort Sivertsen, adlet under navn af Adeler, berømt, norsk sjøhelt, født i Brevik 1622, døde som admiral 1675. Miklegard, Konstantinopel. Tenedos, en af de græske øer.

87. Kjeld Stub.

162

Af Cl. Frimann

Med fløiels hue, med sølvgraat skjeg
 og lange sorte kappe
 for folket, som sad inden kirkevæg,
 op over den høie trappe
 der gik hr. Kjeld, af hellig bog
 de tekster at forklare,
 med hellig iver i stol han slog,
 de synder ei vilde han spare.

I frankers land og Gange-Rolvs egn
hr. Kjeld havde baaret sverdet,
hans pande bar endnu merketegn;
Fra ungdoms tid saa hærdet
hr. Kjeld var ei at spøge med;
hr. Hannibal manden kjendte;
thi kaldte han Kjeld af kirken ned
og saa til manden sig vendte:

«Hr. Kjeld! I ser, hvad tid her er:
at svensken er rundt om paafærde;
vel have vi samlet en bonde-hær,
men faa den at føre er lærde —
I kongens navn, for fødeland,
hr. Kjeld, I sverdet gjentage!
I være for grænserne tilsynsmand!
Hr. Gunde skal med eder drage.»

Hvor brand har været, i aske varm
tidt ligger en gnist tilbage.
Saa lumrer der noget hr. Kjeld om barm
og stryger han sig om hage —
«Hr. Hannibal! — da jeg var ung — —
(nu pegte han paa sin skramme);
men nu er haanden for sverdet tung,
og borte er ungdoms flamme.
Dog nøden raaber — og ve den mand,
som hjælp i nøden negter!»
Saa taler hr. Kjeld, og straks paa stand
op kappen fra skulder han hægter.
Saa lader han sadle sin gangster graa,
tolv svende ved sin side,
tolv svende, som var at forlade sig paa,
dem byder han hos sig ride.

163

Med disse ved side og følgende trop
de usikre landets grænser
fra Baahus til øverste Trøndelag op
for fremmede skogtrold han rensar.
Der var paa den strækning intet fjeld,
den tordnende prest jo besøgte;
til kjernen af Sverig om norske hr. Kjeld
gik rundt om i dalene rygte.

Den feide endes; sin rytterhest
nu lader hr. Kjeld afsadle,
sin kappe gjentager den kjække prest —
lad høre, ham nogen tør dadle!
Sig nu: Den norske prest kun staar
for alter sit offer at tage!
Nei, kaster han kappen, forvist jeg spaar
dig ingen ledige dage.

Tak, norske prest, tak nu din Gud!
Naar nu du færdes om bjerge,
ei nødes du drage med sabel ud
for fødelandet at verge.
Kan dalens prest ei vinde ros,
om han ei er Holger Danske?
Til urter at sanke og korkemos
behøves vel ingen staalhandske.

Claus Frimann.

Hannibal Sehested, statholder i Norge. Gunde, d. e. Gunde Lange, en i Norge bosat dansk adelsmand.

88. Hans Egede.

Af B. S. Ingemann

Et helligt kors staar høit i nord,
 hvor ingen sangfugl bygger;
 i sne det staar paa frosne jord
 og langt fra løvsalsskygger.
 Har lyset døde jord forladt,
 og isner himlen selv ved nat,
 hvor sjæl og hjerte gyser:
 fra bølgebjerg af evig is
 henpeger mod Guds paradis
 det kors ved nat og lyser.

164

Med glans fra livets morgenland,
 i dødens midnatssone
 det viser vei fra hvalens strand
 til palmeskovens krone;
 og øiet, blindt af evig sne,
 kan livets grønne træ dog se,
 hvorom Guds engle knæle;
 og gjennem dybe grav af is
 gaar haabfuld til Guds paradis
 med tro de frelste sjæle.

Hvo plantet hist saa høit i nord
 den gren fra Edens have?
 Hvo bar den tro i hvalens spor
 henover dybets grave?
 Ispolens søn, hvo gav dig fred?
 Ei steg en engel til dig ned; —
 Gud en apostel sendte!
 I mulm han saa et folk forladt;
 ham Aanden viste dag og nat
 den vei, kun døde kjendte.

Og ei han havde rist og ro;
den vei han maatte følge,
gik end den over dødens bro
og fjeld af frosne bølge.
Ham fulgte børn og trofast viv,
i Herrens haand han gav sit liv;
men Aanden ham ledsaged;
den bar ham over store grav,
og bag det dunkle midnatshav
han fjerne kyst opdaged.

I mulm fór blodig dødsharpun
mod hval ved vilde strande;
paa kysten stod et fredspaulun
med lys fra fjerne lande.
Der hjalp en kjærlig haand i nød,
der lød en salig trøst i død,
der Guds apostel bo'de.
Did ty'de hver bedrøvet sjæl,
til lysets og til livets væld,
og haabed, elsked, tro'de.

Hos Gud nu den apostel bor,
hans sjæl Gud evig glæde!
Hans mindekvad høit over jord
forløste sjæle kvæde.
Hans bautasten er korset hist,
som leder til den Herre Krist. —
Hvor isnet sjælen gyser,
fra bølgebjerg af evig is,
det peger mod Guds paradys
og gjennem natten lyser.

B. S. Ingemann.

korkemos, stenlav, en vekst, som bruges til blegrød farve.

89. Blomster-Ole.*Af J. Moe*

Jeg mindes grant fra min barndoms aar
en tigger, der kom
ret ofte op til min faders gaard,
naar han vandred om.

Han var dem alle til spe og
spot,
det stakkars fjog!
Istedenfor svar han pikluen blot
over ørene drog.

Hans melpose laa i den venstre arm
kun skjødesløst;
den høire trykkede tro og varm
hans hele trøst:
en dusk af blomster, som mark og skov
ham kjærlig bød,
som hos rige folk med tryglet forlov
han i haven brød.

165

Hans mine var slap, med et tosset smil,
og øiet mat;
men traf det hans dusk, en kraftig ild
det klarede brat.
Da vugged han hovedet som i drøm —
da saa han ud
som elskeren, naar han stirrer øm
paa sin unge brud.

Næst jordens blomster han elsked alt,
 hvad ham tyktes skjønt.
En pragtfuld villa, der hvilte svalt
 bag alleens grønt,
ham vinkende drog, som det gyldne slot
 et barnligt sind, —
han trygled saa længe, saa tyndt og smaat,
 til han kom derind.

Der tigged han aldrig om mel eller mad,
 kun om at faa se;
hver glinsende sal og hvert rødmende blad
 de maatte ham te.
Og hvad han saa i de riges bo
 af pragtfuldt og smukt,
forvarede han i erindringen tro
 som laaset og lukt.

Han yndede mig. Sine syner tog
 han mig stundom frem;
han brugte et eget, halv østerlandsk sprog
 til at male dem;
af blomsternes farver og liv og skik
 han tog sine træk —
hvor funklede billedet for mit blik
 i det brogede blæk!

Men vilde man tvinge hans tanker ind
 i begreb og dom,
da sammenflød alt, da ligned hans sind
 et taaget rum.
I mangt et Herrens aar han gik
 til bygdens prest,
de ti bud-ord han dog aldrig fik
 igjennemlæst.

Han blev en hedning. Guds hellige ord
ei lys ham gav,
imens han tigged sig frem over jord
mod den sorte grav.
Ham kaldte ei klokken fra høie luft
til nadver og daab;
men glødende roser ham præked
med duft
og taarer hans haab.

166

Det var en deilig septemberdag:
saa mat og rød
stod solen og drømte, mens lette
lag
af taager flød.
Jeg gik til presten at læse
latin
min vante gang;
da bar man en kiste til kirken ind
uden klokkeklang.

Knap høvlet var kisten, kun
strøgen slet
og kløtret gjort,
og armodslig kun de stakler
klædt,
som bar den bort.

Men foran den gik i snehvidt lin
seks unge møer;
af flørvundne kurve med fingren
fin
de blomster strør.

I kisten laa han. Den bane var
 haard,
 som bragte ham ro.
Henkommen ensteds til en staselig gaard
 trak han af sine sko.
Dem stilled paa trappens øverste trin
 han hen efter skik
hos pose og stav, imedens han ind
 i køkkenet gik.
Der spigred af kaadhed dem
 drengene fast.
 Da han kom igjen
og ret skulde ile ned med hast,
 han tumlede hen.
Hans hoved traf en kantet sten
 og farved den rød.
— Hvad var det saa mer? det
 var ingen til men,
 at en tigger var død.

Der laa hans legem i kisten trang,
 stivt, strakt og dødt;
nu skulde han ogsaa bæres engang
 ret varlig og blødt.
Den fryd, man den levende
 negtet tidt
 eller gnavent gav,
henkasted de venlige piger blidt
 paa den dødes grav.

Det rørte og harmed min unge
sjæl;
med taarer i løn
jeg bad ved graven som til farvel
en hjertelig bøn:
«Min Gud! vel kunde han ei
forstaa
dine ti bud-ord;
dog elsked han dig i blomsterne
smaa
og hvert skjønheds spor.

Her maatte han lide. Giv nu
ham ly
bag palmen og fred!
Men reisen er mørk: send en
rosenrød sky
at hente ham med!»

Saa tog jeg min bogrem igjen
i arm
og vandred afsted;
men alt som jeg gik, for vemod
og harm
mine taarer gled.

167

Da faldt den tanke mig ind paa
engang:
Naar du først bli'r stor,
skal du rigtig skrive den stakkar en sang
med deilige ord.
I graven hviler den fattigmand
alt længe nu —
jeg digter min vise, saa godt
jeg kan,
med trofast hu.

J. Moe.

90. Strikkevise.*Af Cl. Frimann*

Saa knytter jeg traad,
 saa over sig haanden i kvindelig daad;
 ved haanden at hænge man bliver saa træt,
 ved haanden at røre gaar tiden saa let.
 Jeg knytter ei silke, jeg knytter ei guld;
 min traad er af uld.

Min uldene traad,
 naar vinteren bruser, skal varme min fod;
 med intet paa stikke, med intet paa ten,
 saa mange maa skjælte paa islagte sten.
 Gud se til de usle, som nøgne og blaa
 i snevandet gaa!

Jeg knytter kun traad;
 jeg knytter ei baand af ugudeligt raad;
 vig langt fra mit hjerte, du mørkhedens aand,
 som lærer at binde besnærende baand!
 Skal mennesket knytte for menneskets barn
 et fangende garn?

Min knyttede traad
 mig minder om livet; mit liv er en traad:
 Hver maskeklædt stikke er fuldendte dag,
 hver maske, hver knude et pulsaareslag.
 Naar livet har ende, o Gud, i din haand
 annam da min aand!

168

Claus Frimann.

91. En moders bøn.*Af B. Bjørnson*

Herre, tag i din sterke haand
barnet, som leger ved stranden.
Send du din værdige Hellig-aand,
at det kan lege selv-anden.
Vandet er dybt og bunden glat,
Herre, faar han først i armen fat,
drukner det ikke, men lever,
til du det naaderig hæver.

Moderen sidder i tunge savn,
ved ikke, hvor det farer,
ganger for døren, raaber dets navn,
hører slet ikke, det svarer.
Tænker som saa, hvor end det er,
han og du er det altid nær:
Jesus, dets lille broder,
følger det hjem til moder.

B. Bjørnson.